

ଜାତୀୟ କବି ଅଭିନନ୍ଦନ

ବୀରକିଶୋର

ବାଞ୍ଛାନିଧି

ସ୍ବାଧୀନତାର ରକ୍ତ କସ୍ତୁରୀ ଉପଲକ୍ଷେ

ସୂଚୀପତ୍ର

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି	ଡଃ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ	୯
ଶୁଭେଚ୍ଛା	ଶ୍ରୀମତୀ ରମାଦେବୀ	୧୩
ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଦୁଇଟି ଜ୍ୟୋତି	ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦ୍ଵିବେଦୀ	୧୪
ଅମୃତ ଅନୁଭବ	ଅଲ୍ଲପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାରଣା	୧୮
କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି (କବିତା)	୯ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା	୨୩
ଗଣକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି	ଡଃ କ୍ରମ ଗଗନ ମିଶ୍ର	୨୯
ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟତା ଧର୍ମ		
ଅନୁଚିନ୍ତା ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି	ଶ୍ରୀ ପଠାଣୀ ପଟ୍ଟନାୟକ	୩୭
କବି ସ୍ଵାରକ (କବିତା)	ଶ୍ରୀମତୀ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟା ଜେମା	୪୪
ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ମୃତିରୁ ଶିଏ	ଶ୍ରୀ ଶରକଶୋର ଭୂୟାଁ	୪୭
ଆମେ ଦେଉ ଆଜି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା (କବିତା)	ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମିଶ୍ର	୪୯
ଜାତୀୟ କବି ଦ୍ରବ୍ୟକ ପ୍ରତି (କବିତା)	ଶ୍ରୀ ଯଶୋବନ୍ତ ମଲ୍ଲିକ	୫୨
ଗଣକବି ସ୍ଵର୍ଗତ ବାଞ୍ଛାନିଧି (କବିତା)	ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା	୫୪
ମହତ୍ତ୍ଵ ବାଞ୍ଛାନିଧି	ଶ୍ରୀ ସୁଧାକର ଦାଶ	୫୭
ପ୍ରକୃତି କବି ଶରକଶୋର	ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ବେହେରା	୬୨
ପ୍ରାର୍ଥନା (କବିତା)	ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମ ସିଂହାପୀ	୬୦
କବି କିଏ ହେବ ଆମ ନାଉଁଶ	ଶ୍ରୀ ସୈଲେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମହାନ୍ତି	୬୨
ଶରକଶୋର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ବାଶୀ	ଶ୍ରୀ ପରମାନନ୍ଦ ଅଧିକାରୀ	୬୪
ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଶାସ୍ତ୍ରକର		
ହେ ଜାତୀୟ କବି (କବିତା)	ଶ୍ରୀମତୀ ମନମୋହନୀ ଦେବୀ	୭୭
ଅଶ୍ରୁତପର୍ବଣ	ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ	୮୦
ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି		
ସ୍କୁଲ ଜୀବନ	ଶ୍ରୀ ପରଶିତ ନନ୍ଦ	୯୦
	ଶ୍ରୀ ମନ୍ମଥ ମହାନ୍ତି	
ବାଞ୍ଛାନିଧି ନାଟକ ଦଳ	ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଚରଣ ଦାସ	୧୦୧

କାବୀନ୍ଦ୍ର କବି ବୀରକଣୋର ଓ ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ

ସଂପାଦକୀୟ

ମାସ ପରିବର୍ଷର ତ୍ୟାଗ ସାଧନା, ଏବଂ ବ୍ୟାପକ ଗଣ
ଫଗଠନ ଫଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପରିକଳ୍ପିତ ଅହିଂସା ଫଗ୍ରାମ ସଫଳ
ହେଲା । ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ! ଏଥିପାଇଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନରନାରୀ ନିର୍ଭୀକ
ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ଆତ୍ମବିନିଯୋଗ ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ବ୍ରତ ନେଇଥିଲେ ।
ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଦୂର ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ବାସ୍ତବ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା
ଫଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଫଳରେ ହିଂସା ପ୍ରଶୋଦିତ ଶାସନ ସଙ୍ଗଠିତ
ଅପେକ୍ଷା ଅହିଂସା ଉଦ୍ୟମ ଅଧିକ ଚିନ୍ତା ଓ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ।
ଫାର୍ଦ୍ଦ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଦୁର୍ଗ ଏକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଅତଳ ସାମାଜିକ
ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭଳି ଭୃଷ୍ଟ ପଡ଼ିଲା । ଗଭୀର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଏବଂ ଦୃଢ଼
ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ରୂପାୟିତ କରିବାର ଏକାଗ୍ର ସାଧନା ଏବଂ ଅସୀମ
ତ୍ୟାଗ ଫଳରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ମହା ପରତ୍ନମ ଶାଳୀ ବ୍ରିଟିଶ
ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେଉ ନଥିବା ବେଳେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଭଳି
ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ ଫକୀରର ନେତୃତ୍ୱରେ ସେହି ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ତାସଦର ପରି
ଭୃଷ୍ଟ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ହୁଏତ କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ
ନଥିଲା । ସେହିପରି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅହିଂସା ଉଦ୍ୟମ ମହା
ପରତ୍ନମଶାଳୀ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିପୁଳ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଶାଣିତ ଅସ୍ତ୍ର
ସମ୍ପନ୍ନ ଗଣ ସାମାନ୍ୟ ବାଲୁକାର ଝଡ଼ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ
କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଫମେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଯେ ଅହିଂସା ଗଣ
ଫଗଠନ ହିଁ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳତା ପାଇଁ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଓ
ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିକାର
ପାଇଁ ଅତ୍ୟାଦି ଉତ୍ତମ ଓ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ପଦ୍ଧତି । ଯେକୌଣସି ସାମାଜିକ
ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ବୈପ୍ଳବିକ ବିପ୍ଳବ ଧାରାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରସାର
ଆବଶ୍ୟକ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସାର
ପାଇଁ ଏବଂ ଭାରତ ଓ ଅବସାଦର ବିଲେପପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଫଗଠନ ସହିତ
ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରେରଣା ଓ ସଙ୍ଗୀତର ମୁର୍ଚ୍ଛନା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ
ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ଆତ୍ମଅଭିମାନ ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରମୁଖଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାଙ୍ଗଠାନିକ ଶକ୍ତି ସାଧନା ଯୁଗ ଯୁଗେ ସୁରଣୀୟ ରହିବ । ସେହିପରି ଦେଶାତ୍ମବୋଧର ପ୍ରେରଣା ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ କବିଙ୍କର ଅବଦାନ ଅଛି । ମାତ୍ର ଜାଣିବୁ କି ଗରକଶୋର ଦାସ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ବାଞ୍ଛିନିଧି ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଏ ଦିଗରେ ଏକାଗ୍ର ସାଧନା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜନସ୍ମୃତିରେ ଜାଗ୍ରତ । ସେମାନଙ୍କର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ସଂଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଏକଦା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର ଧ୍ୱଜ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର କବିତା ଓ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଓ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର କବିତା ଗାନ କରି ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଓ ତ୍ୟାଗକୁ ହସି ହସି ବରଣ କରିବାପାଇଁ ବହୁ ସଂଗ୍ରାମୀ ମନରେ ବଳ ଓ ସାହସ ପାଇଥିଲେ ।

ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏହି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ କବିଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବିଧିବଦ୍ଧ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗତଃ କବି ବାଞ୍ଛିନିଧିଙ୍କର କେତେକ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ କବିତା ଓ ସଂଗୀତ ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାଧନା ପାଇଁ କୌଣସି ବସ୍ତୁିୟ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସମୟରେ କୃତ୍ତିକା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ରାଏବାହଦୁର ଦେବାନ-ବାହାଦୁର ଉପାଧୀ ଅପେକ୍ଷା ଜନ ଦରବାରରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦେଶବୀରବ ଓ ଦେଶରତ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ଉପାଧିର ଗୌରବ ଓ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକ ଥିଲା । ଜନ ଦରବାରରେ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କୁ ଉତ୍କଳମଣି ଉପାଧିର ଭୂଷିତ ଓ ସଂବର୍ଦ୍ଧିତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହିପରି କବି ବାଞ୍ଛିନିଧି ମହାନ୍ତି ଓ କବି ବିରକଶୋରଙ୍କୁ ଜାଣିବୁ କବି ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇଅଛି । ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଇଚ୍ଛା ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରିବା ବିଷୟରେ ଦେଶରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ଆମେ କେତେକ ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ

ଏ ବିଷୟରେ ଦିନେ ଫାର୍ସ ଆଲୋଚନା କଲୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ପୁରଣ କରିବା ଏବଂ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜାପାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମେ ଆପଣାର ପଥାଶକ୍ତି ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଶ୍ରୀ ମୁରଲିଧର କାନୁନଗୋ ପ୍ରସାବ ଦେଲେ ଏବଂ ଏ ଦିଗରେ ସନ୍ଧିୟା ମହାଯୋଗ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ସ୍ୱନାମ ଧନ୍ୟ କବିଙ୍କର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଅନେକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନକୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ନାମିତ କରାଯାଇଅଛି । ଜାତୀୟ କବିଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରସାବ ଦିଆଯାଇଅଛି ।

ଏହି ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବିନମ୍ର ଉଦ୍ୟମରେ ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ମୋଦକର ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଠିତ କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଅକୁଣ୍ଠିତ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଏ ଦିଗରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତି ଦେଇଅଛି । ଗ୍ରନ୍ଥଟି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦିଗରେ ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କର ସହଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ । ଅଧିକାଂଶ ଲେଖ ଉତ୍ତରୀୟରେ ମୋର ଝିଅ ମୀତା ମହାପାତ୍ର ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଆପଣାର କବିତା ଓ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁସ୍ଥିତ ଏହି ଦୁଇ କବିଙ୍କର ବିରାଟ ସାଧନା ଓ ଅସାଧାରଣ ତ୍ୟାଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ରଚୀଙ୍କର ଚିନ୍ତା ସମାବେଶ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ତୈଳଚିତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ବରୁମିଳନ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ମାତ୍ର । ତଥାପି ଆମର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଯତ୍ନ ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କଲୁଟା ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବାର ଦେଖି ଆନ୍ଦୋଳନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଅଛୁ । ଜାତୀୟ ନେତା ଓ ଜାତୀୟ କବି ମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦ୍ୱାରା ଦେଶରେ ଶ୍ରେଣୀଦ୍ୱାନ ଓ ଶୋଷଣଦ୍ୱାନ ସମୃଦ୍ଧ ସମାଜ ଗଠନ ଦିଗରେ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ମିଳିବାର ଏବଂ ନୂତନ ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇପାରିଲେ । ଆନ୍ତରାତ୍ମକ ଶ୍ରମ ସଫଳ ହେବ ଏବଂ ଆଶା ପୂରଣ ହେବ ।

~~~~~

With Best Compliments of :

Telex 021-7940

Phone : 44-4331
(5 Lines)

KALINGA TUBES LIMITED

27-A, CAMAC STREET, CALCUTTA-16.

India's FIRST Manufacturer and Exporter
of STEEL TUBES for Water, Gas and
Steam Distribution

&

Manufacturer of STEPPED POLES for
power Transmission.

Works :	Deihi Office	Bombay Office
Choudwar, Cuttack	3, Aurangzeb Road	319/320 Loha Bhavan
(Orissa)	New Delhi,	(3rd Floor)
		P.D. Mello Road
		Bomday-9 (BR)

~~~~~

**With Compliments to Patriot Poets
On the occasion of the Silver Jubilee of
India's Freedom**

**Phone : 20461 & 23 852
Gram : INDEVCO**

**The Industrial Development
Corporation of Orissa Ltd.**

(A Government of Orissa Undertaking)

Post Box No. 78

BHUBANESWAR

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି

● ଡଃ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ

ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ମୋଠାରୁ ବୟସରେ ପ୍ରାୟ ତିନିବର୍ଷ ବଡ଼ ଥିଲେ । ଦଟଣ ଚନ୍ଦ୍ରର ଉଦ୍ଭୁଜ ସ୍କୁଲରେ ଗୁରୁ ଥିବାବେଳେ ସେତେବେଳେ ସେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆନ୍ଦୋଳନେ ସମସ୍ତେ ମାତିଲୁଁ, ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ସଂଗୀତ ଜନତାର ହୃଦୟ ପୁର୍ଣ୍ଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଣକୁ ଯେପରି ଆଲୋଡନ କରୁଥିଲା, ସେଥିରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମହତ୍ତ୍ବ ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁଁ । ବାସ୍ତବିକ ସେ ଥିଲେ କବି ।

ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଗଭୀର ନିଦ୍ରାମୟ, ସେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷର ସ୍ବବାଦ ଦିଅନ୍ତି କାକ, କୋକିଳ, କୁମ୍ଭାଟିଆ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ବରରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାଗିଉଠେ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଆମ ମନକୁ ସେମାନେ ଜାଗି ପାରିନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସରଳ ଶୁଦ୍ଧ ଅବତରତନ ସ୍ବରରୁ । ସେମାନଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟ ପରି ମନ ଜନିଷ୍ଠ ନାହିଁ । ଥିଲେ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆତ୍ମର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାର ବହୁ ସଂଦେଶ ଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତେ । କବିର ମନ ଅଛି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅବତରତନ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତର ସଂକେତ ପାଆନ୍ତି । ଏବଂ ତାହାକୁ ହିଁ ସେ ଶ୍ରାବ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଶାଶ୍ବତ କବିଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ଜଣେ ଶାଶ୍ବତ କବି ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନରେ କାର୍ଯ୍ୟବରଣ କରିନଥିଲେ ବା ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ବେଳକୁ ଦେଶରେ ସମାଜବାଦର ସ୍ବର ଉଠି ନଥିଲା । ତଥାପି ସେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତର ସୂଚନା ସଂଗୀତାକାରରେ ଜନତାକୁ ଦେଇଥିଲେ । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସେ ସଙ୍ଗୀତର ଝଙ୍କାର କାନେ କାନେ ଗୁଞ୍ଜରି ଉଠୁଛି । ହୁଏତ ତାଙ୍କର ‘ପଦ୍ୟାବଳୀ’ ଅନେକ ପଢ଼ି ନଥିବେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ତିନୋଟି କବିତାର କିଛି କିଛି ଅଂଶ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଛି —

କି ହେବ ସେ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଦେନ,

ଯେବେ ମୋର ନୟନରେ ସେଟ

ଖଟି ଖଟି ମଲେଣି ମୁଲୁଆ

ରୂଷୀ ଚଷି ଦାନା କନା ନଅଣ୍ଡ ।

ଅଧମାଣ ଜମି ଜଣକା

କୋର କରେ ସେ ପୁଣି ବକା

ଗାଁରେ ସଭୁଏଁ କରଜ କରନ୍ତି

ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବମ୍ବେଇ ସେଠ ।

*

*

*

ଜାଗହେ ଜାଗହେ ଜାଗ ପଲ୍ଲିବାସୀ

ଜାଗ ଶ୍ରମଜୀବି ଜାଗହେ

ଜାଗହେ କୃଷକ ଜଗତ ପୋଷକ

ବଞ୍ଚିବାକୁ ନିଜେ ଲାଗହେ ॥

ଜଗତେ ସବୁର ସମ ଅଧିକାର

କେ ବଡ଼ କେ ସାନ କେ ପ୍ରଭୁ କାହାର

କେ କାହାର ସାହୁ କେ କାହା ଖାତକ

କିଏ ଦେବ କାକୁ ଭାଗହେ ॥

*

*

*

ସଂପାଦିବା ଲାଗି ଧନୀଙ୍କର ଧନ

ଶାସନ ମନ୍ତ୍ରର କଲେ ସରଜନ

ଅନାଦି ଶାସନ ଅନାଦି ବଧାନ

ସବୁ ଅନାଦିକୁ ଭାଙ୍ଗହେ ॥

*

*

*

ଉଠ ବେଗେ ଜାଗିହେ

ପରାଣେ ଲାଗିବ ଯଦି ପଲ୍ଲି ହିତ ଲାଗି ହେବ

ନଗର ସହର ପୃଷ୍ଠି ପଲ୍ଲିବାସୀ ଲାଗିହେ,

ସେହି ପଲ୍ଲିବାସୀ ଆଜି ମହା ଦୁଃଖଭାଗୀ ହେ

ରୂଷୀ ରୂଷ କରେ ଖଟି ଦିନରାତି ହେ

ଧନୀ ମହାଜନେ ଲୋଟି ତାର ଫଳ ଭୋଗୀ ହେ ।

*

*

*

ଅବଶ୍ୟ ଏସବୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଧାରୀ ଅନର୍ଭୁକ୍ତ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସନ୍ନିବେଶ ଦେଉଁ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କାରକୁ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲେ ତାହାହିଁ କବିଙ୍କ ଲେଖନରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ତାହାହିଁ ଆଜି ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ମୂଳ ଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି ।

୧୯୨୧ରେ ବିଦେଶୀ ବସନ ବର୍ଜନ ଓ ଆନ୍ତସ୍ଥାନିକ ଭାବେ ବିଦେଶୀ ବସନ ଦହନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥାଏ । ସୁପ୍ରାକାରରେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଥିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ ପୂର୍ବରୁ ବାଞ୍ଛାନିୟଙ୍କ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଦଳେ ସେହି ସୁପ୍ରାସ୍ତର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ତେଜ ତେଜ ଭାବ ବିଦେଶୀ ବସନ ହେ ।

ସୁପରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ଦିଆହେଲା । କାର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଉନ୍ମାଦନାର ଜଣେ ନିଆଁ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଟାଣିଆଣିବ କୁ ହୋଇଥିଲା ।

ବାଲେଶ୍ଵର ଠାରୁ ବାରମାଇଲ ଦୂର ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଚଟା ଠାରେ ଲୁଗା ମାରବା ପାଇଁ ଶହ ଶହ ନରନାରୀ ବାଳକ ବାଳିକା ଶୁକ୍ଳହରି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ—ଆଜି ଶେଷ ସ୍ଵର ଉଠୁଛି ବାଞ୍ଛାନିୟଙ୍କ ସେହି ଅମର ସଂଗୀତ—

ଗାଅ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ, ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ,

ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ହେ,

ଗାଅ ସାଗର ଭୂଧର ଅମର ଚମ୍ପକ

କାଲ ହିମାଚଳ ଗିରିବର କମ୍ପିତ

ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ସ୍ଵାଧୀନ ହେ

ଏ ସଙ୍ଗୀତ ସେତେବେଳେ ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ କହିଥିଲେ “ମୋର ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ ହେଉଛି ।”

କଟକରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ସଭାପତି । କନିକା ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟ ଶୁଣିଥାଏ । ବାଞ୍ଛାନିୟଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ହେଲା—

କେତେ ଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କନକା
 ଅମାତ୍ୟ ଯାତନା ସହିବ
 ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ଦୁଃଖିନୀ ଲଲଟେ
 ଲିଖିଥିଲା କବି ଦଇବ ॥

+

+

+

କନକା ରାଜନ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଭୃତି
 ଏତେ ଅତ୍ୟାଚାର ଏତେ ଅନାଚାର

ହଜାର ହଜାର ଶୋକ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବହିଲା । ଅତ୍ୟାଚାରର
 ନଗ୍ନ ରୂପ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏପରି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ
 ସେ କବିତା ଥିଲା ।

“କହ ନାମ କହ ମୋତେ
 କମ୍ପା ବାୟାଣୀ ହୋଇଗଲା ଏତେ
 ପିରୁପାଡ଼ି ଶାନ୍ତି ତୁ ପିନ୍ଧିଲୁ
 ଭାଇ ଭଉଣୀକୁ ଶ୍ରେକେ ରଖିଲୁ ॥

ଗୀତ ଗାଇ ସ୍ବେଚ୍ଛା ସେବକମାନେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲୁଥିଲା ବେଳେ ଘର-
 ଭିତରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ବଦେଶୀ ଲୁଗା ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି—ଅଦ୍ଭୁତ ସେ
 ସଂଗୀତର ପ୍ରସ୍ତବ । ସେ ସମୟକୁ ଯେପରି କବି ସଂଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ
 ଭସାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ମନେ ହେଉଥାଏ ।

ସମୟର ପ୍ରଶ୍ନକ ଥିଲେ କବି ବଞ୍ଚି ନାଥ । ଜନତାର ଭାବରେ
 ରୂପ ଦେଇ ସେ ସଂଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସାର୍ଥକ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି
 ଇତିହାସରେ ଅମର ହୋଇ ରହିବେ ।

ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି:—

“ମୋର ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆରେ ଭଙ୍ଗା ପରାଶରେ :

ଭଙ୍ଗା କବିତାକୁ ଯୋଡ଼ୁଥିଲି

ମୋର ଭଙ୍ଗା ଜୀବନକୁ କବିତା ଡଙ୍ଗାରେ

ଉଠାଇ ନେବାକୁ ଲେଉଟୁଥିଲି ।

ବାସ୍ତବିକ କବି କେବଳ ନିଜ ଜୀବନକୁ କବିତାରେ ଭସାଇ ଦେଇ
 ନଥିଲେ । ସେ ବିଶାଳ ଜନତାକୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭସାଇ ନେଇ
 ଯାଇଥିଲେ । ଧନ୍ୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି । ଧନ୍ୟ ତମର କବିତାର ପ୍ରତିଭା !!

କଟକ
ତା ୨୫/୫/୨୭ରଖ

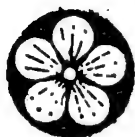
ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ମୃତି —

ଜାଣୟ କରି ସଂବର୍ଦ୍ଧନା କମିଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ତା ଚିଠି
ପାଇଲ ।

ସେତେବେଳେ ସେ କରି ଦୁର୍ଘଟକର ନବତା ଥିଲା ଦେଶ ଓ
ଜାତି ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମୀ ମନ୍ତ୍ର । ତାଙ୍କ କଠୋର ସାଧନାର ଫଳ ହିଁ ତାଙ୍କୁ
ଚରସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିବ । ସେ କବିତା ମାନଙ୍କୁ ସଂକଳନ ଓ ପ୍ରକାଶ
କରାଗଲେ, ତାହା ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ତାଙ୍କପାଇଁ
ତାହାହିଁ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ଓ ସମ୍ମାନ ହେବ ।

ରମାଦେବୀର
ନମସ୍କାର

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାପାତ୍ର
ସଂପାଦକ
ଜାଣୟ କରି ସଂବର୍ଦ୍ଧନା କମିଟି,

ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଘୁଇଟି ଜ୍ୟୋତି

● ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ଵିବେଦୀ

ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଧାରାବାହିକ ଇତିହାସ କେନ୍ଦ୍ର ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିନାହିଁ । ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ୨୫ବର୍ଷ ପରେ ଏବେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । ବିଳମ୍ବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂରଣରେ କିଛି ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁ ଦେଶକୁ ଯାଅ, ପ୍ରଥମେ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ମୃତି ଆକାଶକୁ । କୌଣସି କୌଣସି ଦେଶରେ ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ଯେ ଜଣେ ଯଦି ୨୩ଦିନୀ ସମୟ ଦେଇ ଏଭଳି ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥଳଗୁଡ଼ିକରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ, ସେଥିରେ ସେ ଉକ୍ତ ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀ ପାଇ ଯାଇ ପାରିବ । ଯୁଗୋସ୍ଲେଭିଆର ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ସ୍ମୃତି ସ୍ଥଳରେ ବୁଲି ଆସିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ପାର୍ଟିଜାନ (Partisan) ମାନେ କଭଳି ସାରତ୍ତ୍ଵ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଓ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି, ଦେଖିଲେ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ ହୁଏ । ଏହା ଜାତିର ଗୌରବ—ଏହି ସ୍ମୃତି ପଛରେ ରହିଛି ଗର୍ବ ଓ ବିଜୟପ୍ରାପ୍ତିର ଉଲ୍ଲାସ ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି କେବଳ ରାଜାଜନରେ ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଜାତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଆନ୍ତର୍ଜାଳିକ ଡଙ୍ଗରେ ହୋଇଯାଇ ପାରେନା । ଜାତୀୟ ଭାବନାର ଉଦ୍ବେଗ ନ ହେଲେ ମର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାତି ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରେନା । ସେଥିଲାଗି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଭାବଧାରା ଓ ଆଦର୍ଶ ଝିଁ ମଣିଷ ସମାଜ ଉପରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଭାବ ବିସାର କରିଛି ଏବଂ ସମାଜରେ ଏକ ଭାବଧାରା ଜନମନରେ ଚଞ୍ଚଳତା ଓ ଅସ୍ଥିରତା ସୃଷ୍ଟି କଲେ ତାହା ଅସଂସା ବା ସଶସ୍ତ୍ର ଫର୍ଦ୍ଦର ସୁସମ୍ପାଦ କରିଛି ।

ଏହି ହିସାବରେ ଦେଖିଲେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି ଓ ଜାତୀୟ କରି ସାରକିଶୋର ଦାସଙ୍କର ଜାତୀୟ ଜୀବନକୁ ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧିବାକୁ ଥିଲେ ରତନିତା ଓ ଗାୟକ । ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅଧ୍ୟାୟ ହେଉଛି ଅତ୍ୟାଚାର ଜମିଦାର ପେଟଶରୁ ମୁକ୍ତି; ନିର୍ମମ ଦମନ ଓ ଅକଥମୟ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ । ବାକ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ନଥାଏ କିମ୍ବା ଆଜିକାଲି ପରି ବିସ୍ମୟ ସତ୍ତା ସମିତି କରିବାର ସୁଯୋଗ ନ ଥାଏ । ତଥାପି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ଭାବଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ । ବଙ୍ଗଳାରେ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ଯାହାଦଳ ଆଲୋଚନା ଭାବରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା ଏବଂ ମୋମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଜାତୀୟ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରାଇଥିଲା, ସେହିଭଳି ଏକ ପରିକଳ୍ପନା ଘେନି ବାଞ୍ଛାନିଧିବାକୁ ଗୀତ ରଚନା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତାହାର ସମେ ନିମନ୍ତକାଶ ହେଲା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂଗ୍ରାମର ରୂପ ଧାରଣ କଲା ଏବଂ ଚୁଟିଣ ଶାସନ ଶକ୍ତି ସହ ମୁକାବିଲା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସାରା ଦେଶ ମାଡ଼ ଉଠିଲା । ଫେରେବେଳେ କିଛି ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ସଂଗୀତ ସେହିଭଳି ଶାନ୍ତି ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭକଲା । ତାଙ୍କର ରଚନା ଯେଭଳି ଭାବବ୍ୟଞ୍ଜକ, ଗାନ ଓ ସ୍ୱର ସେହିଭଳି ଚିତ୍ରାକର୍ଷକ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ । ରେକର୍ଡ଼ରେ ସେ ଯେଉଁ “ମୁଁ ଯେବେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବି, ଜୀବନ ମୋହର ଧନ୍ୟ ହେବ ।” ଗୀତ ଦେଇଥିଲେ, ଆଜିକୁ ଶୁଣିଲେ ସମୟୋପଯୋଗୀ ମନେହେବ । ମୋର କାଲିପରି ମନେ ପଡ଼ୁଛି ୧୯୩୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨ତାରିଖରେ ଯେଉଁଦିନ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଲୁଣ-ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ଦାଣ୍ଡି ପଦଯତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେଦିନ ସେ କାଠଯେଉଁ ନଈ ବାଲିରେ ଯେଉଁ “ଦେଖ, ଧୀରେ ଧୀରେ ଧୀର ସମୀରେ ଉଡ଼େ ଜାତୀୟ ପତାକା ଆଜି” ଗାନଟି କରିଥିଲେ, ତାହା କିଭଳି ସ୍ମରଣ ଜାତ କରାଇଥିଲା । ବେଳ ବୁଡ଼ି ଆସୁଛି, ନଈ ଭିତରର ଦକ୍ଷିଣା ପବନ ଘୁଁ ଘୁଁ ହୋଇ ବହୁଛି ଏବଂ ଜାତୀୟ ପତାକାଟି ପୋତା,ବାଞ୍ଛିଣରେ ଲୁଗି ପବନରେ ତାଳ ମିଶାଇ ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡ଼ୁଛି । ସେତେବେଳେ କବିଙ୍କର ଏଇ ସମୟୋପଯୋଗୀ ସଂଗୀତଟି କିଭଳି ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇଥିବ ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ । ମତେ ବେଳେ ବେଳେ ବିରକ୍ତ ଲାଗେ ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତରେ ‘ପତାକା ଜାତର ଜୀବନ, ପରଶ ବୃଦ୍ଧରେ’କୁ ଆମ କଟକ ରେଡ଼ିଓରେ ଯେଭଳି ବିକ୍ରମ ସ୍ୱରରେ ଗାନ କରାଯାଏ ତାହା ଶୁଣି । ତାଙ୍କର ଆଉ ଏକ ସଙ୍ଗୀତ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ରହି ଭାରତୀୟ ଆଦର ପାଇଥିଲା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ତାହା ହେଉଛି “ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ, ସ୍ୱାଧୀନ, ସ୍ୱାଧୀନ,

ସ୍ବାଧୀନରେ” ସଙ୍ଗୀତଟି । ଗାନଟି ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରରେ ସଫୁଟ ଶବ୍ଦାବଳୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଥରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ସମୟରେ ଗୁଜୁରାଟ କି ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶ କେଉଁଠି ମୋର ଠିକ୍ ସ୍ମରଣ ନାହିଁ-ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷର ସଂଗୀତ ବୋଲିପାରିଥିବା ବେଳେ ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ଡେଲିଗେଟ ମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସଂଗୀତଟି ଗାଇ ବୁଲିଲୁ ବୋଧହୁଏ ପଞ୍ଜାବ ଛଡ଼ା ଭାରତର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଏହାକୁ ବୁଝି ପାରିଲେ । ଖଲି ଯେତେକ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତେ ସଂଗୀତ ପରି ଏହା ଗାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ବାଞ୍ଛାନିଧିବାସୀଙ୍କ ସଂଗୀତ, ସୁର ଓ ଗାନ ପାଠ୍ୟକୁ କହନ୍ତି classes ଓ masses ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଦୃତ ହୋଇଥିଲା । ପରିଚାପର ବିଷୟ ଯେ ଏଭଳି ପ୍ରତିଶ୍ରବନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ବର୍ତ୍ତାୟୁ ପାଇ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଗଠନର ବିନାଶ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ।

ଜାତୀୟ କବି ଶରଦ୍ଧାଶୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ଜୀବନ୍ତ, ମାତ୍ର ଶୀଘ୍ର, ଦୁର୍ବଳ ଓ ବୃଦ୍ଧ ଶରୀର ଯେନା ପାତଳ ପତର, ଝୁଡ଼ିବାଲାଗି କେତେବେଳ ! ଗର୍ଭସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତୁ ଆମର ଏହା କାମନା ! କାରଣ ଦେହ ଅବଶ ହୋଇ ଆସୁଛି ସତ, ମନ ସେହିପରି ସତେଜ ଓ କଲମ ସେହିଭଳି ଜୀମୁ ରହିଛି । ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଅଜଳ ପ୍ରାୟ ୪୨ ବର୍ଷ ତଳେ—

“କବି, ବାଜେ କବିତା ବଦଳର, କମାଣ ପରାଏ କଲମ ,
ଧର, ଥରେ ବଜା ନବ ସମର ଝରଣା, ତରୁଣ ଯେତେ
ସେହି ସଂକେତେ ଆସନ୍ତୁ ତୋତେ ହର୍ଷେ ଘେରି ।”

ଜାତୀୟ କବି ଶରଦ୍ଧାଶୋରଙ୍କର ଏହି ଆହ୍ୱାନକୁ ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ଚରିତାର୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଗାମୀ ଯାଯାପଥର ଯେ କୌଣସି ବଣିଷ୍ଠ ଘଟଣା ଏବେ ବି ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହଟିନାହିଁ ଏବଂ ସେ ଅତି ସରଳ, ସହଜ ଭାଷାରେ ସଂଗୀତ ଯୋଡ଼ି ସେ ବିଷୟରେ ଲେଖି ରୁଲିଛନ୍ତି । କବି ନଜରୁଲଙ୍କ ପରି ସେ ଆମ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଅମର ହୋଇ ରହିବେ । ବହୁଲୋକ କାଗଜରୁଣ କରିଛନ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ, ଶରଦ୍ଧାଶୋର ବି ୧୯୨୧ ମସିହାରୁ ଜଣେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସୈନିକ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ‘ବିଦ୍ରୋହୀ ଗଣା’ ନାମକ ଷ୍ଟୁଡ଼ି ସଂଗୀତ ପୁସ୍ତିକା ନିମନ୍ତେ ରାଜଦୋହ

ଦଫାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସେ କାରବରଣ କରିଥିଲେ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ଆଉ ଅଧିକ ତାଙ୍କୁ ନିଶ ମିଳନ୍ତା ଏବଂ ଯେଉଁ ଅଭି-
ନୟନ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି, ତାହା କଣ ଅଧିକ ହେବ !
ସେହିଦିନୁ ଖରବାକୁ ‘ଜି ଫ୍ରେ-କବ’ । ଏହାକୁ କେହି ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚାଧିକାରୀ
କାଣ୍ଡ କମ୍ପା କୌଣସି ସଂଗଠନ ଉପାଧି ଶ୍ରବଣେ ଦାନ କରିନାହିଁ । ଏହା
ଆପଣାଗୁଣ ଠିକଣା ଯାଗାରେ ଉପଯୋଗ କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କର “ଅରି
ଫେରିନାହିଁ, ଯୁଦ୍ଧ ସରି ନାହିଁ, ଆସ ମୋ ଶିବରେ ଆସ ଶ୍ରୀ” ଗାନର
ଆଜି ବି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି । ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧି-ଇରଡ଼ଜନ
ଚୁକ୍ତି, ଫଳରେ ଯେତେବେଳେ ରାଜବଦ୍ଧମାନେ ଖଲ୍ଲସ ହୋଇ ଆସିଲେ
ଏବଂ ଗୁରୁଆଡ଼େ ବିଜୟ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରା ଯାଉଥିଲା, ସେତେବେଳ-
କାର ଖରବାକୁଙ୍କର ଏକ ଗାନ—

“ଆମେ ହୋଇ ତ ନଥିଲୁ ଦରବାସୀ,
ଆମ ହାତରେ ନ ଥିଲା ତରବାସୀ,
ମହା ମୁଗାନ୍ଧଙ୍କ ନାମକୁ ସୁମର ବଡ଼ଲ ନନ୍ଦକୁ ହେଲୁ ପାରି”

ଏହା ଏକ ଅଲୌକିକ ଶ୍ରବଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏହିପରି ଖରବାକୁଙ୍କର
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲେଖା, କବିତା ଓ ସଙ୍ଗୀତ ରହିଛି; ଆମର ତାଙ୍କ କଲମରୁ
ଲେଖା ବାହାରୁ ଥାଉ—କଲମ ସତେଜ ରହୁ, ଏହାହିଁ ଆମର କାମନା ।

ମୁଁ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ବାଞ୍ଛିତାୟବାକୁ ଏବଂ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ
ଖରବାକୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।

ଅନୁତ ଅନୁଭବ

● ଅନ୍ୟତ୍ର ମହାରଣା

୧୯୨୪ ମସିହା । ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଗୀରଥ-
ମହାପାତ୍ର, ସ୍ବଗତଃ ଉତ୍କଟର ଏକରାମ୍ ରସୁଲ୍ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ
ଆସିବା ବେଳ । କଟକରେ ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଳମାର ଅଧିବେଶନ ହେଉଥାଏ ।
ସେ ଯୁଗକୁ ଚାହିଁ ବିରାଟ ଆୟୋଜନ ।

ସେହି ସନ୍ନିଳମରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ଗୀତ ବୋଲି ହେଲା—
ଭାରତ ମୋ ମାଆ

ସେ ଜ୍ଞାନ ସେ ଧ୍ୟାନ ସେ ମୋ ଗାରମା ।

ତାଲଗି କାନ୍ଦ ତା କୋଳବାସୀ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ହେଲେ କାରବାସୀ
ସୁଯୋଗେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରକାଶି ଦେଲେ ମହାମା । X X

ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାଙ୍କ ରଚିତ ଗୀତ ବୋଲି ହୋଇଥିଲା—

କେତେ ଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କନକା ଅମାତ୍ର ପାତନା ଦେବ !

ଦୁଃଖ ସହ ସହ କନକା ରମଣୀ

ଅହଲ୍ୟା ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇଲ ପାଷାଣୀ

ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ମସ୍ତୁରୁ ଜୟପୁର କି ହୁଅନ୍ତା କିଏ କହିବ !

ସେ ଯୁଗରେ କଟକରେ ମୋ ଜାଣିବାରେ ଏକମାତ୍ର ସଙ୍ଗୀତ
ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ପୂଜ୍ୟପାଦ ଓସ୍ତାଦଜୀ ଖାକୁମିଆଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଝିଅମାନଙ୍କୁ
ଅଜକାଲିକା ଭଳି ନାଚଗୀତ ଶିଖାଇବାଟାକୁ ଲୋକେ ବିଶେଷ ପସନ୍ଦ
କରୁ ନଥିଲେ । ‘ସଲଜ୍ଜ ବଜାଏ, ନିର୍ଜ୍ଜଜ୍ଜ ଗାଏ, ଅତି ବେଶ୍ବୟା ନାଚ
ନାଚି ଯାଏ’ ଥିଲା ସେ ବେଳର ପ୍ରଚଳିତ ଲୋକୋକ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଅତି
ଅଳ୍ପ ପରିବାରର ଝିଅ ଓସ୍ତାଦଜୀଙ୍କଠାରୁ ଗୀତ ଶିଖୁଥାନ୍ତି । ସ୍ବର୍ଗୀୟ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର, ସ୍ବର୍ଗୀୟ ମୋହନ ମୋହନ ସେନାପତି, ସ୍ବର୍ଗୀୟ
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ଏ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲିବାଟା ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଆକର୍ଷଣୀୟ

ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଓପ୍ରାଦ୍ୱଜ ଏ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଶିଖାଉ ଥାନ୍ତି । ସେହି ଦିନୁ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗାଯୋଗ ।

ଏ ଯୋଗାଯୋଗ ବଢ଼ିଗଲା ୧୯୩୦ ମସିହା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବେଳେ । ସଭା, ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବୋଲିବା ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ହାରମୋନିୟମ ଧରି ବସିଯିବେ ଆମକୁ ସ୍ୱରଚିତ ଗୀତ ଶିଖାଇବାକୁ । ପ୍ରଥମ ଜାନୁଆରୀ ଛବିଶ (ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ) ରେ ଲୋକସେବା ପ୍ରେସରେ ନିଜେ ବୋଲିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଗୀତ—

ଗାଅ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନରେ
ବାଏ ସାଗର ଭୂଧର ଅମ୍ବର ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଭଲ ହିମାଚଳ ଗିରିବର କର୍ମିତ
ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନରେ

ଗୋଟିଏ ଗୀତ ମନେ ପଡ଼ିବାରୁ ତାଙ୍କର ଶତ ଶତ ସ୍ମୃତି ଅଜ ମନରେ ଜାଗି ଉଠୁଛି । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଫଳରେ ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧି-ଆରଜୁନ ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଭାରତ ବିଜୟ ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ସେହି ମୌସମରେ କରାଚୀରେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହେଲା । ବହୁ ପ୍ରଦେଶର ଶିବିରରୁ ପ୍ରତିଦିନ ବଡ଼ ଭୋରରୁ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୋତପେଶ ବାଦାରେ । ଆମ ଓଡ଼ିଶା ଶିବିରରୁ ଆମେ ବୋଲୁ ‘ଗାଅ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ’ ଗୀତଟି । ଗୀତର ଗ୍ରନ୍ଥା ସଂସ୍କୃତ ଗର୍ଭିତ । ସେଥିପାଇଁ ସାରା ଭାରତର ଲୋକେ ଗୀତଟି ବୁଝି ପାରନ୍ତି । ଆମକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ କହନ୍ତି— ‘ଗାଅ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ’ ।

କ୍ଷମେ ଆମେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଜଣ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । କୌଣସି ସଭା ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସେ ପୁରୁଣା ଗୀତ ବରଦ କଲେ, ଆମେ ଅଭିବନ୍ଧୁ— ନୂଆ ଗୀତ ଲେଖା ନ ହେଲେ ଆମେ ବୋଲିବୁ ନାହିଁ । ଏହି ପିଲାଳିଆ ଅଜଣର ପରିଣତି ସ୍ୱରୂପ କେତେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ତାଙ୍କ କଲମ ମୁନରୁ ଝରିପଡ଼େ ! ସେହି ମହାନ ଦେଶ-ପ୍ରେମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ପୃଷ୍ଠାପାର୍ଶ୍ୱ ଆଚରଣ କଥା ମନେ ପଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ମନରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ଜନ୍ମୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଜଣ ଯୋଗୁଁ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

ରେ ପତାକା ଜାତିର ଗରବ ଜାତିର ଜୀବନ ପରାସ୍ତ ଭୂତରେ
 ଏକତା ପୀରତି ଶାନ୍ତି ମୁରତି ସୁନ୍ଦର ତୋହର ସମାନ ନାହିଁରେ
 ତୋହର ଲଗି ଦେଶେ ଦେଶେ
 ପୀରତି ହୋଇଛି ବଇଶ୍ୟ ଶେଷ
 ତୋହର ଲଗି ଅରର ଖଡ଼ଗ ଶରୀର ରକ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ଦେଲେ ରଞ୍ଜାଇରେ ।

୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟ କୁନ୍ତଳା କୁମାରଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ-
 ତାରେ ବାଲେଶ୍ଵରରେ ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ ଚଳିଲା । ସ୍ଵର୍ଗତଃ ଜାହାଗୀ ଦେଶ
 ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଥାନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ଵରରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ
 ନାରୀ ଜାଗରଣ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ବଞ୍ଚିନୀୟ ବାବୁ ସେ ସମ୍ମିଳନୀରେ
 ବୋଲିଲେ—

ଏବେ ଜାଗିବ ନାହିଁକି ?
 ଉତ୍କଳ ଲଳନା ସଖୀ ସାରାଜନୀ
 ଜାଗଲେ, ଜାଗଲେ, ଜାଗଲେ
 ମାରବେ ରହିଛ କାହିଁକି ?
 ମାଇକ୍ ତ ନ ଥାଏ । ସମ୍ମିଳନୀରେ ସୂଚୀଭେଦ୍ୟ ମାରବତା ।

ଆଉ ଥରେ ଆମେ ଅତି ବସିଥିଲୁ ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଖରେ । ଶରବାବୁ
 ଓ ବଞ୍ଚିନୀୟ ବାବୁ ଦୁହେଁ ଥାଆନ୍ତି । ଦାସେ ଆପଣେଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧ ଦିନ । ଆମେ
 କହିଲୁ— ‘ନୁଆ ଗୀତ ନ ଶିଖାଇଲ ଆମ ସେ ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘଟ ଯାଏ
 ବୋବେଇ ବୋବେଇ ଯାଇ ପରୁ ନାହିଁ । ବଞ୍ଚିନୀୟ ବାବୁ ଶୋଭାପାତ୍ରୀ
 ପାଇଁ ନଜେ ଗୀତ ଲେଖି ଶିଖାଇଲେ—

ବସି ଅମର ଭୁବନେ ବିମାନ ଅସନ ସୁରଗ ପୁରକୁ ସେ ଶୁଣିଛି
 ଉତ୍କଳ ଭୁବନେ ଭବନେ ଭବନେ ଯାରନାମ ଜପାମାଳା ହୋଇଛି
 ଦରିଦ୍ର ହୃଦୟ ଧନ ଅନାଥର ବନ୍ଧୁ
 ଉତ୍କଳ ପରାଣ ମଣି ସେତ ଗୋପବନ୍ଧୁ
 ଯ ଲଗି ଅଧୀର ପ୍ରାଣ ହୃଦୟ କାତର
 ନୟନୁଁ ବହଇ ମାର ସୁନରବା ମାତର

ସେ ମୁଖ ସେ ହାସ ସେ ମଧୁରରାଗ ମନସ ପହଁଚି ଲିଭିଯାଇଛି ।

ସାରବାବୁ ସବୁ ସଙ୍ଗୀତ ଲେଖିଦେଲେ—

ହେ ଦେବ ! ଆଜି କି ଗୀତ ଗାଇବ !

ତୁମ ଗୁଣ ଗୁଣି ହେ ଉତ୍କଳ ମଣି

ଭାରତ ଭାଗ୍ୟ ଗଢ଼ିବ । + + +

ବାଞ୍ଛାନାଥ ବାବୁ ନିଜେ ଗୀତ ଲେଖି ନିଜେ ସ୍ଵର ସଂଯୋଜନା କରନ୍ତି । ସାରବାବୁଙ୍କ ଗୀତ ବୋଲୁଥିବା ସ୍ଵର୍ଗତଃ ନିରଞ୍ଜନ ଘୋଷ, ସ୍ଵର୍ଗତଃ ଗିରୀଶବାବୁ, ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ଵୈତ ବଲ୍ଲଭ ସ୍ଵୟ ପ୍ରମୁଖ । ବୈଦ୍ୟନାଥ ପ୍ରଭୃତି ଆମେ ସବୁ ପାଲିଆ । ଆମେ ବୋଇଲେ ବାନର ସେନା ।

ସେ ଯୁଗର ସାରବାବୁ ଓ ବାଞ୍ଛାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଜଣାଯା ସଙ୍ଗୀତ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବାକୁ କି ପ୍ରକାର ଉନ୍ମାଦନା ଆଣି ଦେଉଥିଲା, ତାହା ଅନୁଭବ ଛଡ଼ା କଲ୍ୟୁଣା କରିବା ମୁଷ୍ଟିଲ୍ । ନିରଞ୍ଜନ ବାବୁ ସେତେବେଳେ ବୋଲୁଥିଲେ—

ଅରି ଫେରିନାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ସନ୍ତାନାହିଁ

ଆସ ମୋ ଶିବରେ ଆସ ଭାଇ । X X X ,

ଭକତ କେ ଅଛି ଦେଶ ପ୍ରଜାକର

ରକତ ମୟାର ଧାଳ ଦେଇ

ତରୁଣ କେ ଅଛି ମରଣକୁ ଦଳ

ଦେବତା ସର୍ବସ ଉଠ ଚେଇଁ ।

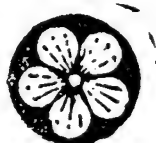
ଲୋକେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । କେତେ ଲୋକ ଏ ଗୀତ ଶୁଣି ଜୀବନକୁ ପଣି ଛଡ଼ାଇଛନ୍ତି, ତାର ହିସାବ ନାହିଁ । ହିସାବ ମୁକ୍ତର ରହିଥାନ୍ତା, ଯଦି ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ହାସଲ ହେବା ପରେ ପରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ମୋ ପ୍ରେଟ ବୁଦ୍ଧିରେ ଭାବେ—କଥା କଥାକେ କମିସନ ବସି କୋଟି ସଂଖ୍ୟାକୁ ଖରଚ ଗଢ଼ି ଯାଉଛି, ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦେଶର ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାପାଇଁ କାହାର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଯାଉ ସେ କଥା ଚିତ୍ରଟୀକା କେଶବୀ ସୁଦ୍ଧା ଶରବାବୁଙ୍କ ଗୀତକୁ
ଚମକୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗୀତରୁ ପଦେ । ସମ୍ରାଟ ପଦ ରହିଲେ ରହିବ
ମନ୍ତ୍ରରେ ରହିବେ ନାହିଁଟି କେହି” ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ୧୨୪ ଦଫାରେ ଗାଳି
କରା ଯାଇଥିଲା । ଆଉଥରେ ଫୁଲବାଣୀରେ ବାଲିକୁଦା ହରେକୃଷ୍ଣ
ବିଶ୍ୱାଳ ‘ଡରବାର ଯିଏ ଡରୁଥାନ୍ତୁ ସିଏ ଆମେ ମରବାର ଦେଲେ
ମରବା’ ଗୀତଟି ବୋଲି ଚତୁଷଶାବ୍ଦ ଗିରଫ ହୋଇ ଜେଲଦଣ୍ଡ
ଭୋଗିଥିଲେ ।

କଅଣ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ? ୧୯୩୦ରୁ ୧୯୪୭ ସେ ସବୁ ଲେଖି
ବସିଲେ ପୋଥି ହେବ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶିଥିଲହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ ଶରବାବୁ ନୂଆ ନୂଆ ଗୀତ ଲେଖି ଆମ ଅନ୍ଧାକୁ ଡେରି ରଖୁଥିଲେ ।
ଏହିପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅରେ ସେ ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଲେଖିଦେଲେ ।

ଥପୁଧର ଶ୍ରାବ । ଥପୁଧର ତଣ୍ଡ ବାହନେବ ନାଉଁଶ,
ଦେଲଣି ତାଙ୍କ ସେ ହିମାଦି, ଶିଖରୁ ଶ୍ରାବତ କେଶବୀ ।
ହୁଅନାହିଁ ହଲତଲ ନାବ ହେବ ଟଳମଳ
ନାଉଁଶିଆ ବୋଲକର ଅଞ୍ଜନା ଆହୁଲ ଧର
ପଇଁସି ଶ କୋଟି ଆମେ ସେ ତ ଏକ ନାବ ପଝାରି ।

ରାଜସ୍ଥାନର ଇତିହାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ମେବାରର
ଶରଭରେ ଶୁଭଶର ଅବଦାନ । କବି ଭୂଷଣଙ୍କ ସଂଗୀତ ଛନ୍ଦପତି
ଶିବାଜୀଙ୍କ ଦେହରେ ଶତସିଂହର ବିହମ ଆଣି ଦେଇଥିଲା । ବକ୍ସିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
‘ବନ୍ଦେମାତର’ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଜାତି ଜୀବନରେ ପ୍ରଦାନ ଆଣିଦେଉଛି ।
ଶ୍ରାବତବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବାକୁ
ସ୍ୱର୍ଗତଃ ବାଞ୍ଛାନୀୟବାବୁ ଓ ପୂଜ୍ୟାସ୍ତବ ଶରବାବୁଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବଦାନ
ରହିଛି, ତାହାର ମୂଲ୍ୟାଂକନ କରିବାକୁ ପାସତା ନେଡ଼ା ।

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି

● ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା

ସୁନାର ଭରତ ପରାଧୀନ ଥିଲୁ
ହୋଇଥିଲୁ ନାରୀର
ଦୂର ଦେଶୁ ଆସି ବିଦେଶୀ ବଣିନେ
ମାଡ଼ ବସିଥିଲେ ଦ୍ଵାର ।
ଜାତି ମାତା କଣ ହୋଇଥିଲୁ ରୁଦ୍ଧ
ନେଷୁ ଝୁରୁଥିଲୁ ମାର
ବଳ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତି ସାହସ ନ ଥିଲୁ
ନଇଁ ପାଇଥିଲୁ ଶିର ।
ସ୍ଵଦେଶ ପୀରତି, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି
କ୍ଷମେ ଲଭୁ ଅଧୋଗତି
କରି ଦେଇଥିଲୁ ଅନ୍ଧାରେ ଆକ୍ରନ୍ତ
ଭରତ ଜାତି ସଂହତ ।
ବିଦେଶ ପୀରତି ବିଦେଶ ସଂସ୍କୃତି
ବିଦେଶୀ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ
ଆମ ଜାତି ନବ ପ୍ରଶ୍ନିତ ମଣ୍ଡଳେ
କରୁଥିଲୁ ପୌରୋହିତ୍ୟ ।
ଚର ପରାଧୀନ କରି ରଖିବାକୁ
ଆମ ଦେଶ ଆମ ଜାତି
କଳ କଉଶଳ କରି ନାନା ମତେ
ଶାସକେ ଗରବେ ମାଡ଼ ।
କବି, କଳାକାର, ଶିଳ୍ପୀ, କାରିଗର
ଜ୍ଞାନୀ, ମାନୀ, ଧନୀ ଜନେ
ନେଲେ ବଣ କରି ପୋଷାଣୁନ ପରି
ସ୍ଵାର୍ଥର ପ୍ରଲୋଭନେ ।

ଜାତ ମୁକଭୂତି — ସ୍ବଦେଶ ପ୍ରୀରତି
 ଶିକ୍ଷା ଘଟା ଧାନ ଶୁକ
 ଭାଷା, ଭାବଧାରା, ବ୍ୟାପକପରମ୍ପରା
 ହୃଦୟର, ଧର୍ମବୃତ୍ତି—
 ମହା କଂପନରେ ଉପୁଜିଲା ଯେବେ
 କମ୍ପାଇ ସାରା ମେଦନୀ
 ଧର୍ମେ ଗୁଣି ପୁଣି, ଅଧର୍ମେ ଉଡ଼ିଆନେ
 କଂପିଲା ଭୁବନ ଭରି ।
 ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ନ୍ୟାୟ ଅହିଂସା ମନ୍ଦିର
 ଜାଗାୟିତା ମୁର୍ତ୍ତି ଧରି ।
 ଅବଗାଧ ହେଲେ, ପୁଣେ ପୁଣେ ଯେହ୍ନେ
 ଆସିଥାନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ହରି ।
 ଏ ଭାରତ ବର୍ଷେ ଅବତାର ହେଲେ
 ମହାତ୍ମା ମୋହନ ଗାନ୍ଧୀ
 ଦେଶ ମୁକ୍ତି ବ୍ରତେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚର୍ଚ୍ଚା ହସ୍ତେ
 ସ୍ବରାଜ୍ୟ କେଳନ ବାନ୍ଧି ।
 ବଳି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ସାରା ଭାରତରେ
 ଉଠିଲା ଡାକ ଉଛୁଳି—
 “ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ” “ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ”
 ଗାଥା ସବେ ଦେଶେ ବୁଲି ।
 ଓଡ଼ିଆ ପରାଣେ ବାଜିଲା ସେ ଡାକ
 ଜାଗାୟି ପ୍ରେରଣା ଧରି,
 କବି ହୃଦେ ବାଜି ଉଛୁଳାଇ ଦେଲା
 ଜାଗାୟି ଗୀତ ଲହରୀ ।
 ଯେ ଗୀତ ଲହରୀ ‘ଇରମୁ’ ବାହାରି
 ଲଳିତ କରୁଣ ତାନେ
 ଜାଗାୟି ବିପ୍ଳବ ସ୍ତ୍ରୋତ ବୁଡ଼ାଇଲା
 କଠୋର ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରାଣେ ।
 ସାହାରା ମରୁରେ ଖେଳାଇ ଦେଲା ଯେ
 ଜଳୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ କଳ କଳ

ବାଞ୍ଛାନୁକୂଳ ସେ ଅମର ଗୀତ
 ଦେଲୁ ମନେ ନବବଳ ।
 ଗାଇଥିଲେ ସେତ ଦୁଃଖିନୀ କନକା
 ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ କାହାଣୀ
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ମିଳନୀ ପୀଠେ
 ନୟନୁ ଝରାଇ ପାଣି ।
 ତରଳାଇ ଦେଲୁ ସେ ସଙ୍ଗୀତ ତାନ
 ସଦ୍‌ଜନ ମନ ପ୍ରାଣ
 ଝରିଲୁ ଲୋଚକ ସରବ ନୟନୁ
 ସଦା ହେଲୁ କମ୍ପମାନ ।
 ସେ ଲହରୀ ଖେଳି ଗଗନେ ପବନେ
 ଦିଗେ ଦିଗେ ଗଲୁ ଭାସି
 ଦୁଃଖିନୀ କନକା ପ୍ରଜା ଆଦ୍ୟାଳନ
 ବୁଝିଲେ ଭାରତବାସୀ ।
 ଗୋଲଟେବୁଲ ପାଲୁ ଇଂଲଣ୍ଡେ ଲଗିଲୁ
 କବି ବାଞ୍ଛାନୁ ପ୍ରାଣେ
 ଆଜି ହୋଇଯାଇ ସେ ପାଲୁ ସ୍ୱରୂପ
 ପୂଟିଲୁ ସଙ୍ଗୀତ ତାନେ ।
 କଳ୍ପନା, ଜଳ୍ପନା, ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା
 ଯେତେ କରୁଥିଲେ ସେହି
 ଜାତୀୟ ଚେତନା, ଜାତୀୟ ପ୍ରେରଣା
 ଉତ୍ସାହ ଉଲ୍ଲାସ ଦେଇ ।
 ପରାଧୀନ ଦେଶ ଜନ ମନ ପ୍ରାଣେ
 ଉତ୍ତୁକାଉଥିଲୁ କମ୍ପ
 ସେଗାନ ଦିଦେଶୀ ଶାସନ କଳର
 ଭାଙ୍ଗି ଦେଉଥିଲୁ ଦର୍ପ ।
 ଦୁଃଖ ଥିଲୁ ତାଙ୍କ ଚର ସଦ୍‌ବର
 ନ ହୋଇ ଦୁଃଖେ କାତର
 ପ୍ରୟତ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ସଦୃଶ୍ୟେ ଦୁଃଖ
 ପାଉଥିଲେ ଲୋକାଦର ।

ଯେ ଶୁଣିଛି ତାଙ୍କ ମଧୁର ବଚନ
 ଶୁଣିବ ସାରା ଜୀବନେ
 ଯେ ଦେଖିଛି ତାଙ୍କ ସଦୃଶ ବଦନ
 ଆକୁଞ୍ଚିବ ମନେ ମନେ ।
 ସରଳ ସୁନ୍ଦର ସୁଭାବ ତାଙ୍କର
 ପର ଉପକାର ବ୍ରତେ
 ଲାଗି ରହୁଥିଲେ ହିଂସା, ଦ୍ଵେଷ ତେଜ
 ସଦା ଲୟ ରଖି ସତ୍ୟେ ।
 କାନ୍ଦୁଥିଲେ କେତେ ଯେଦିନ ଦେଖିଲେ
 ସନ୍ନିତରଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
 ନୟନ ଯୋଡ଼ରେ ଶକ୍ତିଗୁଣା ହସ୍ତେ
 ନ ଥିଲେ କେହି ଭରସା ।
 କାନ୍ଦନ୍ତାରୁ ଫୁରି ଅମର ସଙ୍ଗୀତ
 ବାଜିଲା ଲୋକେ ତେଜନୀ
 “କେତେଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କନିକା
 ସହିବ ଦୁଃଖ ଯାତନା ।
 ନ ଦେଖୁଣୁ ସେହି ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ
 ମରଦେହ କଲେ ତ୍ୟାଗ
 ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ଅମର ଭୁବନେ
 ହୃଦୟେ ଧରି ବୈରାଗ୍ୟ ।
 କେହି ଯେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନ ପାରିଲା ଚିହ୍ନି
 ନ ଦେଲା ସହିଲି ସ୍ଥାନ
 ନେତୃ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଅହଙ୍କାର ବଶେ,
 ବହି ତେଣୁ ଅଭିମାନ ।
 ରଖି ଯାଇଥିଲେ ଅଲିସ୍ତ ଚିହ୍ନ ସେ
 ଜାତୀୟତା ମାତା ବଶେ
 ସେ ଅମର ଜ୍ୟୋତି ପୂଜା ପାଏ ଆଜି
 ରୌପ୍ୟ ଜୁବୁଲର କସେ ।
 ଜାତୀୟ କବିତା କୁସୁମ ଉଦ୍ୟାନେ
 ଏକାନ୍ତ ସଦା ବିହରି

ସୁବାସ ଆହରି, ସୁ ସ୍ୱସ୍ତୁ ଦେଲେ
 ଆକଳତା ଦୂର କରି ।
 ଅନାବଳ ତାଙ୍କ ଜାଣୟ ସ୍ୱସ୍ତବେ
 ତେଣୁ ପ୍ରେମ ଥିଲା ଯେଣୁ
 ସେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କରି ଜୁକୁଲି ଉତ୍ସବେ
 ଲଭେ ସମ୍ପଦ୍ଧି ନା ତେଣୁ ।

*

*

*

ଜୁକୁଲି ଉତ୍ସବ ସମ୍ପଦ୍ଧି ନା ସଙ୍ଗେ
 ଦେନ ମୋର ସମ୍ପଦ୍ଧି ନା
 ଏହି ସ୍ମରଣିକା ତବ ପଦେ ରଖି
 କରୁଛି ତୁମ୍ଭ ଅର୍ଚ୍ଚନା ।
 ଭୁଲିନାହିଁ ତବ ଜୀବନ ଘର
 ହୃଦୟେ ହୋଇଛି ହାର
 କନକା ବିପ୍ଳବ କ୍ଷେପେ କରୁଥିଲୁ
 ମୋର ଯେତେ ଉପକାର ।
 ବିପଦେ ବନ୍ଧୁ ହେ, ଧୈର୍ଯ୍ୟବଳ ଦେଇ
 ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲୁ ମୋତେ
 ଯେତେବେଳେ ମୁହିଁ ଘରଛଡ଼ା ହୋଇ
 ଭ୍ରମୁଥିଲି ଦୁଃଖ ସ୍ରୋତେ ।
 ସେ କଷଣ ସହି ତୁମେ ହେ ମୋ ପାଇଁ
 ନିବାରଣେ କଲୁ ଜୟୀ
 ଉନବିଂଶ ଶତ ସପ୍ତବିଂଶ ଅବ୍ଦେ
 ମନେ ବଡ଼ମା ନ ବଢ଼ି ।
 ମୋ' ବନ୍ଦୀ ବିଳାପେ' ତବ ନାମ ଗୁଣ
 ପାଇଅଛି ଯଥା ସ୍ଥାନ ।
 'ଜୟନ୍ତୀ' ସ୍ମୃତିକା ପରିଚୟ ପସ
 କରୁଛି ତୋ ଗୁଣ ଗାନ ।
 କାଳ ମହାଶକ୍ତି କଲୁଥିଲା ସିନା
 ତୁମର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସ

କଳି ନଦୀରୁଳ ସେ କରଳ କାଳ

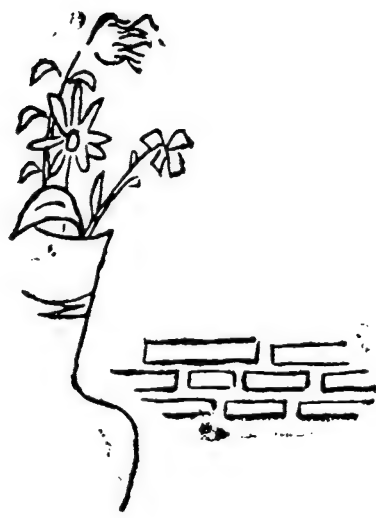
ତୁମ୍ଭର ଶାରତ ପଣ ।

ଅକଳନ୍ତା ସେହି ଶାରତ ତୁମ୍ଭର

ଆଉ କି ବଞ୍ଚିବି ଶ୍ରୀ

ଏତିକରେ ମୁଁଁ ବିଦାୟ ମାରୁଛି

ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପାମରେ ଥାଇ ।

ଗଣକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି

ଗଗନ ମଣ୍ଡ

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଯେତେବେଳେ, ଯେତେବେଳେ ଭାରତର ଜାତୀୟ ଚେତନାର ଅଗ୍ନି ଲୁଲ୍ଲାସିତାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବହମାନ ହେଉଥିଲା । ଘର୍ଷ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ପରାଧୀନତା ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ପରେ ଆକୁମ୍ଭାବ ହିମାଚଳ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଉଦ୍ଘେଷ୍ଟନାରେ ଉଠିଥିଲା । ଭଲକ, ମୋତିଲାଲ, ଲଜପତରାୟ, ବିପିନ ବହାଦୁର ପାଲ ଓ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ନେତୃତ୍ଵରେ ଉଦ୍ଧାମ ସ୍ଵାଧୀନତାର ସ୍ପୋତରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵାଳ ପ୍ରଗତିର ଠିକ ଯେତେବେଳେ ଯୁବକ ବାଞ୍ଛାନିଧି ସେଥିରେ ଲମ୍ଫପ୍ରଦାନ କରି ସ୍ଵାମୀୟ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ଛନ୍ଦମୁଖର ଗୀତି କବିତା ରୂପେ ଲଭିଥିବା ସଂଯୋଗ କରିଥିଲେ ।

ଇତିହାସ—

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଜାତୀୟ ଗୀତି କବିତାର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ମୁଁ ପାଇଥିଲି ୧୯୪୨ ମସିହାରେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ୭ଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ବାଲିଶଶ୍ରୁ ମାଲନର ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ଦିନେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟି ବେଳେ ଦଳେ ଶବ୍ଦଉଠିଲା । ଲୋକ ଅସି ଆମ ସ୍କୁଲରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆମ ଗାଁର ଜଣେ ଦି'ଜଣ ମଧ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ହାରମୋନିୟମ୍ ଧରି କେତେକ ଗୀତି ଆବୃତ୍ତି କଲେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ପାଳିଧରି ଗାଇଲେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହୋଇ-ଲେ ଓ ଚାନ୍ଦି ଚାନ୍ଦି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଲୋକ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ଶୁଣିପାଖରେ ଜମାହେଲେ । ସେ ଗୀତିର କି ମାଧୁରୀ ? କି ଆକର୍ଷଣ ? ଆବଳବୃନ୍ଦ-ବନ୍ଦିତା ସେମିତି ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ଆଖିରେ ତାକୁ ପିଇଯାଉଥାନ୍ତି । ସେ ଦିନର ଗୀତିଥିଲା—

“କହେବ ଏ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଦେନି ଯେବେ ମୋର ନପୁରେ ପେଟ,
ଖଟି ଖଟି ମଲେଣି ମଲୁଆ ଚାଷି ତଷି ଦାନାକନା ନଅଣ୍ଡ” ।
ପୁଣି “ମୁଁ ଯଦି ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଏ ଜାବନ ମୋର ଧନ୍ୟ ହେବ “ଓ” ଆଜ୍ଞା ଗୋଲ-

ଟେବୁଲ ପାଲ୍‌। ଲଗିଲ୍‌ରେ’ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ସତ୍ୟକଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ଏ ଗୀତର ମହାନ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ମୋଟେ ଦଶ ବର୍ଷର ପିଲା ମୁଁ । ଅର୍ଥ କିଛି ବୁଝୁ ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ସଂଗୀତର ମାଧୁର୍ୟ ମୋତେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା ଓ ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତି ମୋତେ ଟାଣି ନେଇଥିଲା ।

ବାହା ପରେ ପରେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଗୀତ ଆମେ ମୁଖପ୍ରସ୍ତ କରିଥିଲୁ ଓ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଆଦୃଷ୍ଟି କରି ଗାଁ ଗହଳରେ ବୁଲି ରୂପା ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲୁ । ତାଙ୍କର “ଧନ ଜନ ଯୁକ୍ତା ଭାରତମାତା ନମୋ ନମୋ ଜନନୀ ଶ୍ରୀଚରଣେ” ଗୀତଟି ଅନେକ ଧ୍ରୁମା ଓ ସଭାସମିତିର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କୋରସ୍‌ରେ ଅନେକମାନେ ଗାଇଥିବାର ମୋର ଏବେବି ମନେପଡ଼େ । ଅନେକ ଦିନ ତଳର ଏ ଦଟଣା ଯବୁ । କବି ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଦର ଆମଗାଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଠାରୁ ମୋଟେ ୭୮ ମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସଂଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଯେ ସାବଲୀଳ ଭାବରେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଝଙ୍କୁଡ଼ ହେବ ଏଥିରେ ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ୍ୟ କ’ଣ । କିନ୍ତୁ ଏ ଝଙ୍କାର ଏହି ପରି-ସରର ବହୁ ଦୂରକୁ ଛୁଟିଯାଇ ସାରା ଓଡ଼ିଶାର ପୁରପଲ୍ଲି ଓ ଏପରିକି ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ସୃଷ୍ଟି କରି ଥିଲା । କାରଣ ସେ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଯେଉଁ ତୁଙ୍ଗ ନେତୃତ୍ୱର ଆମ ଗାଁକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଏ ଗୀତର ପଟ୍ଟପୁର ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲୁ । ତା ଛଡ଼ା ସେ ସମୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ତଥା ଯାତ୍ରା ପାଟିର ଓଡ୍ରାଦ ଶ୍ରୀ ଗୌରଞ୍ଜ ଚରଣ ଦାସ ଏବଂ ଇରମର କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ କମଳାକାନ୍ତ କର ଆମ ଗାଁକୁ ସମୟରେ ଆସୁଥିଲେ ଓ ଏମାନେ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଅତରଙ୍ଗ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସଂଗୀତ ଚର୍ଚ୍ଚା ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ କରୁଥିଲେ । କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୯୪୨ରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଚରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦେଶାତ୍ମବୀୟ କବିତା ଗୁରୁ ସଂଗୀତ ରୂପରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ଆଶା, ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ସେଥିର ଇରମ ଭଳି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାଗାଟିରେ ମଧ୍ୟ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ସଂଗୀତ ମୁହଁରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଭକ୍ତର ମଣାଳ ଜାଳିଥିଲେ ।

ଗଣ ସାହିତ୍ୟିକ ବାଞ୍ଛାନିଧି

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ପଦ୍ୟାବଳୀକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତ ଖାଲ ଯେ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର କବି ଥିଲେ ସେତିକି ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀକାବ୍ୟ, ଶ୍ରୀକବିତା, ଶ୍ରୀକବିତା, ଶ୍ରୀକବିତା ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏବେ ସାବ୍ୟସ୍ତମାନ ଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କୁ ଗଣନର ବନ୍ଧନେ ଅବୁଲ୍ଲ ବନ୍ଧନ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଲେଖକଙ୍କର ଲେଖାକୁ ଗାଁ ଗହଳର ଅଖିଷିତ ଗୁଣୀ ମୂଲ୍ୟାଠାରୁ ସହରର ଶିକ୍ଷିତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବାବୁସାହୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନେ ରଖିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଅନ୍ୟତମ । ଶାରଳାଙ୍କ ରଚିତ ମହାଶ୍ୱରତ ବାଲ୍ୟାଳଙ୍କ ସମୟର ଅନ୍ତରାଳ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ପରି ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗୀତ ଆଳରରେ ଅନେକ ଲୋକ ମନେରଖିଥିବେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ହୁଏତ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୀତର ରଚୟିତାଙ୍କ ନାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନଥିବ । ତଥାପି ଗୀତର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦିଗ୍ ଦର୍ଶନରେ ସେମାନେ ସେ ମୁଗ୍ଧ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଥିଲେ ଜଣେ ସରକାଟ ବିପ୍ଳବୀ । ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଜୀବନଯାତ୍ରାକୁ କୁଣ୍ଠ ଅତିଷ୍ଠ କରି ଦେଇଥିବା ତତ୍କାଳୀନ ସାମାଜିକ ଓ ଶାସନତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଭିନ୍ନ ଅନାଦି, ଅବ୍ୟବସ୍ଥା, ଅନ୍ୟାୟର ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ବିରୋଧୀ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାତ୍ର ବିରୋଧରେ ସେ ଯେଉଁ ଜିଦ୍ଦମୟ ଲାଳାମୟୀ ଛଦ ମୁଖର କବିତା ଗୁଡ଼ିରେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ତାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ । ତେଣୁ କବି ଗାଇଛନ୍ତି — “କି ହେବ ଏ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଦେନ ପଦ ମୋର ନ ପୁରୁ ପେଟ, ଖଟି ଖଟି ମଲେଣି ମୂଲ୍ୟା ଗୁଣୀ ତଣି ଦାନା କନା ନିଅନ୍ତୁ । ଅଧମାଣେ କମି ଜଣକା କୋରକରେ ସେ ପୁଣି ବକା, ଗାଁର ସଭା କରଜ କରନ୍ତି, ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଦେଇ ସେଠାଁ ।” ଏବେ ଭଲ ମନ୍ତ୍ରଣା ଲାଗିଲା ମନ୍ତ୍ରୀ ସଭାରେ (ପ୍ର. ୧)

*

*

*

ଉଠୁ ଅଗ୍ନିମ ମଦ ଭାଙ୍ଗ ନିଶା

ଶୁଣି ପଟାଦାରର ଉଡ଼େ ହଂସା

ମହାଜନ ସୁଧ ପାଉଣା, କରଜ ଦେବାର କଟକଣା ।

ଆଇନ ଖଣ୍ଡା ହେବ ତଥାପି ।

+   +   +

ପକ୍ କ ମାହାଲ ଜମିଦାର ରଜା
ଧନ ରଖି ରଞ୍ଜିଥିଲେ ପରଜା
ସରସିବ ତାଙ୍କ ରଜୁଡ଼ି-ଅତ୍ୟାଶୁର ନାରଜା ।
ଶ୍ରୀ ହେବ ସିନା ଜମି ମାଲିକ ।

ତାଙ୍କର “ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବ୍ଲୁ ସେମେସିକୁ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ମୋର ଜୁହାର”
ଲବ୍ଧି ଚଳାଳୀନ ଗୋରୁ ଓ କଳା ସାଇବ ମାନଙ୍କର ମେରବସୁ ଓ
ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ବରୋଧୀ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାତ୍ର ଏକ ନିଶ୍ଚୟ ଚପ ।

ସ୍ୱାମୀ ତାଙ୍କର ଅମର ଲେଖନୀ ସଂଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିଧର୍ମ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠ
ମାତ୍ର ବରୋଧ କରି ପ୍ରଗଳ୍ଭ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ।

“ହୁଇଁ ଦେଲେ ହୁଆଁ ତା ହେଲି ଗଲ ମୋ ଜାତି
କେତେ ପାପ ନକରିବୁ ନିଜ ପାହିଲେ ରାତି”

+   +   +

ହୁଆଁ ଅହୁଆଁ ଆଶୁର
ଜାତି ଅଜାତିର ବିରୁଦ୍ଧ
ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ପରବର କରନ୍ତି ପୁରଣ କାର
ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଅବା ଜାତି ଅଜାତି କି ଧନ ଦେଇ ଚଉଲନ୍ତି

x   x   x

ସନାତନ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସଂସ୍କୃତିରେ ‘ତଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାୟ ହିନ୍ଦୁ ସାମାଜିକ
ପଦ୍ଧତିରେ ମାନବ ସମାଜର ମହୋପକାଶ ଗୋ ଜାତିର ସେବାକୁ
ସମର୍ଥନ କରି ଉଦ୍ଭବ ଗୋଶାଳାର ଗୋଷ୍ଠାଶ୍ରମୀ ଉପଲକ୍ଷେ ସେ ଗାଇ
ଉଠିଥିଲେ—

ଦେଖି ନଦେଖୁଛ ଭାଇ ଗୋ-ଜାତି ଦୁଃଖ ଦଶାକୁ
ମାନବ ଜୀବନ ଧନ ଉପକାଶ ଭରସାକୁ

x   x   x

କେବଳ ହିଁ ମନରେ ନୁହେଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆନ ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଷ୍କକର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଘୋଟକାଦି ଗୁଡ଼ିଆଳିତ ପଶୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । :ଆୟୁରଲକ୍ଷ୍ମର କ୍ୟଥଲିକମାନେ ଘୋଡ଼ା ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ତାଙ୍କର ଉତ୍କଳଗଣା ନାମକ ପୁସ୍ତକର ଭୂମିକାରେ “+++ ମୋ ପରି ନଗଣ୍ୟ ସଂଗୀତ ଲେଖକର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତିକା ଉପରେ କି ପୁସ୍ତିକା (ସୁଗଣା ଓ ମଧୁଗୁଞ୍ଜନ) ମାନଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ହେବ ନାହିଁ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ମୋର ଗାନ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯେପରି ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଓ ଗାଇ ପାରନ୍ତି, ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରଳ ଭାଷାରେ ସରଳ ତାଳ ଓ ସ୍ୱରଯୋଗେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଆଶାକରେ ଏହା ଦେଶରେ ଆଦୃତ ହେବ । X X X”

ଗଣ କବିତାର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ହିଁ ଏହିଠାରେ ଗଣ ବା ସାଧାରଣଙ୍କ ଜୀବନ ସହିତ ଓଢ଼ାପୋତ ଭାବରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ଗଣଙ୍କର ସହଜବୋଧ୍ୟ ତଥା ଗଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦୃତ ଓ ଗଣ ଜୀବନକୁ ସୁଜ୍ଞାନ ସାବଲୀଳ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଏବଂ ଉନ୍ନତ କରିବାରେ ଯେଉଁ ଲେଖା (କବିତା) ଦିଗ୍ ଦର୍ଶକ ତାହାହିଁ ଗଣ କବିତା । ସେଥିରେ ସୁରର ଭୂମିକା ସ୍ୱଳ୍ପ, ଯଦି ତ ସୁର ମୁଞ୍ଚନାର ତାନ ଜଣକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରେ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଆହୁରି ଅନେକ କବିତାରେ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ବିଧାକ ତଥା ଅଗ୍ରବ ଅନାଟନ ଅତ୍ୟାଚାରର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସାଧାରଣ ମଣିଷର ତେଲ ଲୁଣ ସଂସାରର ଉତ୍ତାନ ପତନକୁ ସେ ଗୀତ କବିତାରେ ଅତି ସରଳ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗଣକବି ଆଖ୍ୟା ଯଥାର୍ଥରେ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କାବୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାଂଶ ଓ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାଂ-
ଶରେ ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଯେଉଁ ଦୁର୍ବାର ଲେଲିହାନ ଶିଖା ଉଦ୍‌ପିତ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଭଳି କୈତେକ କବି

ତେଲ ସଂଯୋଗ କରିଥିଲେ ! ଓଡ଼ିଶାର ବାସ୍ତୁନିଧି ଓ ଖର କଣୋର ଏ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ବଞ୍ଚିଲୁ ରାଜନୈତିକ ସନ୍ଧିଲମ୍ପା ପାଇଁ ଲାଗିତ ତାଙ୍କର ପଦ୍ୟାବଳୀକୁ ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ, କବି ବାସ୍ତୁନିଧିଙ୍କ ଲେଖାର ଆକର୍ଷଣ, ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଜନମନକୁ ଗଭୀର ପ୍ରସ୍ତ କରି ପାରି ଥିଲା ଓ ସନ୍ଧିଲମ୍ପା ମାନଙ୍କରେ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା । ତାହା ନ ହେଲେ କବିଙ୍କର ଲେଖନୀ ଏପରି ଅବାରିତ ଭାବରେ ଗୁଲି ନଥାନ୍ତା । ଭାରତ ମାତାର ଦୁଃଖରେ କାତର ହୋଇ ସେତେବେଳେ କଥା ଗାଳିଥିଲେ,

ଧନ ଜନ ସୁକ୍ତା ଭାରତମାତା

ନମୋ ନମୋ ଜନନୀ ଶ୍ରୀ ଚରଣେ

ସନ୍ତାନ ବଳେ ପ୍ରେମେ ଆନନ୍ଦେ

ଯା'ର କରୁଣା ମା' ଶରଣେ

ବନ୍ଧନ ଅନ୍ତର କାତର ଅତି

ମୁକତି କାମେ ଆମେ ଦେଇଛୁ ମତି

ରୁଡ଼ି ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ସଂରୁରଣେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ନିର୍ବାଣ ଚରଣା ଚିହ୍ନିତ ହିରଞ୍ଜ ପତାକାର ଗୌରବ ଜୀର୍ଣ୍ଣନ କରି ବାସ୍ତୁନିଧି ସେତେବେଳେ ଲେଖିଥିଲେ:—

“ରେ ପତାକା ଜାତିର ଗର୍ବ ଜାତିର ଜୀବନ ପରାଣ ତୁମ୍ଭରେ

ଏକତା ପୀରତି ଶାନ୍ତି ମୁରତି ସୁନ୍ଦର ତୋହର ସମାନ ନାହିଁରେ

ତୋହର ଲଗି କେତେ ସେ ସମର

ଲଗିଛି ଜାଗିଛି କାରତି ଅମର

ତୋହର ଲଗି କେତେ କାରାଗାର ବରିଲେ, ମରିଲେ

ସମର ଭୁଇଁଲେ ।”

ଖାରପ୍ରସୁ ଭାରତ ଜନନୀ ବ୍ରହ୍ମିଣୀ ବଣିକର କର କବଳିତା ନିଷ୍ପେକ୍ଷିତା ନିର୍ଯ୍ୟାତକା ଓ ଲୁଣ୍ଠିତା । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅନ୍ଧକାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ମେରୁଦଣ୍ଡ କଳ୍ପସ୍ତ, ନମିତ । ଝାନ୍ସିର ରାଣୀ, ତାନ୍ତ୍ରୀ ଟୋପି, ନା'ନା ସାହେବ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏ ଓ ଆଉ ହଜାର ହଜାର ସିପାହୀ ପରସ୍ତ । ଭାରତୀୟ ଜନତାର ନୈତିକ ବଳ ଶବ୍ଦ ଧୁଳିସାତ

କରି ଶୁରତର ପ୍ରସାଦିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରୀମତୀ ଯେତେବେଳେ ଶକ୍ତି ଓ
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗର୍ଭର ଆଶ୍ରାବାନ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳେ
ବାସ୍ତବିକ ଭଳି କବିଙ୍କର ଅମର ଲେଖନୀ ପ୍ରସନ୍ନ ମୋହମୁଦ୍ରର
ଏ ଜାତିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିଥିଲା ।

ପୁଣି ସ୍ଵାଧୀନ ନାଗରୀକର ସମ୍ମାନ, ଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଗତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି
ତତ୍କାଳୀନ ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ସେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଲେଖିଥିଲେ:—

ଜାଣିଛି ଯେ ଥରେ ଜାତୀୟତା ସ୍ଵାଦୁ
ଗୁଣିଛି ଯେ ଥରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ମଧୁ
ପାଇଛି ଦେବାକୁ ଜୀବନ ଯୌବନ ମାନ ସନମାନ
ବିମନ ନୋହିରେ

× × ×

ନାଶ ଜାତିର, ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀମତୀ ନାଗରୀକର ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧାନ
ପାଇଁ ଅକୁଳ ଆବେଦନ ସହ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

ଜାଗିବ ନାହିଁକି ଏବେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରମଣୀ ହେ
ଲଗିବ ନାହିଁକି ହୃଦେ ଦେଶଦୁଃଖ ଶୁଣିବେ ।

+ + +

ଏବଂ ବିଦେଶୀ ବଣିକ ମାନଙ୍କର ଏକଗୁଡ଼ିଆ ବ୍ୟବସାୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
ତାଙ୍କ କଲମ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା—

କାହୁଁ ଅଇଲେ ବିଦେଶରୁ ବେଗ୍ରାସ
ସବୁ ସାରିଲେ ହେଲୁ ଆମେ ଭିକାରୀ,
ଇଂରାଜୀ, ଇସ୍ଲାମୀ, ଜର୍ମାନୀ. ଜାପାନୀ
ଚୀନା କାବୁଲି ଏ ଦେଶରେ ସେ ପାରି
ଚକ ଚକ ଗୁଇନା ଏ ମାଟିର ବାସନ
ସାରି ଦେଲା ବୁଝି ଦେଶ କଂସାସ

× × ×

ବାସ୍ତବିକ ଥିଲେ ଜଣେ ସ୍ଵାଧୀନଚେତା ଦୁରଦ୍ରଷ୍ଟା କବି । ସେ କେବେ-
ହେଲେ ମାଗି ମାଗି ସ୍ଵାଧୀନତା ମିଳିବାର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁ ନ'ଥିଲେ ଓ ଏ

ଧରଣର ଚନ୍ଦ୍ରାଧାରରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଦେଶ-
ବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସେ ଜବାବ ଚାହିଁଥିଲେ—

କହ କହ କେଉଁ ଜାତି ପାଇଛି ମୁକତି
କରି ହାରି ହୁରି ଗୁହାଗ
କହ ପାଇଛି କେ ସୁଖ ଲଭାଇଛି ଦୁଃଖ
ମାଗି ମାଗି ପଥ ଭିକାରୀ
ଯେବେ କାଦ ମୁହେଁ ପଡ଼େ ଶୀକାର
ମିନତିରେ ପାଏ ସେ କ ଉଦ୍ଧାର
ଛୁଡ଼ିକି ଦିଏ କେବେ ଧୀବର ଜାଲରୁ
ମାନ ନ ଗଲେ ଆପେ ବାହାର

×

×

×

ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର କେତେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆଗକୁ କଣ
ଆସୁଛି ତାହା ଜଳ ଜଳ ଦେଖି ପାରିଥିଲେ ।

କି ହେବ ଏ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯେନି
ଯେବେ ମୋର ନ ପୁରୁ ପେଟ
ଖଟି ଖଟି ମଲେଣି ମଲିଆ
ରୁଷୀ ତଷି ଦାନା କନା ନଅଣ

+

+

+

ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତ ବିଦ୍ରୁପ କରି ଲେଖିଲେ—

ମୁଁ ଯଦି ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଏ ଜୀବନ ମୋହର ଧନ୍ୟ ହେବ ।
ତୁଚ୍ଛ ଖାଲ ଛୋଟ ଉପାଧିରେ ଶ୍ରମ ଦି ମୋହର ସଫଳ ହେବ ।
ଶେଷରେ ଏତିକି ମାତ୍ର କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ, କି ବାଞ୍ଛି ନିଧି ଦୈନି-
ଦିନ ଜନ ଜୀବନର ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ ସମ୍ବଳ କରି ସୁଜନ ଛନ୍ଦ ପ୍ରବାହ
ଓ ସଂଗୀତୋପଯୋଗୀ କବିତା ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଜାତିକୁ
ଯେଉଁ ଦାନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ତାହା ଅବସ୍ମରଣୀୟ ଓ ଅତୁଳନୀୟ ।

ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟତା ଧର୍ମ ଅନୁଚିନ୍ତା ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି

ପଠାଣି ପଟ୍ଟନାୟକ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଅଭିଯୋଗ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କେତେଗଣି ଇତିହାସ ସୂଚକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ
ଥିଲେ ହେଁ ଚଳିତ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ
ବିଶ୍ଳେଷଣ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ
ଯାହାକି ଲେଖା ଯାଉଛି ତାହା ହୁଏତ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣା
ସାପେକ୍ଷ । ପ୍ରାଚୀନ ଦୁଃସ୍ମୃତ୍ୟ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ସଂକଳନ
କରିଆରେ ସେ ଯୁଗ ସଂପର୍କରେ ସମ୍ୟକ ଆଲୋଚନାତ କଲବେଳେ
ଆଲୋଚକଗଣ ଯଦି ବିରୁଦ୍ଧ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରି ବସନ୍ତି ତାହା ହୁଏତ କ୍ଷମଣୀୟ
ଅପରାଧ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଚଳିତ ଶତାବ୍ଦୀର ସାହିତ୍ୟ ସଂସାରକୁ
ଯେଉଁମାନେ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ଗଢ଼ୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତ ବିପ୍ଳବ
ହେବା ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିନାହାନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜର ପ୍ରବହମାନ
ଧାରାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିରୋଧାନ କର୍ମୀ ଓ ପ୍ରଶ୍ନାଗଣ ନିଜକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ
କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ସମାଜରେ ଆଲୋଚନା ହେଉ
ଅଛନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିବିଧାବଲେକନ
କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ତାହା ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଶର
ସ୍ତ୍ରୋତ ସହିତ ସମକାଳରେ ଝାସ ଦେଇ ଭାସି ଅସି ପାରିନାହିଁ । ଯେଉଁ
କେତେ ଜଣ ଏହି ସଂଗ୍ରାମୀ ଅନ୍ଧାନରେ ନିଜର କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ସାଧନାକୁ
ରସାଣିତ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଯୁଗର ଐତିହାସିକ ଏବଂ ଆଲୋ-
ଚକ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ
ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଗତି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲବେଳେ ଏହି ଆଲୋଚକଗଣ ଇତିହାସର
ସଙ୍କେତ ଏବଂ ସୂଚନାକୁ ଭୁଲିଯାଇଥାଆନ୍ତି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆଲୋ-

ତକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୃହତ୍ପ୍ରାୟ କବି ବାଣ୍ଟିନିଧି ଅନ୍ୟତମ ସାଧକ
କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ସାମାଜିକ-ଚେତନା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ-ସାଧନା

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜାତୀୟତା ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସରାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଭାରତର ବହୁ ଗୁଣୀ ସନ୍ତାନ ସେ କାଳରେ ଦେଶ-ବ୍ୟାପୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଦେଶରୁ ନାନା ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବନାର ପ୍ରାବନ୍ଧ ଜୀବନରେ ନୂତନ ଅବବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲା । ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ, ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ, ଏବଂ ରାମକୃଷ୍ଣ ମିସନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଆକୁମାଣ୍ଡ ହିମାଚଳ ଏକ ପ୍ରକାର ଚଳଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରାଣପ୍ରବାହ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଜାତୀୟତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ତାହା ଥିଲା ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଭୂମିକା । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ କବି ଓ ଲେଖକଗଣ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ, ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର ମୋହନ, କର୍ମସାଗୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଏବଂ ବାଗ୍ମୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ପ୍ରଭୃତି ସାହିତ୍ୟିକ ଶାରଙ୍ଗଣ । ୧୯୦୩ ସାଲରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଜାତୀୟତା ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୦ ସାଲରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆହ୍ଵାନରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାହିଁ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ । ଏହି ଜାତୀୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ କେବଳ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଅହ୍ଵାନ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା । ଏହି ମଞ୍ଚରେ ରଜା ପ୍ରଜା, ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଦୀନ, ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ, ଜାତି ଅଜାତି, ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ହୋଇ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବହୁକାଳର ସାମନ୍ତବାଦୀ ପ୍ରଭାବିତ ସମାଜରେ ଏହି

ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ହେଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ତାହାର ପଦଧ୍ବନି ଆଦୌ ଉଲ୍ଲସପାତ୍ୟ ହୋଇ ରହିନାହିଁ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସମ୍ବିଳମ୍ବ ମଞ୍ଚରୁ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଶିକ୍ଷା, ଶିଳ୍ପ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଝୁଲୁଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଅନ୍ଧାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ପରେ ପରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ୧୯୨୦ ଏବଂ ୧୯୩୦ ସାଲରେ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ଡାକ୍ତରୀ, ନିର୍ମାତା, ଦେଶ-ହିତାନ୍ତରୀୟ ଯୁବକ ଯୁବତୀଗଣ ଯେଉଁପରି ଝାସ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ସମଗ୍ର ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଓଲଟ ପଲଟ କରି ଦେଖିଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରତ୍ତିଷ୍ଠିତ ସାମାଜିକ ସମାଜର କେତେକ ପଞ୍ଚସ୍ତରାଧା ବିଦେଶୀ ଶାସନର ଚଢ଼ି ଚଳେ ପିଣ୍ଡ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଗତ ଭାବରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅନ୍ଧାନକୁ ଶୁଣି ପାରି ନଥିଲେ ହେଁ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରତ୍ତିଷ୍ଠା ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର କଥା ଯେ ଚଳାଳୀନ ସମାଜରେ ଏହି ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର କାହାଣୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ରୋମାଞ୍ଚିକ୍-ଧର୍ମୀ ପ୍ରତ୍ତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟ-ସାଧକ ଗଣ ଆଦୌ ବିଚାରକୁ ନେଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ନେମନଙ୍କର କାବ୍ୟ, କବିତା ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀର ବିଚାରବୋଧ ନୁହେଁ ବାବୁ ସମାଜର ନରନାରୀର ପ୍ରଣୟ ବିଳାସ ମୁଖ୍ୟ ଆଖ୍ୟାନଭାଗ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏହିପରି ଅବସାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଜାତୀୟତାର ରାଗରାସ ସଞ୍ଜ ସଞ୍ଜ ଲେଖନୀକୁ ଚିର ଜାଗ୍ରତ କରିଥିଲେ, ବାସ୍ତବିକ ମହାନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କବି ପୁରୁଷ ଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ-ଯୁଗର ଚେତାବନୀ

ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ଚରୁଣ ଚରୁଣୀଙ୍କୁ ଦିନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମହତବାଣୀ ପାଗଳ କରି ଦେଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ଭୋଗବିଳାସ, ଭବିଷ୍ୟତର ସୁଖସ୍ବପ୍ନକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ହସି ହସି ଜେଲ ଓ ଯତ୍ନଶାଳୁ ବରଣ କରିବାକୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଯେ ଦଉଡ଼ି ଆସିଥିଲେ, ତାହାର ମୂଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ସାଧୁକତା ବାଣୀ ବିଜୁଳିର ଚମକିତ ପରି ସ୍ବପନ

ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କେବଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଡାକରା ଦେଇ ନଥିଲେ, ସେ ଦେଶର ଯାବତୀୟ ଦୋଷ ଓ ଦୁର୍ବଳତା ବରୁଣରେ ଯୁଦ୍ଧ ଦୋଷଣା କରିଥିଲେ । ପୃଥିବୀର ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସରେ ଯାହା ଥିଲା ଅଚଳନୀୟ ଏବଂ ଅଶ୍ୱତ୍ୱପୂର୍ବ, ସେହି ଅସହଯୋଗର ଆହ୍ୱାନ ଜଗତରେ ଦେଶର ଆତ୍ମନିର୍ଭରତା, ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ, ଧର୍ମ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ସମାନତା, ଦଳିତ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମ୍ପର୍କରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବାଣୀ ଅସ୍ତବ୍ୟସୀୟ ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲା । ଗଭୀର ମାନବଧର୍ମୀ ସ୍ୱପ୍ନ କପରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଥିଲା ତାହା କହି ବାଞ୍ଛାନୀୟକ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ବାଣୀରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ! ସେ ଗାଇଥିଲେ—

“ମାନବତା ପ୍ରୀତି ଯାର ମୂଳମନ୍ତ୍ର

ଜାତୀୟ ଗୌରବ ଯାର ଏକତନ୍ତ୍ର

ଧରି ସେ ଆଗ୍ରହେ ଯୋଗ ବାଣୀ-ପଦ୍ମ

ସ୍ୱାଧୀନତା-ପୃଷ୍ଠେ ଗାଉଛି ରେ ।”

କରି ବାଞ୍ଛାନୀୟ ଥିଲେ ଜାତୀୟଯୁଗର ଶୁଭକ୍ଷ କର । ସେ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନକଳାପୀ ନଥିଲେ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ବରଣ କରି ଜ୍ୱାଳାମୟୀ ଅଗ୍ନିବାଣୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମର ସୈନିକ ମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କବିତା ସେତେବେଳେ ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନିକର ଜଣିରେ ଝଙ୍କୁଡ଼ ହେଉଥିଲା । ନଗର ଓ ପଲ୍ଲୀ ସଂସାରରେ ବାଞ୍ଛାନୀୟକ ମର୍ମବାଣୀ ଦୁର୍ବଳର ପ୍ରାଣରେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା ଅହେତୁକ ଶକ୍ତି ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା । ବିଦେଶୀ ଶାସକ ମାନଙ୍କ ବରୁଣରେ ସେ ଯେଉଁ ସଂଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ ତାହା ଥିଲା ସେକାଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ଯୁଦ୍ଧର ବାନର ସୈନିକମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁସଞ୍ଜିବନୀ ସୁର । ସେହି ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ବିଦେଶୀ ଶାସକର ଲଠିମାଡ଼ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀନ ପ୍ରହାରକୁ ସେମାନେ ଖାତିର କରୁନଥିଲେ । ଏହିପରି ଏକ ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ ସଂଗୀତ ଯାହା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଶ୍ରବଣ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ତାହା ହେଲା—

“କାହୁଁ ଅଇଲେ ବିଦେଶରୁ ବେପାଶ

ସବୁ ସାଇଲେ ହେଲୁ ଆମେ ଭିକାରୀ

ଇଂରାଜୀ-ଇରାଜୀ-ଜର୍ମାନୀ-ଜାପାନୀ
 ଚିନା କାବୁଲ ଏ ଦେଶ ସେ ପାରି ।
 ତକ ତକ ଚାଉଳ ମାଟିର ବାସନ
 ସାରିଦେଲୁ ବୁଢ଼ି ଦେଶ କଂସାର ।
 ଫରସୀର ଫେନ୍ସୀ କାମ-ଜାପାନର ଶସ୍ତ୍ରା ଦାମ
 କଟେଇ ଦୁଇସେଇ ସୁଇଚ୍ ସେଣ୍ଟ ପରଫୁମେରି
 ଜାତ ଶଂଖା ମାରିଦେଲୁ ଶଂଖାସ ।
 ନକଲି ଖଦର ଜାପାନୀ ଚଦର
 ଗାନ୍ଧି ଲୁଗାକୁ ହେଲୁ ଭଗାରି ।”

ବିଦେଶୀ ଶାସନର ଚନ୍ଦ୍ର ତଳେ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ
 ସାମାଜିକ ଦୁର୍ଗତି ପ୍ରତି କବି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ପରାଧୀନତାର
 ଗୁଳି ଯୋଗୁ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ଏପରି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇ ଅଛି ଯେ ସ୍ୱଦେଶୀ
 ଆନ୍ଦୋଳନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଲୋକେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ସମ ହେଉନାହାନ୍ତି ।
 ନିଜର ଶକ୍ତି ଏବଂ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଅଗ୍ରସର ହେବା
 ବିଧେୟ । ପରପଦ ଲେହନ କରି ଅନ୍ୟର ଦୟାଦାୟିଣ୍ୟ ଉପରେ
 ନିର୍ଭର କରୁଥିବା କୌଣସି ଜାତି କେବେହେଲେ ସମୃଦ୍ଧି ସାଧନ
 କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଜାପାନ ଏବଂ ଜର୍ମାନ ଜାତିର ସମୃଦ୍ଧିର କାହାଣୀ
 ଏବଂ ଜାତୀୟତାର ଉନ୍ନେଷ ସଂପର୍କରେ ସୁଚନା ପ୍ରଦାନ କରି ବାଞ୍ଛାନୀୟ
 କହିଛନ୍ତି—

“ଉଠ ଉଠ ଉଠ ଭାଇ ମଠ କଲେ ରସା ନାହିଁ
 ନିଜ ଦେଶକୁ ଉଠାଇ ପୌରୁଷ ପାଳ ।”

ପୁନଶ୍ଚ ସେ ସତର୍କ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି—

“କହ କେଉଁ ଜାତି ପାଇଛି ମୁକତି
 କରି ହୁରି ହାରି ଗୁଡ଼ାସ
 କହ ପାଇଛି କେ ସୁଖ ଲଭାଇଛି ଦୁଃଖ
 ମାଗି ମାଗି ପଥ ଭକାସ ।”

ଯାତଜ୍ଞା କରି କେହି ସୁଖ ପାଏ ନାହିଁ । ସୁଖ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ
 କରାଯାଏ । ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ

ହୁଏ । ତେଣୁ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଶିଖ, ଜୈନ ସମୟେ ଭାରତ ଜନମାର
ଜୟଗାନ କରି ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତୁ ବୋଲି ତାଙ୍କର କାମନା । କେବଳ
ଅନୈକ୍ୟ ଯୋଗୁ ଅନ୍ତତରେ ଏହି ବିଶାଳ ଦେଶର ବାରମ୍ବାର ଅଧଃ-
ପତନ ଦର୍ଶିଅଛି । ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣ ସେବକ ଜାତିକୁ ବିଦେଶୀଗଣ
ଲୁଣ୍ଠନ ଏବଂ ଶୋଷଣ କରି ଆସିଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ଶକ୍ତି
ନିହତ ଅଛି ଏକ ଦେଶ ଏବଂ ଏକ ଜାତି ଆହ୍ମାନକୁ ବରଣ କରିବାରେ ।

“ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଜୈନ ବୌଦ୍ଧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ
ସକଳେ ଚେତଲୁଣି ହେ ଭାରତ ସନ୍ତାନ ।

*

*

*

ଆସନ୍ତେ ଆସ ଭାଇ ସବେ ମିଳି ଭାରତ ସନ୍ତାନ
ଅସହଯୋଗେ ମାଡ଼ଣ ଗାଅ ଜନମାର ଗାନ ।”

ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା କେବଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ନୁହେଁ, ଯଦି ତାହା
ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସାମାଜିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ହୋଇ
ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନ ସାମାଜରେ ଶୋଷକ ଓ ଶୋଷିତ ରହିଛନ୍ତି, ରୁଷି
କରଭାରରେ ନିଷ୍ପୀଡ଼ିତ ହେଉଅଛି । ଜାତି-ଅଜାତିର ବାଡ଼ି ସୃଷ୍ଟି
ହେଉଅଛି, ଧନୀ ଓ ଦରିଦ୍ରର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସାମାଜିକ ସମାନତାକୁ ବିତର୍କିତ
କରୁଅଛି, ସେପରି ସ୍ୱାଧୀନତାର କି ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ?

କର୍ମଯୋଗୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି ତେଣୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାନୁରୂପିଣୀ ହୃଦ-
ସ୍ପୃହେ ସମାଜର ଏହି ଅସମାନତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି
ଗାଇଥିଲେ—

“କ ହେବ ସେ ସ୍ୱରାଜ ଘେନି ଯେବେ ମୋର ନୟନରେ ପେଟ
ଖଟି ଖଟି ମଲେଣି ମୂଲ୍ୟା ରୁଷି ଚଷି ଦାନା କନା ନିଅନ୍ତୁ ।

ଅଧମାଣେ ଜମି ଜଗନା

କୋରଖରେ ସେ ପୁଣି ବନା

ଗାଁର ସଭାଏଁ କରଜ କରନ୍ତି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଦେଇ ସେଠା ।

*

*

*

ମୋ ଭାଇର ବାଟିକୁ ବାଟି

ଅମାର ତ ପଡ଼ୁଛି ପାଟି

ମୋର ଗୁଲେ ନାହିଁ ଛପର କୁଟାଟି
ମୋ ଭାଇ ଶୋଇଛି ଛପର ଖଟ ।”

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଥିଲେ ସଂସ୍କାର ପ୍ରାଣ । କେବଳ ରାଜନୈତିକ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ନଥିଲେ, ସେ ଗୁଡ଼ି ଥିଲେ ଦେଶର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତ । ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଯେ ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁର ବାଡ଼ ତିଆରି ହୋଇଥିବ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଯିବ । ଧର୍ମଧୂଜାଧାରୀ ଭଣ୍ଡ ପୁରୋହିତଗଣ ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥ-ପାଇଁ ପୁରୁଣର ଅର୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ଜାତି ଅଜାତି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ସାମାଜିକ ବ୍ୟଭିଚାର ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥ ହାସଲ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ । ନଚେତ ଏ ଦେଶର ପ୍ରଗତି ଯେଉଁ ଭିମ୍ବିରେ ସେଇ ଭିମ୍ବିରେ । ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ କବି ତେଣୁ ଗାଇଛନ୍ତି—

“ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ଆଗୁର
ଜାତି ଅଜାତିର ବିଚାର
ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥଲଗି ପରସ୍ପର କରନ୍ତି ପୁରୁଣକାର
ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଅବା ଜାତି ଅଜାତିକ ଧନ ଦେଇ ତଉଲନ୍ତି ।”

ଯେଉଁ କବିତାରେ ଜାତୀୟ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ରୂପାୟିତ ହୁଏ, ତାହା ହେଉଛି ଖାଣି କବିତା । ଯାହା ଜୀବନକୁ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରେ ଏବଂ ଅନ୍ଧକାର ରାଜପଥରେ ଆଲୋକର ବର୍ତ୍ତିକା ଜାଳିଥାଏ, ତାହା ହେଉଛି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଗତିଧର୍ମୀ ସାହିତ୍ୟ । ଏହି ବିଚାରରେ ଆଲୋଚନା କଲେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ କବିତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଏବଂ ରସୋପାସ୍ଥି ମନେ ହୋଇଥାଏ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ସାମାଜିକ ଚେତନାବୋଧର ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରହରୀ । ସାର୍ଥକ ସାହିତ୍ୟ ଯଦି ବାସ୍ତବିକ ଜୀବନର ପ୍ରତିଛବି ବହନ କରିଥାଏ, ତେବେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ କବିତା ଜାତୀୟ ଯୁଗର ଆତ୍ମମୁଖ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାର୍ଥକ ଭାବରେ ରୂପାୟିତ କରିଅଛି ବୋଲି ସ୍ବୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ।

କବି ସ୍ମାରକ

● ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟା ଜେମା

ଗୌରବ ମଣ୍ଡିତ ଭାରତେ ବଦନ୍ତ

ବିପ୍ଳବୀ ବରେଣ୍ୟ ଶର

ଅକ୍ଷୟ ନୀରତି ଅଜିଲ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ

ଜଣିଲ ସବୁ ଅନ୍ତର ।

ଅଦ୍ଭୁତ ସାହସେ କବିତା ରଚିଲ

ସଂଗ୍ରାମ ସାଗର ମନ୍ଥି

ତମସା ଜଡ଼ିତ ଓଡ଼ିଶା ବକ୍ଷରେ

ଖେଳାଇଲ ନବ ଜ୍ୟୋତି ।

ବଂଶ-ବାସଧର ଖର ପୁରପଲ୍ଲୀ

ସେ ମନ୍ତ୍ର ଘୋଷିଲ ଧର

ଶହ ଶହ ମୁଗ୍ଧ ସୈନ୍ୟ ଧାଡ଼ି ଦେଲେ

ତୁମ ମନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତ କରି ।

ଶହଶ ଉଠିଲ ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନ

ତାର ବାଉଁଶ ଘନ ଘନ

ସ୍ୱାଧୀନତା ରଣ ପ୍ରାୟମନ୍ତ୍ର କାଶ—

ବରଣେ କାଟିଲ ଦିନ

ବିକଶିତ ହେଲ କାମନା କୁସୁମ

ସାଧନା ହୋଇଲ ସିଦ୍ଧି

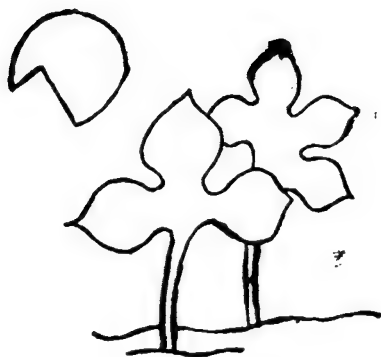
“ଜାକେ ତରବାସ” “ମୋହନ ବଇଁଶୀ”

କର୍ଣ୍ଣ କୁହରକୁ ଭେଦ ।

କାନ୍ଦୁଥିଲ ବସି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନନୀ

ନିରତେ ମାର ଲେଉଟନ

ତୁମର ବାହୁଡ଼ା ସରଣୀ ଜନମ
 କରୁଥିଲା ବିଲେକନ ।
 ଦେଶ ଦଶ ଅର୍ଥେ ଆସିଲ ସଙ୍ଗତେ
 ସେନ ମହାକମ୍ପ ଝୁର
 ଅନଳ କୁଣ୍ଡଳୁ ଭାଗୀରଥ ସମ
 ଫୁଟାଇ କବିତା ଧାର ।
 ସତ୍ୟ କର୍ମ ନିଷ୍ଠା କରେଣ୍ୟ ବଳିଷ୍ଠ
 ଦେଶବନ୍ଧୁ ତ୍ୟାଗୀ ଶର
 ଲେଖନ ତୁମର ବଳ ହେଉ କବି
 ଏତିକି କାମନା ମୋର ।

ଅତୀତ ସ୍ମୃତିରୁ ଡିଏ

● ବୀର କିଶୋର ଭୂୟାଁ

ଗନ୍ଧ ଇରବନ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପୁଣି ସେତେବେଳେ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ତେଜ ଉଠିଲା, ଲୋକେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଜେଲଖାନା କଦାପି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସରକାର ବାଧ୍ୟରେ ବହୁ ପ୍ରଦେଶ ରାଜଧାନୀ ପାଟଣା ଠାରେ କରିଥିବା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଆସି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାନର ସେନା ଆଖ୍ୟା ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଭୟରେ ପିଲମାନେ ଘରକୁ ଫେରିଯିବେ ଭାବି ତତ୍‌କାଳୀନ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାହେବ ନାମକ ଜଣେ ବରୁଣମତି ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବେତମାଡ଼ ଦଣ୍ଡାଦେଶ କରୁଥିଲେ ।

ପିଲମାନେ ଭୟ ପାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ଯୋର ଯୋରରେ ଅସ୍ତ୍ରମ ଦୋକାନ ଓ ବଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ଦୋକାନ ସମ୍ମୁଖରେ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲେ । ବେତମାଡ଼ ଖାଇ ହାତ ଫାଲିଉଠେ, ହାତରେ ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଲୁଗା ପେଶ୍ଵା ପିନ୍ଧି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ତଥାପି ଜନ୍ମଗତ ଦାସ ସ୍ଵାଧୀନତା ହାସଲ ପାଇଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମରୁ ହଟନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେତେବେଳେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଭୂତାନ ନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମା ଦେବୀ, ସୁନାମଣି ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ସେହି ବାନର ସେନାମାନଙ୍କର ମାତୃବଚ ସେବା ଯତ୍ନର ଭାର ନେଇଥାନ୍ତି । ସେହି ପିଲମାନଙ୍କୁ କର୍ମ ତତ୍ପର କରିବାକୁ, ଉତ୍ସାହ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଜାତୀୟ ଗୀତକିଶୋର-ଦାସଙ୍କ ସଂଗୀତ ଅଧିକ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ବେତମାଡ଼ ଖାଇ ପିଲମାନେ କୋର୍ଟରୁ ଫେରି ଆସିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିୟତ ହୁଏ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଣ ସଙ୍ଗୀତ ।—“ଭାଇଦେ ମାର

କେତେ ବେଳ ମାରିବ...” ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଙ୍ଗୀତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । କବିଙ୍କ ଲେଖନୀ ମୁନରୁ ନିସ୍ସୃତ ସଂଗୀତ ତରବାରୀର ଧାର ଠାରୁ ମାଧୁସୂକ ଓ ଘାନ୍ଧୁ । କବିଙ୍କ ଔନସ୍ପିକ ଜାଣିବୁ ସଂଗୀତରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ପରିଦା କୋଣରେ ଥିବା ନାଶ୍ୱମାନେ ପରଦା ଠେଲି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଦେଶ ଜାତିର ସେବା କରି ଜେଲ ବରଣ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ବା କୁଣ୍ଠା ମନେ କରୁ ନଥିଲେ ।

ସେତିକିବେଳେ ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ଗୋଟିଏ କବିତା ଦେଶସାଗ୍ର ଉନ୍ମାଦନା ଖେଳାଇ ଚଢ଼ଳ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା “କାଗୁର ଏ ଲୌହ କପାଟ, ଭେଙ୍ଗେ ଫେଲ...” ସମୟ ଉପଯୋଗୀ ଭାବେ କବି ଗାରବାକୁ ଲେଖି ଯାଉଥିଲେ ତାଙ୍କର ଜାଣିବୁ ସଂଗୀତ—

“ଜାଗିଲରେ ଦେଖ ଜାଗିଲ ଲାଗିଲରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲ”

“କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନାଲି କନା ପରି, ସର୍କାରକୁ ହେଲ ଏ ବଇଁଶ...”

“ଅରି ଫେରିନାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ସରିନାହିଁ, ଆସ ମୋ ଶିବରେ ଆସ ଭାଇ

“ଡାକି ହିମାଞ୍ଚଳ କହେ ସୀମାତଳେ, କି ସଂଗୀତ ଫୁରେ
ଗଲିକା କଲ୍ଲୋଲେ...”

ଏହିପରି ବହୁ କବିତା ପୁରପଲ୍ଲୀର ନରନାଶ୍ୱଳ ଧମନୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ଶୀତଳ ରକ୍ତକୁ ଉଷ୍ମତାରେ ପରିଣତ କରି ପକାଉଥିଲା ।

ଫୌଜରେ ଯେପରି ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ପରି-
ତ୍ୟାଗକରନ୍ତି ସେହିପରି ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କବି ଗାରବାକୁଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା ଜଣେ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଭଳି ।

ଜାଣିବୁ କବି ଗାରବାକୁଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଚେତନୋଦ୍ଘାସ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ହାବଭାବ ଭାରି ସାଧାରଣ, ଉଦାର ଓ ଅମୟିକ । ଗାରବାକୁଙ୍କ କର୍ମନିଷ୍ଠା, ତ୍ୟାଗ ଓ ସବୋପରି ସଂଗୀତ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସାହ ଲାଗି ଏ ଜାତି ତାଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ପାରି ନାହିଁ ।

ବହୁବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଶେଷଥର ୧୯୩୪ ମସି-
ହାରେ ନେଲିଖାନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଘାଁ ଚଉଦବର୍ଷ କାଳ ଭାରତ ବାହାରେ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ଗାରବାକୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ଆଲାପ ଆଲୋଚନାର ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ନଥିଲା । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତ ସମ୍ପର୍କର ବିଷୟ ମିଳନଦିନ ହୋଇ ଦେଖା ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ ଜଣାଇଲି । ସେ ହାତ ଉଠାଇ

ପ୍ରତି ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲେ ମାତ୍ର ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଚିହ୍ନିବା ଭିନ୍ନଭେଦରେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚେକିଲ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ପରୁରିଲ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛନ୍ତି ?

ସେ ଟିକିଏ ଇତଃସ୍ତତ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଇଞ୍ଜିତରେ ମନା କଲେ । ପରିଚୟ ଦେଲି । ମୁଁ ଶର ଭୂୟଂ । ଆପଣଙ୍କ ମୋକଦ୍ଦମା ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ଅଭିବାଦନ ମୁଁ ତାଙ୍କ କୋର୍ଟ ରେଡ୍ କରୁଥିଲି । ଅଞ୍ଚଳ ଘଟଣାକୁ ମନେ ପକାଇ, ସମ୍ବେଦନା ମୋତେ ଧରି ପକାଇଲେ । କାରଣ ସେଦିନ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶୁଷ୍କ ମାଡ଼ ତା ଦେଖି ନିଜେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା କଥା ଶରବାବୁ ଆମକୁ ଜେଲ ଭିତରେ କହୁଥିଲେ । ତାପରେ ସାମାନ୍ୟ ଦୁଃଖ ସୁଖ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ! ଯେତେବେଳେ ସେ ମୋଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ଶେଷଥର ଜେଲରୁ ବାହାର ମୁଁ ବର୍ମା ପଳାଇ ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ଜାତୀୟ ବାହୁମ୍ୟରେ ଜଣେ ସୈନିକ (ମେଡିକାଲ ଅଫିସର) ଥିଲି ଏବଂ ଚଉଦବର୍ଷ ପରେ ଦେଶକୁ ଫେରିଆସି ଗତ ନିର୍ବାଚନରେ ସାଲେପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭା ପାଇଁ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱତା କରିଥିଲି ସେ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରୀତି ହୋଇ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରଠାକୁ ଯିବାକୁ କହିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ କଥାକ୍ଷତ୍ରରୁ ଜଣା ପଡୁଥାଏ ସେ ଯେପରି କିଛି ଶାଶ୍ୱତକ ସୀତା ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ପରୁରିଲ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କଣ ଭଲନାହିଁ ।

ସେ ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ—ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡେ ରେକ୍ସା ଡାକ ଦିଅନ୍ତୁ ? ମୁଁ ଚାଲିଯିବି । ଆଜି ଏଠି ରହିବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।

ରେକ୍ସା ଖଣ୍ଡେ ଡାକ ଆଣି ତାଙ୍କୁ ଧରି ନେଇ ରେକ୍ସାରେ ବସାଇ ବିଦାୟ ନେଲି । ଏବେବି ତାଙ୍କ ଲେଖନୀ ଚାଲିଛି । ନେତାଜୀ ଜୟନ୍ତୀକୁ କବିତା ପଠାନ୍ତି । ଶୁଣିବାକି ଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ସେ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ବଞ୍ଚିରହି ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଜି ମୋର ଏତିକି ବିମତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ।

ଆମେ ଦେଉ ଆଜି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା

● ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମିଶ୍ର

ଆମେ ଦେଉ ଆଜି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା

ତୁମ ପାଇଁ ଯେ'ଗ୍ୟ ହେଉ ବା ନହେଉ
କରୁଛୁ ମିନତି ହେଉ ଦେନା । ୦ ।

ପ'କ୍ତ ସ୍ବାଧୀନତା ରଜତ ଜୟନ୍ତୀ
ପରିଣ ବରଷ ଯାଇଅଛି ବିତ ।
ସ୍ବାଧୀନତା ଯୁଦ୍ଧ ସାଜିଲ ସୈନ୍ୟ
ନମାନିଲ ତୁମେ କାହା ମନା । ୧ ।

ସ୍ବାଧୀନତା ରଣେ ତୁମେ ଦେଲ ଝାସ
ବରନେଲ କାଗ ବରଷ ବରଷ
ଭୁଲି ଦାଗୁଥିବ ନିଜ ଭବିଷ୍ୟତ
ସାର ହେଲ ଯେତେ ଓଡ଼ାକନା । ୨ ।

ଗୋର ସରକାର କଲ ଅତ୍ୟାଚାର
ଦମନ ଲାଗାଇ ନାହିଁ ପଟାନ୍ତର
ପୋଲିସ ବେଡ଼ର ଦାଗ ଲାଗି ନାହିଁ
ଲଠିମାଡ଼େ ହାଡ଼ ହେଲ ଧୁନା । ୩ ।

ଜାତିର ଜନକ ବାପୁ ଦେଲେ ଡାକ
ଅହିଂସା ସମରେ ଝାସ ଦେଲେ ଲୋକ
ହେଲ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅସହଯୋଗରୁ
ତୁମେ ଥିଲ ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ସେନା । ୪ ।

କଲ ସତ୍ୟ ଗ୍ରହ   ମାରିଲ ଲବଣ
 ବେଦେଶୀ ଜନସ   କରିଲ ବଢ଼ି ନ
 ‘କର ଅବା ମର’   ଏହି ମନ୍ତ୍ର ସାର
 ଗାଈ ବୁଲୁଥିଲ ଧରି ବାନା । * ।

ଅହିଂସା ଯୁଦ୍ଧର   ହେ ଗାର ସୈନିକ
କଲମ ଯେ ଥିଲା   ତୁମର ବନ୍ଧୁକ
କାବ୍ୟ କବିତାରେ   ବିପ୍ଳବ କଲ
ଗୀତେ ଆଣିଦେଲ ଉନ୍ମାଦନା । ୭ ।

ତୁମ “ରଣଭେଷ”   ଉଠିବାରୁ ବାଜି
 ବଦେଶୀ ଶାସକ   ନିଦଗନ୍ଧ ଭାଜି
 “ରଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦ”   ଶବଦେ କର୍ମିଲ
 ଦେଶ ହୁଟିଗଲେ ଶତ୍ରୁ ସେନା । ୨ ।

କ “ମୋହନ ବଂଶୀ” ବଜାଇଲ କବି
ଶୁଣି ଉଦେ ହେଲେ ସ୍ଵଧୀନତା ରବି
ପରାଧୀନତାର ଅମା ଅନ୍ଧକାର
ଭରତ ଆକାଶ ରଲ ସିନା । । ।

“ନିଗଡ଼ ନିଗନ୍” ସେ “ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ”
 ପ୍ରାଣେ ଆଶିଦିଏ ନୂତନ ସୁନ୍ଦର
 ସିଢ଼ିଛି ସେ ଅରେ ଭୁଲି ସେ ନ ପାରେ
 ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହି ଧନ୍ୟ ସେ ରଚନା । ୯ ।

ସଗିଳ ସମର   ହେ ବିଜୟୀ ଗର
ଲେଡିନା ଶାବନେ   ଆସନ ମନ୍ତ୍ରୀର
ପଦ ପଦଗକୁ   କରି ଭୁଞ୍ଜନ
କଲ ଭମେ ବାଣୀ ଆରୁଧନ । । ୧୦ ।

ମୋ ଦେଶେ “ମୋ ଦେଶ” କରିଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
 ସାହିତ୍ୟ ସାଧନେ ଧନ୍ୟ ତୁମ ନିଷ୍ଠା
 ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟର ହେବାକୁ ପ୍ରସାର
 ଚଢ଼େ ଚନ୍ଦ୍ରାକଳ ମହାମନା । ୧୧ ।

ଏ.ଦେଶ ଏ ଜାତି ତୁମ ପଦେ ରୁଣୀ
 ହେଉ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ତୁମ ଗୁଣ ଗୁଣି
 ତୁମେ ଏ ଜାତିର ହେ “ଜାତୀୟତା”
 କରୁ ଆଜି ତୁମ “ଅରଚନା” । ୧୨ ।

With Best Compliments From :—

Orient Paper Mills Ltd.
Brajrajnagar

**The Premier Paper Manufacturing
 Unit Of Orissa**

EXTENDS

**Hearty Felicitations To
 The National Poets of
 Orissa.**

ଜାତୀୟ କବିତ୍ବମୂଳକ ପ୍ରତି

● ଶ୍ରୀ ଯଶୋବନ୍ତ ମଲ୍ଲିକ

ରାଗ-ରୋଷ

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନନୀ ହୃଦ ପଦକ କୋବଦ ବୃନ୍ଦ
ମଧ୍ୟରେ ଘୃରକ ତୁମ୍ଭେ ହେ ବିର ! କବି
କବିତାର ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ପ୍ରସରିଲ ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ
ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରୀତି ପିୟୂଷ ମାନସ ରବି
ରବିତଳ ବଳ ସୁମତି
ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରୀତି ରୁଦ୍ରାଞ୍ଜଳ ଏ ବସୁମତି—୧

ଧନନୀର ପ୍ରତିଭା ଖେଳୁଥିଲା ଦେଶ ପ୍ରୀତି
ବସୁ ବ ସଂଗୀତ ବତି ଜାଳ ମାନସେ
ତେଜ ଗୌରବର ଆଶା ଧନମାନ ପଦ ଲପ୍ତା
ଝାସ ଦେଲ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯଜ୍ଞ ସରସେ
ରସ ଆଶ ଭାଷ ବହୁତି
ମାତୃ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଦେଲ ପ୍ରାଣ ଆତ୍ମ—୨

ବ୍ରତୀଶ ଶାସନ ମାତ ଜିନ୍ଦ କବି ମହାମତି
ହସ୍ତରେ ଶୃଙ୍ଖଳ ଗତି କାରବରଣ
ବଜାଇ କବିତା ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ର ବହୁଥିଲା ବାଣୀ
କମ୍ପୁଥିଲା ଗୁଡ଼ି ଅଶ୍ରୁ ଦର୍ପେ କଷଣ
ସହିଅଛ କବି ପ୍ରସାର
ବର୍ଣ୍ଣି ବାକୁ ମୁଖେ ଭାଷାଅଛି କାହାର ?—୩

କୋଟି ପାଟି ଏକ ହୋଇ ତୁମ୍ଭର କବିତା ଗାଇ
ସ୍ୱାଧୀନ ସଂଗ୍ରାମ ସିରୁ ପଡ଼େ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ତୁମ ସଙ୍ଗେ ରକ୍ତ ବନ୍ଧୁ   ଭାଳିଦେଲେ କେତେ ବନ୍ଧୁ
 ବୁଝିଣ ବନ୍ଧୁକେ ଦେଲେ ପ୍ରଶଂସାବଳି
 ଧନ୍ୟ ଭବ କବିତା ଶକ୍ତି
 ଉନ୍ମାଦ ପାଗଳ କଲ ମାନବ ଜାତି — ୪

ହେ ବୀର ବୀରକିଶୋର   କଣ୍ଠରେ ମୋହଲ ନର
 କମ୍ପିଲ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୁର, ବନ ପ୍ରକୃତି
 ଗଗନେ ପବନେ ମିଶି   ପ୍ରତି କଣ୍ଠେ ଯାଏ ଶ୍ରୀ
 ହଟାଅ ରକ୍ତ ପିପାସୀ ଶାସନ ଜାତି
 “ଭାବେ ଭେଦବାଣ” “ମୋହନ”
 ଶତ୍ରୁ ଶୀର କାଟି ପିଅ ଶୋଣିତ ବନ — ୫

ଧନ୍ୟ ଆତ୍ମେ ବାଞ୍ଛାନିଧି !   କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରେ ଲଭି ସିଦ୍ଧି
 ବଧୂରେ ମୋହଲ ବଧୂ ସର୍ଜନା ବଳି
 ବଳି ବଳି ମହାବଳୀ   ଟାଳି ପାଦେ ଦେଲ ଦଳି
 ବିରାଟ କବିତାବଳି ରକତ ଭାଳି
 କୋଟି ଜନ ମାନସ ବନ୍ଧୁ
 ବରେଣ୍ୟ ହେ କବିହସ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନ — ୬

ତୁମ୍ଭ ନାମେ ବାଜୁ ବାଜା   ତୁମ୍ଭ ନାମେ ଉଡ଼ୁ ଧ୍ବଜା
 ତୁମ୍ଭ ପଦ ହେଉ ପୂଜା ଏ ବସୁମତି
 ବିଶ୍ୱପ୍ରମୋଦକ ମୂର୍ତ୍ତି   ରାଜୁଥାଉ ଶିତି ଜାଣି
 କବିତା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପ ହେ ମହାମତି
 କ ଦେଇ ତୋଷିବୁ ପପୁରେ
 କର୍ମଜ୍ଞାନ ଶାନ୍ତ ରକ୍ତ ନାହିଁ ଅନ୍ତରେ — ୭

ଗଣକବି ସ୍ୱର୍ଗତ ବଂଛାନଧି

● ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା

ମନେ ପଡ଼େ ମୁହିଁ ବାଳକ କାଳରେ
ଧାଉଁଥିଲି ପଥେ ଶୁଣିବ ଗୀତ
ପ୍ରସନ୍ନେ ଗନ୍ତାରେ ଗାଉଥିଲି ସେବେ
ହେ ବସୁନ୍ଧର କବି ପୂଜ ସଂଗୀତ ।
ଦୁଃଖିନୀ ଭାରତ, ଦୁଃଖିନୀ ଜନଜା,
ଉତ୍କଳ ବାସୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ଯାତନା
ବିଦେଶୀ ଶାସନ ନିର୍ମମ କାହାଣୀ
ଆଣିଥିଲି ଦେଶେ ନୁଆ ଚେତନା ।
ସେ କାଳରେ ବଂଗଭୂମି ଲଭୁଥିଲି
ଦେଶ ବହଳ ବସୁନ୍ଧର 'ମୁକୁନ୍ଦ'
ସେ କାଳରେ ଭୂମେ ଆମର ଦେଶରେ
ଗାଇଥିଲି ବହୁ ସ୍ୱଦେଶ ଗ୍ରନ୍ଥ ।
ଭଜୁଥିଲି ସଦା ଧନଜନ ସୁକ୍ତା
ଭାରତ ମାତାର ଶୁଭ ଚରଣ
ସେ ସେବାରେ ନିଜ ଜୀବନ ଅର୍ପଣ
ଜାତୀୟ କବିତା କରିଲି ଗାନ ।
ଗାଇଲି କରୁଥେ ଛୁଆଁ ଓ ଅଛୁଆଁ
ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମ୍ ନାନାବିଭେଦ
ଗୋରୁ ଶାସନକୁ ଦେଲି ବହୁବଳ
ଆଜିଲ ଏ ଦେଶ କେତେ ବିପଦ ।
ବିଦେଶୀ ବେପାରୀ ବିଦେଶୀ ଶାସନ
କପରି ଆମକୁ କଲେ ଭିକାରୀ
ଗୋଲ୍‌ମି ପଣରେ ସଲ୍‌ମ ଶିଖାଇ
କଉଣିଲେ ନେଲେ ଏ ଦେଶ ଶିଖା ।

ଏ ଦେଶର ଶିଶୁ ନ ପାଆନ୍ତି ସୀର

ନ ପାଏ ଗୋମାତା ତାର ସତନ

ନକଲି ଦରବ ନିଶା ବଳାସରେ

କି ରୂପେ ନରହେ ଏଦେଶ ଟାଣ ।

ଜଣାଇଲ ଦେଶେ ଗୁହାରିରେ କେବେ

ନ ଲଭୁଛି କେହି ଜାତି ମୁକତି

ଦୁଃଖୀ କେଉଁ କାଳେ ନ ହୋଇଛି ସୁଖୀ

ଭାଷା ମାଗି ଥିବା କରି ମିନତି ।

ସଲମି ଗୋଲମି ହାକିମ ମିଜାଜ

ମଦ ଭାଙ୍ଗ ପଟା ଅଫମ ନିଶା

ବିଦେଶୀ ସାହେବ ଫେସନ ବୁଝଇ

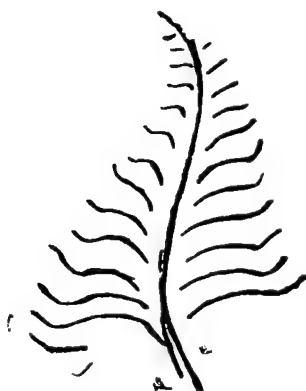
ପ୍ରକାଶ କରିଲ ତୁମର ଭାଷା ।

ଗାଇଥିଲ ଆମ ଦେଶ ବସ୍ତ୍ର ଲୋକେ

ତଳାଇବେ ଆମ ଦେଶ ଗାସନ

ଦେଖୁଛ କ ଅଜ ସରଗରେ ରହି

ତୁମର କାମନା ହେଲ ପୂରଣ ।

ମାତୃଭକ୍ତ ବାଞ୍ଛାନିଧି

● ଶ୍ରୀ ସୁଧାକର ଦାଶ

ମୋର ମନେ ଅଛି, ତୁମ୍ଭେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ୁଥାଏ । ସରସ୍ୱତୀ
ପୂଜା ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍କୁଲର ହେଉ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପୁରତନ
ସ୍ଥରମାନଙ୍କୁ ପଚାରି କରି ‘ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର’ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରାଇଥିଲେ ।
ଆମେ କେତେଜଣ ଛୁଟି ନାଟକ ଆରମ୍ଭରେ ଦେଖି ବନ୍ଦନାଟିଏ
ଗାଇ ଥିଲୁ । ତାହା ହେଲା,—

ଧନ ଜନ ସୁକ୍ତା ଭାରତ ମାତା

ନମୋ ନମୋ ଜନନୀ ଶ୍ରୀ ଚରଣେ

ସନ୍ତାନ ବନ୍ଦେ ପ୍ରେମାନନ୍ଦେ ଯା ଚିତ୍ତ କରୁଣା ମା ଶରଣେ ।

ଦାନବୀର ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ସବସ୍ତ ଦାନ କରିବା ପରେ
ନାଟକ ମଝିରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲି ଯାଇଥିଲା,—

“ଦାନ କି ନୁଆ ଭବନା ଗୋ ଏହି ଦେଶେ, ଭାରତବର୍ଷେ ।”

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାବେଳେ ପଠନ
ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ନିଜେ ଯେତେବେଳେ ସ୍କୁଲ
ଗାଇଲି, ସେତେବେଳେ ମାତୃ ବନ୍ଦନାର ସଙ୍କେତ ସ୍ୱରୂପ ଗାଉଥିଲି—

‘ମା’ ଗୋ, ତୁମ୍ଭେ ଭବଦାର”

ଭବାନୀ ଭବ ମେହିନୀ ଉମା ସିନ୍ଦୂରୀ ତାର”

ଏସବୁ ସଙ୍ଗୀତରେ ଗଣନାବନ ଏକା ବେଳକେ ମଞ୍ଜି ଯାଉଥିଲା ।
କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକରେ ରଚୟିତାଙ୍କୁ ଜାଣି ନ
ଥିଲି । ପରେ ଜାଣିଲି ଆମ ପଢ଼ାଶାଳୀ ଗ୍ରାମର ବାସ୍ତବିକ ବାବୁ ଏ ସବୁ

ସଙ୍ଗୀତ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେ ମିଳିନାହିଁ, କାରଣ ମୋର ଆଖି ଫିଟିବା ବଳକୁ କବି ଇହଧାମ ଛାଡ଼ିଥିଲେ ।

ପରେ ଆଉ ଯେତେ ଯାତ୍ର ବା ସ୍ଥାନ ଅଭିନୟ ଦେଖାଯାଇଛି, ସେଥିରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କର ବହୁ ସଙ୍ଗୀତ ଆମେ ଶୁଣିଛୁ, କେବଳ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ନୁହେଁ, ବଙ୍ଗର ଗୁରୁଆଡ଼େ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତର ଝଙ୍କାର ଶୁଣୁଥିଲ । ବିଶେଷତଃ ଉନବିଂଶ ସତଶ୍ଚଳିଶ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ତାରିଖର ମୃତ ଭୂଲିବାର ନୁହେଁ । ସେଦିନ ଗାଁ ଗଡ଼ଳରେ ଶୁଭ ସକାଳର ବାତାବରଣ “ ଗାଅ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ ସ୍ବାଧୀନ ସ୍ବାଧୀନ ସ୍ବାଧୀନରେ ”

ସଙ୍ଗୀତର ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ ଝଙ୍କୁତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳନ କରି କୌଣସି କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟର ଗୁପ୍ତଗୁପ୍ତୀମାନେ ଏ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରରେ ବାହାରନ୍ତି । ଏ ସବୁ ସେହି ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ରଚନାବଳୀ । ଏବେ ସେ ଜାଣିପା କବି, ଗଣକବି, ଦରଦା କବି ଏହିପରି ବହୁଗ୍ରନ୍ଥରେ ପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ଏ ସବୁ ଆଖ୍ୟା ଯେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥାର୍ଥ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଜଣେ ଶିକ୍ଷକନ୍ତା ଥିଲେ । ବାୟୁଦେବପୁର ଥାନାନ୍ତର୍ଗତ ଇରମ ଗ୍ରାମରେ ୧୮୯୭ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୨ ତାରିଖ ଦିନ ସେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୩୮ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୧୯ ତାରିଖ ଦିନ ଇହଲୀଳା ପମ୍ପରଣ କଲେ । ଏହି ମାତ୍ର ସମୟର ବ୍ୟବଧାନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ବିକାଶ ଓ ବିଲୟ । କୁସୁମ ପରି ନିମିଷେ ବିକଶି ନିମିଷେ ଛାଡ଼ିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଧର୍ମ । ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯାହାକିଛି ସୁରୁଣ-ସୌରଭ ବିଚରଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ସେ ଆଜି ‘ଜାଣିପା କବି’ ରୂପେ ସମ୍ମାନିତ ।

କବି ଯୌବନରେ ପଦାର୍ପଣ କଲ ବେଳକୁ ଭାରତର ସ୍ବାଧୀନତା ଫ୍ରାନ୍ସ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ୧୯୧୯ରୁ ୧୯୩୨ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଘଟି ଯାଇଥିବା ଜାଲିଆନା ଓଧାଲ ବାଗ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଖିଲ୍‌ପଟ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମାଜ-ସମୁଦ୍ରରେ ମଜ୍ଜନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା; କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଏ ସାଗରରେ

ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ ଦୃଷ୍ଟିବାଚ୍ୟା ପରି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ବାଣୀ ଓ ଆହ୍ୱାନ ସବୁକୁ ସଙ୍ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ କରି ବାଞ୍ଛାନିଧି ରୂପ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତାହାହାର ଗଣ-ଜୀବନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଆର୍.ଏ. ପ୍ରାଣ କରି ପି.ଏଲ୍ (ପ୍ରାକ୍ଟିସ୍-'ଲ') ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଜାଣିପୁ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବାରୁ ତାଙ୍କର ଲେକ୍ଚର ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହେଲା । ସେ କିଛି କାଳ ଉଦ୍ବେଗ ସର୍ବେ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଲେକାଲ ବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମେନ୍ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଉଦ୍ବେଗ ଥିଲା ତାଙ୍କର କର୍ମଭୂମି । ସେଇଠି ବସି ସେ ଦେଶ ଜନମାନ ପରାଧୀନତା କଷଣକୁ ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ।

କରି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ କବିଙ୍କ ପରି କାବ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିନାହାନ୍ତି, କେବଳ ଲେଖିଛନ୍ତି ରାଗ ରାଗିଣୀ ମଞ୍ଜୁଳ ସଂଗୀତାବଳୀ, ଯେଉଁଥିରେ ମୁକ୍ତିକାମୀ ପ୍ରାଣର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ନ ହେଲେ ଏକତା ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ ଏକତା ସଫଳ ନ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯେ ଅସମ୍ଭବ, ଏହା ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସମାଜରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣ, ନିଶା ନିବାରଣ, ସ୍ୱଦେଶୀ ସଂସ୍କୃତି ସଂରକ୍ଷଣ, ଗୋପନୀ ଆଦି ବିଷୟ-ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ସେ ବହୁ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦେଶ ବଦନା ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ସବୁଠାରୁ ଚିତ୍ତକର୍ଷକ । ଦୁଃଖିନୀ ଜନମାନ ଦରଶ ପୁଣି ପରି ସେ ଦେଶ ମାତୃକାର ଅବସ୍ଥା ଚିତ୍ତ କରିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଥିଲେ । ଦେଶ ଜନମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ଦରଦା ପ୍ରାଣ ଆବେଶଭରା ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ପରାଧୀନ ଭାରତରେ ଶୋଷଣ, ନିଷ୍ପେଷଣ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅନାଟନରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରି ମାତୃ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଗାଇଥିଲେ—

ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଭାରତ ଜନନୀ ବଦଲ ତୋ ପାଦ କମଳେ
କର ମୁଁ କରୁଣା ତୋ ଘନ ସନ୍ତାନେ ନେତ୍ର ଢାଳି ରୁଦ୍ଧି । ବମଳେ

ସନ୍ଧିଲୁଣି କେତେ କେତେ କଷଣ
ସନ୍ଧିଲୁଣି କେତେ କେତେ ଦୁଷଣ
ଅଳ୍ପ ବସ୍ତୁ ବିନା ଆକୁଳତ ପ୍ରାଣ
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାସସ କବଳେ ।

ମାତୃ ଆଶିଷ ବିନା ଏ ମହାଜ ଚିତ୍ତ କଷଣ ଦୁଇ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ
ବୋଲି କବି ଯେପରି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲେ ସେହିପରି ମାତୃଭୂମିର
ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଚ୍ୟାଗ ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ
ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ଏ ଜାତିକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଗାଇଥିଲେ—

ଛୁଡ଼ି ଦିଅ ଭାଇ ସବୁ ବାବୁ ଗିରି
ଛୁଡ଼ି ଆସ ଏବେ ଗୋଲ୍‌ମ ଚୁକରି
ମୋଟ ଭାତ ଖାଅ ମୋଟ ଲୁଗା ପିନ୍ଧ
ଏକା ଈଶ୍ବର ଶରଣଂ

x

x

x

ମାତା ଦୁଃଖେ ଦୁଃଖୀ ମାତା ସୁଖେ ସୁଖୀ
ମାତର ମରଣେ ମରଣଂ

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମାତୃଭୂମିର ଦୁଃଖରେ ସମଦୁଃଖୀ ହୋଇ କବି
ଆହୁରି ବହୁ ସମ୍ବେଦନ ମୂଳକ କବିତା ରଚନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ
ମଧ୍ୟରୁ ‘ତେଣିଶ କୋଟି ସନ୍ତାନ ମାତା ତମା ଜନମା’, ‘ଧନ ଜନ ମନ ଶକ୍ତି
ଦାୟିନୀ’, ‘ଜନମା ଜନ୍ମଭୂମି ଜୟତୁ’ ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମ-
ସ୍ପର୍ଶୀ ଏବଂ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ମୂଳକ । ଭାରତର ପରମ୍ପରା, ଐତିହ୍ୟ ଓ
ଅଜ୍ଞାତ ଗୌରବର ସ୍ମରଣା ଦେଇ ସେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଜନମାର ସୁଖ
ଦୁଃଖରେ ସମସ୍ତାଶୀ ହେବାପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ
ଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠକଲେ ମନେହୁଏ, ସତେ ଯେପରି କବି ଜନମାର ଦୁଃଖ
ଦୃଷ୍ଟିକାକୁ ଜଳ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ନ କହିଲେ କବିଙ୍କର
ମାତୃବନ୍ଦନା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବେଚିତ ହେବ । ତାହା ହେଲା ତଦାନା-
ନ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା—

କବି ଭାରତର ପଃଶାଗାନ କରି ଭରଣୀୟ ମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେପରି କବିତାର୍ଥ୍ୟ ବାଢ଼ିଛନ୍ତି ସେହିପରି ଉତ୍କଳଜନମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଚିନ୍ତା ଦେବାକୁ ଯାଇ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନାନା ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବାକୁ ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର “କି ହେବ ଏ ମୁଣ୍ଡନଟା ଦେଶକୁ ଦେନ” କବିତାଟି ଯେପରି ଦରଦଭର, ‘ଉତ୍କଳ ମମ କରମ ଦାୟିନୀ ଉତ୍କଳ ମମ ଜନନୀ, କବିତାଟି ସେହିପରି ସମ୍ବନ୍ଧନଭର । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ ସନ୍ଥ ଲଳିତ ସଙ୍ଗୀତରେ ସେ ଉତ୍କଳର ପୁରପଲ୍ଲୀର ଚିନ୍ତା କଥା ଅତ୍ୟାତ୍ମର ଅନଟନର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଦାନ କରି ସେ ଉତ୍କଳୀୟ ମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ କରୁଣାଦୂର୍ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ କଟକ, ଭଦ୍ରକ, ବସ୍ତା, କେନ୍ଦୁପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁସବୁ ଐତିହାସିକ ସନ୍ଥ ଲଳିତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା, ସେଥି ଘାଇଁ ବାଞ୍ଛାନିଧିବାବୁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସଙ୍ଗୀତମାନ ରଚନା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ସୁକଣ୍ଠ ଗାୟକ ଥିବାରୁ ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଗାନ କରି ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତୁରୁ କରି ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ‘ଦୁଃଖିନୀ ଉତ୍କଳେ ଶ୍ରୀଜୀଙ୍କ କାହାଣୀ’ ଏବଂ ‘କେତେଦିନ ଯାଉ ଦୁଃଖିନୀ ଜନକା’ ସଙ୍ଗୀତ ଦୁଇଟିର ସ୍ଵରଚରଣ ଏବଂ ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଗୁଡ଼ିରଣ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବ, ତାଙ୍କର କଣ୍ଠସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିଥିବା ବହୁ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି ।

କବିଙ୍କର ପରମ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ଜଣେ କବି ଶାର-କଶୋର ଦାସ । କଟକରେ ପଳିତ ହୋଇଥିବା ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସରେ ସଭାପତିତ୍ଵ କରି ଥରେ ଶାରବାବୁ କହିଥିଲେ, ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କବିତାରେ ପସନ୍ଦାପ ହେଉଥିଲା । ଏହି ପରି କେତେ କଥା । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝି ଥିବ ନିଶ୍ଚୟ ।

ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଓ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ରଚନାତ୍ମକ କର୍ମ ପ୍ରବାହକୁ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ସଂଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍କଳର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ତରଙ୍ଗା-ୟିତ କରି ଦେଉଥିଲେ । ନିଷ୍ପେଷିତ ଜନନୀ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ହେଲାପରି ଉନ୍ନତ ହୋଇ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଜନ୍ମ-ଭୂମିର ଦୁଃଖରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ କବି ଦରଦା କଣ୍ଠରେ ଏ ଜାତିକୁ ଯେଉଁ

ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ତାହା ଯେପରି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ, ସେହିପରି ଜୀବରଣ ମୂଳକ । ଗଣଜୀବନରେ ଜାଣାଯିବା ବୋଧର ଉତ୍ତ ଖେଳାଇବାକୁ ଯାଇ ସେ ସଞ୍ଜୀବର ତାଳେ ତାଳେ ମାତୃପୂଜାର ଶୁଭ ଅର୍ଘ୍ୟ ବାଢ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି ।

କବିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମାତୃପୂଜାର ଆବାହନୀ ସ୍ୱର ଝଙ୍କାର ବଦ ହୋଇ ଯାଇଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନେବନାହିଁ । ସେ ଅଧିକ କାଳ ବଞ୍ଚିଥିଲେ କଳା ମଞ୍ଜୁଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳର ସାରସ୍ୱତ-ଭଣ୍ଡାର ଆହୁରି ମନୋଜ୍ଞ ସଜୀବ ଗାୟତ୍ରେ ଝଙ୍କାପି ଉଠିଥାଆନ୍ତା । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜୀବନ ଜନ୍ମଭୂମି ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ କବିତା ରଚନା କରି ଗଣ ଜୀବନରେ ଜାଣାଯିବେ ତାହା ଜାଗ୍ରତ କରିଦେଇ ଗଲା, ସେ ଯେ ଯଥାର୍ଥରେ ମାତୃଭକ୍ତି ଜଣାୟ କବି, ଏହା ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କରିବେ ନିଶ୍ଚୟ ।

ସ୍ୱାଧୀନତାର ଗୌରବ କୟନ୍ତ୍ରୀ ଉପଲକ୍ଷେ

ପାର୍ବ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ଦାସତ୍ୱ ଶୂଞ୍ଜଳରୁ ଶ୍ରାବତର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଜନ ଅନ୍ଦୋଳନକୁ ଯେଉଁ ଜାଣାୟ କରିମାନେ ଡେଇଁବା ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆମର ଗର୍ଭର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅର୍ଘ୍ୟ ନିବେଦନ ।

ଇଣ୍ଡିଆନ ମେଟାଲ୍‌ସ୍

ଓ

ପେଂରେ ଆଲୟେକ୍ସ

ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭

ପ୍ରକୃତି କବି ବୀରକଣୋର

● ଗଙ୍ଗାଧର ବେହେରା

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧ ସନ୍ତାନ ହିସାବରେ କବି
ବୀରକଣୋର ପୁର ପଲ୍ଲୀର ପରିଚିତ ॥ ତାଙ୍କର ଶିଶୁ କବିତା ଲେଖା
ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୈପ୍ଳବୀକ ଲେଖା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଗୁଡ଼ିକ ଲୋକ
ମୁଖରେ ଅଚାରିତ କଣ୍ଠରେ ବନ୍ଦୀୟ । ତାଙ୍କର ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଏତେ
ଅନୁରକ୍ତି ଭାବରେ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ତା ସହିତ ବୈପ୍ଳବୀକ ତଥା ଦେଶ
ମତ୍ୱକାକୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଉଦ୍‌ବୋଧନ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋକାଞ୍ଜଳି ॥ ହେଲେ
ଏ ସବୁ ଦିଗରେ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କବିଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା
ରହିଛି ମତ୍ତ ସେ ପ୍ରକୃତି ସେବାରେ ଅବହେଳା କରିଛନ୍ତି ତା ନୁହେଁ ॥
ତାଙ୍କର କବିତା ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରକୃତି ଏପରିଭାବେ ମୁଗ୍ଧମନ୍ତ ହୋଇଛି ଯେ
ପାଠକଲେ ପାଠକକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କୁ
ବିପ୍ଳବକବି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତି କବି ପଦଧାରୀ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସାମଗ୍ରୀ
ରହିଛି । ନିମ୍ନରେ ଅମ୍ଭର ଆଲୋଚ୍ୟ ॥

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବି T.S. Eliot Words Worth, P. B. Shelly
ଭଳି କବିଙ୍କ ଜୀବନ ଯାହାର ଅପ୍ତମାରମ୍ଭରୁ ସେ ପ୍ରକୃତି ଠାରୁ ଆହ୍ୱାନ
ପାଆନ୍ତି ॥ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ନିଜବାରେ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ
ପାଆନ୍ତି । 'ତାଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ୨୩ ବର୍ଷ ତାଙ୍କର ମାତା ଦେହତ୍ୟାଗ
କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପିତା ଯଦୃଃ ଦ୍ୱିଷ୍ଟାୟ ବିଭା କରନ୍ତି ତଥାପି ତାଙ୍କର
ଅବୁଝା ମନ ବୁଝେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି ମାଙ୍କର ସନ୍ତାନରେ ସେ ଲଗନ୍ତି ।
ଶେଷରେ କରୁଣାମୟୀ ଉଦାର ହୃଦୟା ଧାରୀ, ଜନ୍ମଦାଣୀ ଅନ୍ନଦାଣୀ
ହିସାବରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ପାଆନ୍ତି । ସେ ସେହି ପ୍ରକୃତିରାଣୀ
ତଥା କବିଙ୍କର କରୁଣାମୟୀ ମା । ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା
ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଇ ବଞ୍ଚି ରହିବା କବିଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତି

ଠାରେ ନୂତନରୁ ନୂତନ ବିଚିତ୍ରରୁ ବିଚିତ୍ରର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ପ୍ରକୃତିକୁ ଚିନ୍ତା କରି ବସନ୍ତ ।

କବିଙ୍କ ଜନ୍ମପୀଠ ସେହି ଅଳକା ନଦୀକୂଳର ପୁନଃ ଗ୍ରାମର ସହକାର ବନ । କାଉଁ କୋଇଲର ସ୍ବନ, ପୁଷ୍ପ ବାଟିକା, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ଶାଟ ପତଙ୍ଗ ମାନଙ୍କର ପ୍ରମୋଦ ନାଟିକା, ପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରଦୋଷର ଅପ୍ସରନ୍ତ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଶୋଭାବଣି କବିଙ୍କୁ ଆମ୍ବୁହରା କରେ । ସେ ନିଜକୁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରିୟତମ ଅଳକା କୂଳରେ ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ନିର୍ଜନ ସମୟ କଟାନ୍ତି । କୋଇଲି, ବଣି, କଜଳପାତଳ ସହିତ ବାଉଁଶାଳାପ କରି ଦୃଷଲତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଦୁତା ବାନ୍ଧି ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା କଥା କବିଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ମାତ୍ର ୭ । ୮ ବର୍ଷ ।

ତାଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିଆଳୀରେ । ଗୁଡ଼ିଆଳୀ ପାଠ ଶେଷକରି କଟକ ପ୍ୟାଗୋଡ଼ନ ଏକାଡେମୀରେ ପଢ଼ନ୍ତି । କଟକ ପ୍ୟାଗୋଡ଼ନ ଏକାଡେମୀରେ ଛୁଟି ଥିଲାବେଳେ ଭକ୍ତନବ ମଧୁ ଶ୍ରୀ ଆନ୍ତି ସେ ସ୍କୁଲର ସେହେଟାଣ । ୯ମଧୁ ଶ୍ରୀ ଯେତେବେଳେ କବିଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତି “ତାଙ୍କୁ କି ରଙ୍ଗ ଭଲଲଗେ ।” କବି ହସି ହସି କହନ୍ତି ସବୁଜ ପତ୍ତିଆର ରଙ୍ଗ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲଲଗେ ।’ ଦିନେ ୯ଭକ୍ତନବ ଡାଫୋଡ଼ିଲ କଥା ପଢ଼ାଉ ପଢ଼ାଉ କହନ୍ତି, ଡାଫୋଡ଼ିଲ ଟି ଆମ ଭାରତର କେଉଁ ପୁଷ୍ପ ସହିତ ଭୁଲମାୟ ॥ କବି ବାଉଁଶଗୋର କହନ୍ତି କାଠଯୋଡ଼ି କଲର ଅଗରାଫୁଲ ସହିତ ଡାଫୋଡ଼ିଲ ଭୁଲମାୟ । ଏହିଠାରେ ବିଚାର କରିବା କଥା କାଠଯୋଡ଼ି କଲର କେଉଁ ଅନାମ-ଧେୟ ଅଗରାଫୁଲ ଯାହାକୁ ଚିହ୍ନି କମ୍ଲେକ, ସେ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସେ ନାହିଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁଷ୍ପଭଲ ବିଶେଷ ଆଦର ପାଏ ନାହିଁ ॥ ତଥାପି ସେ ଭାରତୀୟ ଡାଫୋଡ଼ିଲ । ତାର କାନ୍ତି ତାର ଶରୀରର ଗଠନ କବିଙ୍କୁ ଡାଫୋଡ଼ିଲର ଛବି ଆଣେ । ସବୁଜ ପତ୍ତିଆର ରଙ୍ଗ କବିଙ୍କୁ ଏତେ ଆମ୍ବୁହରା କରେ ଯେ, ଦୁନିଆର ସବୁ ରଙ୍ଗକୁ ସେ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି ॥ ଦେଖନ୍ତି ସେହି ସବୁଜ ପତ୍ତିଆର ରଙ୍ଗ ସହିତ ବିଶ୍ବର ସାଗର, ଭୂଧର ଆକାଶର କାନ୍ତି ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ । ତେଣୁ ସ୍ବାଭାବିକ ଭାବୁକଙ୍କୁ ସବୁଜ ରଙ୍ଗର ମଲ୍ଲ ଯଥେଷ୍ଟ ।

ତାଙ୍କର କବିତା ଲେଖାଦ୍ରୁପ ଖୁବ୍ ବାଲ୍ୟବୟସ । ପ୍ରାୟ ୧୦।୧୨ ବର୍ଷ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ କବିତା ହୁଏ, ସେ କେଉଁ ଅନାମଧେୟ ନରମ ସକାଳର ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । କବି ଗାଆନ୍ତି—

କେଉଁ ଦୂରଦେଶ ବାଟୋଇ ଭାଲରେ
କେଣେ ଯିବୁ ସତେ କହ
ରାତିର ପାହୁଛି ତରବର କଥା
ସଥୀ ହୋଇ ଯିବା ରହ—

ଉକ୍ତ ପଦଟିକୁ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ । ସହିତ୍ୟ ସାଧନର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ କବିଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଚିନ୍ତନରେ ନିଖୁଣ ଶିଳ୍ପୀ ହସ୍ତ ଥିଲା । ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଦର୍ଶନ ଏପରି ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ଭାବିଲେ ପଠକକୁ ବିମ୍ବିତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଜୀବନର ଯୋଗ୍ୟ କାଳର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବଢ଼ିଗଲା । କବି ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକାଧାରରେ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ॥ କବି ଯେତେବେଳେ କଟକରେ ରହନ୍ତି ସେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଠିପତା କୁଳକୁ ଯାଇ ତାର ପ୍ରଶାନ୍ତ ବସର ବାଲୁକା ଗୁଣିକୁ ଦେଖି ଉନମତନରେ ପୁରୁ ଉଠନ୍ତି । ସେହିଠାରେ ବି ଧାଡ଼ି କବିତା ଲେଖିବାର ଅଭ୍ୟାସ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ରହିଥିଲା । ବୟସ ବଢ଼ିଗଲାବା ସଙ୍ଗେ ଲେଖାର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ବଢ଼ି ଗଲେ । ପ୍ରକୃତି ବସକୁ ବର୍ଷାରୁ ଆସେ । ନୂଆ ବର୍ଷ । ବର୍ଷାର ମନରେ ଯେତକ ଅସରନ୍ତି ବର୍ଷା କବିଙ୍କ ମନରେ ମଧ୍ୟ ସେତକ ଅସରନ୍ତି ଭାବନା ॥ ଯେପରି ମେଘଦୂତର ପ୍ରଣେତା କାଳିଦାସ ଆଷାଢ଼ସ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦିବସରେ ବର୍ଷାକୁ ଦେଖି ଯେତକ ପାଗଳ ନ ହୁଅନ୍ତି କବି ନୂଆ ମେଘ ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଖି ଅତ୍ୟଧିକ ମାସାରେ ଆମ୍ବହର ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ଧାଇଁ ଯାଇ ସେ ବର୍ଷା ପାଣିରେ ଡିନ୍ତି ଆସନ୍ତି । ବର୍ଷାର ସେଇ ଝରଝର ମାରଧାର ଧବନ ମାରବ ଭାବେ ଶୁଣି ଯାଆନ୍ତି । ଭାବନ୍ତି ସତେ ସେହି ବର୍ଷାର ସ୍ୱରକୁ ବାନ୍ଧି ରଖନ୍ତି ॥ ଅତି ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସହିତ ଲେଖି ବସନ୍ତ—

“ଝୁମ୍ ଝୁମ୍ ଶୁଭେ କାର ଝୁମ୍ବକ କଠାଉ
ଦୁମ୍ବାଦୁମ୍ବା ନାଚେ କିଏ ହୋଇ ଦାଉ ଦାଉ

ଧରା ଦେଖା ଘରେ କଥା ମାରନ୍ତି ପିଠାଉ
ଗୁରୁଆଡ଼େ ବନ୍ଧାହୁଏ କା' ଶୁଭ ଚିଟାଉ''

ବର୍ଷା ଆସିଛି । ସେ ବର୍ଷାକୁ ଦେଖି ବର୍ଷାଠାରେ ଜୀବନ ଆସେପ
କରନ୍ତି । ବର୍ଷା ପାଣିର ଝର ଝର ସ୍ବରକୁ ଝୁମୁ ଝୁମୁ ସହିତ କଲ୍ଲନା
କରନ୍ତି, ଘଡ଼ଘଡ଼ ଚଢ଼ଚଢ଼ ଶବ୍ଦକୁ କୌଣସି ଏକ ନାଟୀକାର ଦୁମୁଦୁମୁ
ଶବ୍ଦ ସହିତ କଲ୍ଲନା କରନ୍ତି ॥ ପୁଣି କହନ୍ତି ବର୍ଷା କଣ ସତେ ଆସିଛି,
ନା ତା ନୁହେଁ, ଧରାଦେଖାଙ୍କ ଘରେ କୌଣସି ଉତ୍ସବ ନମନ୍ତେ ବର୍ଷାପାଣି
ଗୁଡ଼ାକ ପିଠାଉ ହୋଇ ଧରାରେ ସିଞ୍ଚା ଯାଉଛି । ବାସ୍ତବିକ୍ ବର୍ଷାକୁ
ଏଭଳି ରୂପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସେହି ମନେଜ୍ଞ କବିଙ୍କ ପକ୍ଷେ ହିଁ
କେବଳ ସମ୍ଭବ ।

ବର୍ଷାଦିନ ମାନଙ୍କରେ ଜହ୍ନାଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଫାଆରେ ଫୁଟନ୍ତି ।
ଏହା ନିତାନ୍ତ ସତ୍ୟ । ମାତ୍ର କବି ତାକୁ ତର୍କଣା କରି ଭିନ୍ନ ରୂପ ଦିଅନ୍ତି ॥
ଠାପୋଇ ଝିଅମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦିନଯାକ ଶୋଇ ଶୋଇ ଫାଆକୁ
ଉଠନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଳସେଇ । ସେହି ଠାପୋଇ ଝିଅମାନଙ୍କ ସହିତ
ତୁଳନା କରି କବି ଅମର ଲେଖନୀରେ ଲେଖି ବସନ୍ତ—

“ଜହ୍ନା ଫୁଲ ବାଳୀ ଅଟେ ନିନ୍ଦାତ ଠାପୋଇ
ବେଳ ବୁଡ଼ିଟାରେ ଉଠେ ଦିନ ସାରା ଶୋଇ”

କବି ଏଠାରେ ବିତର୍କ କରି କହନ୍ତି ବର୍ଷାଦିନ ସମସ୍ତ ଦୁନିଆଁ
ଯେତେବେଳେ ଅମୃତ ପାନରେ ଆମୋଦିତ, ସେତେବେଳେ ଜହ୍ନାଫୁଲ
ଶୁପ୍ତା ॥ ତେଣୁ ସେ ଠାପୋଇ ଝିଅ ନୁହେଁ ଆଉ କ'ଣ ? ତାଙ୍କର
“ବର୍ଷା” କବିତାଟିକୁ ପାଠକଲେ ପାଠକ ଘରେ ବସି ସତେ ଯେପରି
ଅଦିନରେ ବର୍ଷାକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ।

କବିଙ୍କର “ବସନ୍ତ କବି” କବିତାଟି ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ
ହୋଇଛି । ରାସିର ଉଦ୍‌ଯାପନ ନମନ୍ତେ ଶଯ୍ୟାରେ ନିବିଷ୍ଟ ଆସି କବି ॥
ସ୍ବତ ପାଞ୍ଚ କରି ପାଞ୍ଚ ନାହିଁ ॥ ଉଷା ଆସିକରି ଆସିନାହିଁ । ଏତକବେଳେ
ବସନ୍ତ କବି ନାମରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସହକାର

ଗହମରେ କୁଡ଼ୁ କୁଡ଼ୁ କରି ସ୍ଵାଗତ କରୁଛି ବନ୍ଧୁକୁ । କବି ବିଚଳିତ ହୋଇ
 ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି । ଧାଇଁ ଯାଆନ୍ତି ବାଟ ଅଗଣାର ସେହି ଗହଳିଆ
 ସହକାର ବଣିଆଡ଼େ ॥ ସହଜେ ବସନ୍ତ କାଳ । ବସନ୍ତର ମୋହମୟ ଗର
 କବିକୁ ପୁଲକିତ କରୁଛି । ଏତିକିବେଳେ କବି ଆଶିଷାର କରନ୍ତି ପୂର୍ବ
 ଦୈନନ୍ଦିନର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସେହି କୋଇଲି ॥ ଅବସରଣୀୟ ସେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଏବଂ
 ତାହାର ମଧୁର ଖାଦ୍ୟ ॥ କବିଙ୍କ ଲେଖନୀରେ—

“କ ଶୁଭ ଯୋଗରେ ଗାଇଲୁ ଗାୟକ
 ଭାଙ୍ଗି ଗଲ ମୋର ଭ୍ରମ
 ମୋ ନବ ବସନ୍ତ ପାଇତ ନଥିଲି
 ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଜଣେ ତୋହ ସମ ॥

ତେଣୁ କବି ସ୍ଵାସ୍ଵଦେୟ ପ୍ରକୃତି ପୂଜନ ॥

ତାଙ୍କର ‘ଅଗ୍ନିଭୟ’ କବିତାରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ନିବିଡ଼ ଭାବେ
 ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଲେଖନୀରେ ଚିତ୍ରଣ କରନ୍ତି । “ଅଗ୍ନିଭୟ” ଧରଣରେ
 ପାଳିତ ହେବ ॥ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରମାଣ । ଉଦ୍ଭିଷ୍ଟ ଦିନ ଆସି
 ଉପସ୍ଥିତ । ସହଜେ ପୁନେଇ ରାତି ॥ ଶୁଭ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ପୁନେଇ ରାତି
 ଯୋଗ ॥ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସହିତ ତାଳ ଦେଇ ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ଆକାଶରେ ଫୁଟି
 ଉଠିଛନ୍ତି ॥ ରାସିର ନିପ୍ରବଧତାକୁ ଛୁଲ୍ଲ କରି ଚନ୍ଦ୍ରମାନ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବଳୀ
 ନିଶ୍ଚୟ ଉଡ଼ି ଯାଉଥିବେ ॥ ସେମାନେ ଯେ ଖାଲି ଉଡ଼ି ଯାଉଥିବେ ତା
 ନୁହେଁ, ଅମୃତମୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ପିଉଥିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଆଜି ପୁନଃ ହୋଇ-
 ଥିବାରୁ ରାସିମାର ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ ରହିବ ॥ ସେଥିଲାଗି ପୁଷ୍କରିଣୀରେ
 କୁମୁଦିନୀ ଆଜି ମନ୍ଦିତ ହେବ ॥ କାରଣ ଚନ୍ଦ୍ର କରଣ କର୍ମର ଏକାନ୍ତ
 ସବୁ—ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁସାରେ ॥ ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
 ଅନୁସାରେ ତାହା ଅନୁରୂପ ॥ ତେଣୁ କବିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ—

“ଫୁଟିପଡ଼େ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଫୁଲ ତୋଳି ରଖେ ଧରା
 ହସୁଛନ୍ତି ଲକ୍ଷ ତାର ହୋଇ ଆମ୍ବହର
 ସୁମାଳ ଗଗନ ତଳେ
 ଚନ୍ଦ୍ରବଳି ଦଳେ ଦଳେ

ଉଡ଼ ଉଡ଼ ପିଉଛନ୍ତି ନବଜ୍ୟୋତି ଝର
କୁମୁଦିନୀ ଏବେ ଅଜି ମହୋତ୍ସବ ପରା ॥

ଏଠାରେ କବିଙ୍କର କଳ୍ପନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ତଥା
ସାହିତ୍ୟର ସୀମା ଲଂଘନ କରି ମଧୁମୟ ହୋଇ ଉଠିଛି ॥

ଅନ୍ୟ ଏହି ‘ଅଗ୍ନି ଉତ୍ସବ’ କବିତାରେ କବି ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକୃତ
ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ ପଦ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଅଗ୍ନିଉତ୍ସବ ରୁଲିଯାଇଛି । ଉତ୍ସବ
ସହିତ ଶୀତ ମଧ୍ୟ ରୁଲିଯାଇଛି । ରତ୍ନରାଜ ବସନ୍ତ ଆସିବା କଥା
ଶୁଣାଯାଉଛି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଳୟ ସମୟ ସମୟେ ଡଗର ଘଣ୍ଟେ ଆସିଯାଉଛି ।
କେତକୀଫୁଲ ଫୁଟିଗଲାଣି । ଶୀତର ପ୍ରକୋପରେ କଅଁଳିଆ ପତ୍ର ସବୁ
ଶୁଖି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବସନ୍ତ ଋତୁ ଆସିଗଲେ ବୃକ୍ଷଲତାମାନେ
ପଲ୍ଲବ ଉଠିବେ । ବନ ଉପବନରେ ନୈସର୍ଗିକ ଶୋଭାର ସମ୍ଭାର
ଉଛନ୍ତି ପଡ଼ିବ । ଏହି ସମୟରେ ଋତୁରାଜ ବସନ୍ତଙ୍କର ଅଭିଷେକ
ହେବ । ସେଇଥିଲାଗି କୋଇଲି ପରା ଆରମ୍ଭ କଲାଣି ତାର କୁଡ଼ କୁଡ଼
ସ୍ବନ—

ଯଥା—

“ସୁବାସେ ଉଛୁଳି ପଡ଼େ କେତକୀ ପସର
ପଲ୍ଲବ ପତାକାମାଳ ବନଯାକ ମରା
ମଳୟ ଡଗର ଆସି
ଚଟାଉ ଦେଉଛି ହସି
ଏବେ କେବେ ଋତୁରାଜ ଅଭିଷେକ ପରା
କାଲିଠୁ ଗଲାଣି ଦେଇ କୋଇଲି ନାଗରା”

ଏକ ଅବସ୍ଥାବର୍ଣ୍ଣନା ସଂସାର ଶୋଭାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ
କବି ତାଙ୍କ “ଲଉଫୁଲ” କବିତାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—ସଂସାର ଘୋଟି
ଆସିଲାଣି, ବନମଣି ତାଙ୍କ ! ଅସ୍ତାଚଳରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେଣି,
ତାଙ୍କର ବିଦାୟ ଦେଖି ପଡ଼ୁଫୁଲ ମଳିନ ହେଲାଣି । ଏହା
ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ସତ୍ୟ । ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକ ବ୍ୟତିରେକ୍ ପଦ୍ମର ଅସ୍ତିତ୍ବ ନାହିଁ
କି ତାର ନାଶର ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ସଂସାରେଲେ ପଦ୍ମ ମଳିନ ହେବା

ସ୍ବାସ୍ବାବନ୍ । ପଦ୍ମର ମଳିନତା ଯୋଗୁ ପୁଷ୍କରିଣୀର ଶୋଭା ମଧ୍ୟ ମଳିନ ହୁଏ । ଚାନ୍ଦିନୀ ନରମଶ୍ରୀକୁ ଆସିନ ହାନ୍ତି । ନାଲି ନାଲି ବଉଳମାଳ ଆକାଶରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଭାସି ବୁଲିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ଫସା ଯେତେ ଗାଡ଼ିର ହେଉଛି ତକୋର ଚକୋରଙ୍କର ଦୁଃଖ ବଢ଼ୁଛି । କାଗଣ ରାତିରେ ତାଙ୍କର ବିଛେଦ ଘଟେ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟଟିକୁ କବି ଏପରି ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି—

“ସୁରୁଯ ପାଖରୁ ନେଇ ମେଲଣି
ସରୋଜ ଯାଉଛି ଓଡ଼ଣା ଟାଣି
କଳାକାଠ ଦଶ ପରସୀ ରାଣୀ
ଆସନାହିଁ ଚାନ୍ଦିନୀ
ନାଲି ମେଘ ପୁଲ ଯାଉଛି ମିଳାଇ
ଗୁଡ଼ୁଛି ତକୋର କାନ୍ଦ ॥

ପଦ୍ମ ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ସେହି ଫସାର ଆଗମନ ଲାଗି ପଦ୍ମ ସହିତ ତକୋରର ଦୁଃଖ ମାଷାଧିକ ହେଉଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ ବାଲୀ କୁମୁଦ । ସେ ତେଣେ ଜଳର ଶ୍ୟାମଳ ଶଯ୍ୟାରେ ଆସିନ ହୋଇ ତଥା ନିଜର ଗନ୍ଧ ବିତରଣ କରି ବସିଛି ଜାଗର ଜାଲି ତାର ପ୍ରେମିକ ସରଗ ଦେଶ ରାଜକୁମାର ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ଚନ୍ଦ୍ର କର୍ତ୍ତୃକ ଆମାତ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରୂପକ ହାରକୁ ପିନ୍ଧି କୁମୁଦ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଭିସାର ରଚନା କରିବେ ଧରରେ । କବିଙ୍କ ଭାଷ ରେ—

ଶ୍ୟାମଳ ଶେପରେ କୁମୁଦ ବାଲୀ
ହାତେ ଧରି ବାସ ଚନ୍ଦନ ଥାଳୀ
ଆସିବେ ବୋଲି ତା ଜୀବନ ମାଳୀ
ବସିଛି ପୁରୁବେ ଚାନ୍ଦିନୀ
ଆଶା ଅଛି ତାର ପିନ୍ଧି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାହାର
ସ୍ବପାର କରିବା ପାଇଁ ॥

ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବାଲ୍ୟ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ପାଠ କଲେ ଜଣାଯାଏ
କବିଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ବାସ୍ତବରେ ସେହି ପ୍ରକୃତ ସେବାରେ ନିୟୋଜିତ
ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ସେହି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ଏକାଧାରରେ ଗତି
କରିଥାନ୍ତା, ତାହେଲେ ସେ ଆଜି ଦ୍ଵିତୀୟ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତି ହୋଇଥାନ୍ତେ ।
କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଲେଖାର ଗତି ଜାଣିବୁ ସୁନ୍ଦର ସ୍ରୋତରେ ଭିନ୍ନରୂପ
ଧାରଣ କଲ । ସେ ଆଜି ଜାଣିବୁ କବି । ମାତ୍ର ନିଶ୍ଚିନ୍ତସ୍ଵାଦେ ଓଡ଼ିଆ
ସାହିତ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ କବିର ଯୋଗ୍ୟ ପଦ୍ମ ଅର୍ପଣ ଦେବ ।

ଓଡ଼ିଶା ଖଦୀ ଓ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ବୋର୍ଡ଼ର ନୂତନ ପଦକ୍ଷେପ

ରାଜଧାନୀରେ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାରିଏ ଏବଂ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଖାଉଟି
ଦ୍ରବ୍ୟର ଏକ ବିନ୍ଦୁ କେନ୍ଦ୍ର ତା ୧୨-୭-୭୭ ରଖି ଠାରୁ ଖୋଲି ଯାଇ-
ଅଛି । ଏଠାରେ ଆପଣମାନେ ସୁବିଧାରେ କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ କଣିକାକୁ
ପାଇବେ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ସାମଗ୍ରୀ ଯଥା :

- * ତେଜି କୁଟା ଗୁଉଳ,
- * ବିଶୁଦ୍ଧ ଘଣା ପେଡ଼ା ସୋରିଷ, ବାଦାମ ଓ ରାଣୀ ତେଲ
- * ବିଶୋଧିତ ମହୁ
- * ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଆଖି ଓ ତାଳ ଗୁଡ଼,
- * ଲୁଗାଧୁଆ ସାବୁନ,
- * ଅତ୍ୟଧିକ ଜୋଡ଼ା, ଚପଲ, ଆଦି ଚମଡ଼ା ଜିନିଷ,
- * ଉକ୍ତ ମିଲ୍ ଓ ଟ୍ରସର ଖଦୀ ଶାଢ଼ୀ ଓ ଲୁଗା,
- * ହସ୍ତ ଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ
- * ଲୁହା ଓ କାଠର ଗୃହ ଉପକରଣ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଆସବାବ ପଦ୍ମ
ଏହାହତା ;

ଖଦୀ ବୋର୍ଡ଼ର ପୁରୁଣା ଜନସମାନ ଖଲାସ ବିକ୍ରୀ (Disposal
Sale) କରାଯାଉଛି ।

ଆପଣମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ଆମର ଆନନ୍ଦ
ସେନ୍ତେଟାରୀ

ଓଡ଼ିଶା ଖଦୀ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗ ବୋର୍ଡ଼
ଭୁବନେଶ୍ଵର-୧

ପ୍ରାର୍ଥନା

ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମ ଦ୍ବିପାଠୀ

ସଗ-ରସ କୋଇଲା । (ବିଭୂଷଣ ପୁଷ୍ପେ ଯା' କାନ୍ତି ଜାଣି ଦୃଷ୍ଟେ)

୧

ବନ୍ଧୁ ପ୍ରିୟ ଭାଇ ସାର କଣୋର
ଜୟନ୍ତୀରେ ଦେନ ଶୁଭା ମୋହର
କି ଦେଇ ତୁମ୍ଭର ତୋଷିବୁ ମନ
ତାଳ ଦେଉ ଏ କବିତା ସୁମନ ହେ
ଗ୍ରହଣେ ମନରେ ଶାନ୍ତି—ହେ,
ଆସିବ ଆମ୍ଭର ଉତ୍ତମିତ ଭବେ
ହେ, ସଂକର୍ଷିତ ଅତିଥି ହେ ॥୧॥

୨

ଭରତ ସ୍ବାଧୀନ ସଂଗ୍ରାମ ବେଳେ
ତୁମ୍ଭ ତ୍ୟାଗ କହିବାକୁ ନସରେ
ଭଗ୍ନ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ କଥା ମନେ ନଭବି
ରଣାନଳେ ଝାସ ଦେଲଟି କବି ହେ
ନିଷ୍ଠୁର ବିଚିତ୍ର କାଶରେ—
ରହି ସଂଗଠିଲ କର୍ମୀ ବୃନ୍ଦ, ତୁମେ
ସସେନ୍ଦ୍ର ମୃଦୁ ବାକ୍ୟରେ ହେ ॥୨॥

୩

ତୁମର ରଚିତ ସଂଗୀତ ଛନ୍ଦ
ଦିଏ କର୍ମୀ ମନେ 'ପ୍ରେରଣା-ନନ୍ଦ
ରାଜ କର୍ମରୂପ ସେହି ମୂର୍ଚ୍ଛନା
ଶୁଣି, ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରାଣେ ଡାକି ଯାତନା ଯେ
ପ୍ରମାଣ ଦେଇଛ କବି ହେ

ଯନ୍ତ୍ରବାଣ ଠାରୁ ବାଣୀ ବାଣ ଟାଣ
ଶସ୍ତ୍ର ଦର୍ପ ଦିଏ ଦାଣ ଦେ ॥୩॥

୪

ସେଗ ତୁମ୍ଭ ଦେହ କରିଛି ବସ
ମନ ବସକୁ ତା' ନାହିଁ ସାହସ
ବାନ୍ଧି କ୍ୟ ଗ୍ରାସିଛି ଶରୀର ପ୍ରଭ
ସୁସ୍ଥ ମନପ୍ରଭେ ତୁମ୍ଭ ବିହାର ହେ
ଯେତେ ସେଗ ଦୁଃଖ ହେଲେ ହେ
ଶୋଚନା ନକରି ଲେଖନୀ ଚଳାଇ
ବାଣୀ ପୂଜା ତୁମ୍ଭେ କର ହେ ॥୪॥

୫

ହେ ଜାଣାୟ କବି ତୁମ୍ଭର ପାଇଁ
କରୁଛୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଗତ ସାଇଁ
ଦେଇ ସୁସ୍ଥମନ ସୁସ୍ଥ ଶରୀର
ରଖାନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭକୁ ଏହି ଉତ୍କଳ ହେ
ବାଣୀପୂଜାର ପ୍ରେରଣା ଯେ
ଦେଇ ସବୁଦିନେ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟରେ
ବିପଦେ ହୁଅନ୍ତୁ ସାହା ଯେ ॥୫॥

କହ କିଏ ହେବ ଆମ ନାଉରୀ

ଶ୍ରୀ ଚୌଲେକ୍ୟ ନାଥ ମହାନ୍ତି

ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରବାବୁ—

ଜାତୀୟକବି ଆଜି ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ରୋଗଗଣ୍ୟାରେ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ, ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ ଜଣାଇବାକୁ ଓ ଶଙ୍ଖାଳି-ବାକୁ ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଉଛନ୍ତି । ଖବରକାଗଜରେ ଏସବୁ ବାହାରୁଛି । ଆମପରି କେତେକ ଅକ୍ଷୁନ୍ନ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି, ଯେ କି ଦୂରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆରୋଗ୍ୟ ଓ ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କଣ ତାଙ୍କପରି ଦେଶପ୍ରେମୀଙ୍କର ମନ ବୁଝୁଥିବ ?

ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି କି ନାହିଁ କହି ପାରୁନାହିଁ-ଜାତୀୟ କବିଙ୍କ ସହ ଆମର ସମ୍ପର୍କ ବହୁଦିନର । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ‘ପୁଷ୍ପବାସୀ’ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଲେଖନୀରେ ଏହି ପତ୍ରିକାର ଅନେକ ସଂଖ୍ୟା ଯୁଦ୍ଧମନ୍ତ ହୋଇଛି । କବିତା ଜ୍ଞାନରେ କବିଙ୍କର ମାମୁଁଙ୍କ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକପ୍ରକାର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ମୋର ମନେହୁଏ ତାଙ୍କର ସେତେବେଳର ସେହି ପରିପ୍ରକାଶ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ହୋଇ ରହିଛି ।

ମନେପଡ଼ୁଛି ସନ ୧୯୫୭ ମସିହା ମଧ୍ୟଭାଗର କଥା । ସୀମା ସରହଦ ନେଇ ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ ଅସନ୍ତୋଷ, ତା ସହିତ ବନ୍ୟାରେ ପ୍ରକୋପ ବିଶେଷକରି ଦମ୍ଭନଇଘାଇ ଭାଙ୍ଗିବା ପରେ ଯେଉଁ ଅଲୁ ତପୁର ପରିସ୍ଥିତି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନ ତଥା କଂଗ୍ରେସର ନେତୃତ୍ୱରେ ଘଡ଼ିକେ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟୁଥାଏ । ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଆମର ଏକ ବିଶେଷ ସଂଖ୍ୟା ବାହାରିଥାଏ ଯେଉଁଥିରେ କି ଖବରବାବୁ ଲେଖିଲେ—

“କହ କିଏ ହେବ ଆମ ନାଉଁଶ
ପାଉନାହିଁ ଆଖି-ନଈ ବଢ଼ି ଦେଖି
ଅଗସ୍ତି ଶୋଷକୁ ମେଘାଇବ କିଏ
ସବୁତ ଅସ୍ରବ ଏଠି ସବୁରି”

ଆପଣ ‘ପୁଷ୍ପକାନ୍ତାର’ ସେ ସଂଖ୍ୟା ଦେଖିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ କହି-
ପାରୁନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଜାଣନ୍ତୁ କବିଙ୍କର ସେ ଲେଖାଟି ଉପରେ ଆମେ ଅନେକ
ପାଠକଙ୍କଠାରୁ ଚିଠି ପାଇଛୁ ସେତେବେଳେ ଏହାର ସମସ୍ତୋପସୋଗୀତାକୁ
ପ୍ରସଂସା କରି ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରଟି ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ କବିଙ୍କର
ସେହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ପ୍ରଶ୍ନରେ ହିଁ ରହିଛି । ସେହି ସୀ-ସରହତ ସମସ୍ୟା
ଅମିମାଂସୀତ ହୋଇ ରହିଛି । ଲୋକଙ୍କର ଅସ୍ରବ ଅନାଟକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
ବଢ଼ିଗଲାଛି, ଥିଲା ନଥିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତମ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲାଛି । ସମସ୍ୟା ଉପରେ
ସମସ୍ୟା ବଢ଼ିଗଲାଛି । ଅବଶ୍ୟ ତା ସହିତ ଗଣର ହଟାଅ ସୋଗାନର
ଉଚ୍ଚସ୍ୱର ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲାଛି । କିନ୍ତୁ ବଢ଼ିମରୁଡ଼ର ଏହି ଅନଗ୍ରସର
ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚଟ ସମସ୍ୟାମାନ ଲାଗିରହିଛି ତାର ପ୍ରତିକାରର ପନ୍ଥା
କଅଣ ଏବଂ କିଏ ଏ ଜାତିର ମଙ୍ଗ ଧରି ତାକୁ ବଢ଼ିନେଇ ପାରିବ ତାହା
ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନ । କବିଙ୍କର ସେହି ପଦକ ‘କହ କିଏ
ହେବ ଆମ ନାଉଁଶ’ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗଣିତ ଜନଗଣଙ୍କର ମନକୁ ଓ
କବିଙ୍କର ନିଜ ମନକୁ ଯେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରୁଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ।
ଏ ଜାତି ଯଦି ଅଗରେ ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନକରିବ ତେବେ
କେବଳ ସମ୍ଭବନାରେ ଯେ କବିଙ୍କର ମନ ବୁଝିବ ଏକଥା କହି ହେଉ-
ନାହିଁ ।

ବୀରକିଶୋର ଓ “ବିଦ୍ୟୋତ୍ସବୀ ବୀଣା”

● ଶ୍ରୀ ପରମାନନ୍ଦ ଅଧିକାରୀ

ଉତ୍କଳସାରଥୀଙ୍କ ବାଣୀ ଭଣ୍ଡାର ବହୁରସାଳ, ରୁଚିବନ୍ତ
କାବ୍ୟ କବିତା ଦ୍ଵାରା ଯେପରି ସମୃଦ୍ଧ, ଜାତୀୟତା ବ୍ୟଞ୍ଜକ ବହୁ-
ବର୍ଣ୍ଣୀ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ସେହିପରି ବିଭବ-ବନ୍ତ, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଘାଟନ ।

ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ, କବି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଜାତୀୟକବି
ବାଞ୍ଛି ନିଧୁ, ଉତ୍କଳ ସାରଥୀ କୃତ୍ତିମା କୁମାରୀ, କବି ଗୋଦାବରୀଶ ଓ କାନ୍ତ-
କବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ପ୍ରମୁଖ ସାରଥୀ ପ୍ରିୟନନ୍ଦନ ମାନଙ୍କ ପରି ଶ୍ରୀ ସାରକିଶୋର
ଦାସ ବି ଅନ୍ୟତମ ଶାନ୍ତିକାନ୍ତ ଜାତୀୟକବି । ଉକ୍ତ କବିମାନଙ୍କର
କାବ୍ୟ, କବିତା ପରି କବି ସାରକିଶୋରଙ୍କ ଜାତୀୟ କାବ୍ୟ କବିତାର
ବିମଳ-କାନ୍ତିରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଗଂତାଘର ବର୍ଣ୍ଣିତ, ମହିମାନ୍ବିତ ।

ଉତ୍କଳୀୟ ସୁପ୍ତ ଅନ୍ତରାତ୍ମକୁ ବରାଉଥିବା ଦେଇ ବହୁମାନ ସଂଗୀତ
ଦ୍ଵାରା ନିଗ୍ରହ କରାଇବାରେ ଜାତୀୟକବି ସାରକିଶୋର ସର୍ବସାଧାରୀ ସଦୃଶ
ମନ୍ତ୍ର ନିର୍ମାୟ, ବରେଣ୍ୟ । “ସୁଜନା-ସୁଫଳା ଶଯ୍ୟା ଶ୍ୟାମଳା, ଦେବଭୂମି
ସାରତର ଦିଗ-ଦିଗନ୍ତ ଯେତେବେଳେ ପରାଧୀନତାର ସୂଚୀଭୂତ୍ୟ ଘନ
ନିର୍ମିତ୍ରାରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ, ସାରଥୀଙ୍କ ଜନତା-ଜନାଦର୍ଶନ ଯେତେବେଳେ
ଆଦିତ ପର୍ବାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବିକ୍ରାନ୍ତ-ମରମୋହୁଣୀ, ଦେବାମ୍ବା ହିମାଳୟ
ଯେତେବେଳେ ଆଶା ଓ ଆଶଙ୍କାର ସଂସ୍ପୃଷ୍ଟ ପୁଲରେ ମୁଗା ମୌମା, ସହରସ୍ପ
ବିଷ୍ଣୁ, ବେଦନାବିମୁକ୍ତ, ସାରା ସାରତରେ ମୁକ୍ତି-ମନ୍ଦାକିନୀର ପ୍ରଖର ସ୍ଵେଦ
ପ୍ରବାହିତ, ସେତିକିବେଳେ ଜାତୀୟକବି ସାରକିଶୋର ବଜ୍ର-ଗଂତାରୀ
ସୁରତୋଳି ଗାଇଥିଲେ ;

“ତୋ’ ବିଜୟ ବାଦ୍ୟ ବଜାରେ ସୈନିକ

ଅଜି ସାରତ ସ୍ଵାଧୀନ ରଣ

ସ୍ଵାଧୀନ ଯୁଗର ଶୁଭ କୁମ୍ଭ ବସା

ଶିବରେ ଉଡ଼ା କେତନା

ଦମନ ମାଡ଼ରେ ଘନ ଗରଜନ
ବଧୂର କଲ୍ଲଣି ମରଣର କାନ
କାଗଜାରଠାରୁ ପାରବାର ଯାଏ
ଲୁଣ୍ଠିତ ଜୀବନ ଧନ “ବିଦ୍ରୋହୀ ଶଶୀ” । ପୃ-୩

ଅଶ୍ରୁ-ବିକଳ ଜନତାକୁ ସେ ଅଭୟ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ଆହ୍ୱାନ
ଦେଇ ପୁଣି କହିଥିଲେ ;—

“ଅରି ଫେରିନାହିଁ, ଯୁଦ୍ଧ ସରିନାହିଁ
ହିମାଚଳ ଶିରେ ଶବ୍ଦ ଶୁଭଇ
ଡରନାହିଁ ଆଉ ଡରନାହିଁ ।”

ସବୁଯୁଗରେ ‘ଅସୀଠାରୁ ମସୀ ବଳୀୟାର’ । ସେହି ମସୀ ବଳରେ
କବି ସବୁସ ବଳିୟାନ । ସେହି ବଳୀୟାନ, ସବୁବନ୍ଧ୍ୟ କବିକୁଳର ସୌଖୀନ
କବିତା ଲେଖାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କବି ଗାଇଥିଲେ:—

“କବି, ବାଜେ କବିତା ବନ୍ଦ କର
କମାଣ ପରାଏ କଲମ ଧର
ଥରେ ବଜା ନବ ସମର ଭେଷ
ତରୁଣ ଯେତେ, ସେଇ ଫକେତେ
ଆସନ୍ତୁ ତୋତେ ହର୍ଷେ ଝେରି ।”

ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତ ସହିତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ-
ମାନେ ଯେତେବେଳେ ନିଜକୁ ସାମିଲ ନକରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର ପାସ
ବସାଇ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ତତ୍ତ୍ୱଚର୍ଚ୍ଚା କରବାକୁ ପ୍ରବଳ ଚକ୍ରାନ୍ତ
କରିଥିଲେ । ସେହିମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିନମ୍ରରେ କବି କହିଥିଲେ—

“ଭାଇ ଯେତେ ପରକର ପଡ଼େ, ଆମେ ତୁମର
ପେନସିଲେ ଟିପ ଅବା ବନ୍ଧୁକରେ ଟିପ
ତୁମଲଗି କରିଛୁ ଏ ପ୍ରାଣ ବିକଷ ।”

ସେ ସତ୍ୟ ଅନ୍ୱୟାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଜାତର ଜନକ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ
ପରମ ଭକ୍ତରୂପେ ନିଶାନିବାରଣକୁ ନିଶେଷ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ
ଭରି ଗଲେ —

“ମାନ ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ଡରଥିଲେ ଭାଇ
ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ନିଶାକୁ
ନିଶା ନିତି ନିତି ତୁମକୁ ଗାଉଛି
ଦେଖ ନାହିଁ ନିଜ ଦଶାକୁ ।”

ଜାତୀୟ କବିଙ୍କର ‘ବିଦ୍ରୋହୀ ସାଣୀ’ ପରି ‘ମୋହନ-ବଂଶୀ’ କାବ୍ୟ-
କୋକିଳ’, ‘ଜନମତୁରି’ ‘ସବୁଜ ସାଥୀ, ବିଜୟ-ସାଣୀ, ଫୁଲଚନ୍ଦନ, ମରିନା-
ହ୍ନି ସେ ମରଣଜୟୀ, ତାଙ୍କେ ବଧୂକ’ ତାଙ୍କେ ଭରବାଣୀ, ସମରଯୁଗର ଅମର
ସଂଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ଅଂସଙ୍ଗ୍ୟ କାବ୍ୟ କବିତା ଲୋକଲୋଚନ ଅଗୋଚରରେ
ଅଦ୍ୟାପି ରହିଛି ।

କବିଙ୍କର କୃତସମୃଦ୍ଧ ଜାତୀୟତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଇତିହାସର
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମଲ୍ଲେ ଖୁଣ୍ଟ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରସୂତ ପ୍ରତି ରଚନାର ଶ୍ରୀଷ୍ଟି
ସେପରି ସରଳ, ଶୈଳୀ ସେପରି ମଞ୍ଜୁଳ । ପ୍ରକାଶନ ଭାଗୀ ସେପରି
ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାଣପୁର୍ଣ୍ଣୀ—ଅର୍ଥ ଗୌରବ ସେହିପରି ଲଭା ଉଦ୍‌ଗୀରଣକାରୀ ।
ଜାତୀୟକବି ମଧ୍ୟ ଶିଶୁକବିତା ଲେଖିବାରେ ଅନ୍ୟତମ ମହାରଥୀ ।
ତାଙ୍କ ସ୍ୱପାଦିତ ‘ମୋ’ ଦେଶ’ ପଞ୍ଚିକା ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆର ଅନ୍ତରର ଗଣ୍ଡର-
ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଶଙ୍ଖାଳୀ ହୋଇ ରହିଛି । ସୁଖରକଥା, ସେହି ମୁମୂର୍ଷୁ
“ମୋ ଦେଶ”କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତୀୟ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟତମ
ଓଡ଼ିଶାର ସୈନିକ, ଅନ୍ୟତମ ସୁନାମଧନ୍ୟ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀରାମ ପ୍ରସାଦ
ମହାନ୍ତି ସଂଜ୍ଞାବିତ କରି ରଖିଥିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧନ୍ୟବାଦାହ୍ନ ।

ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଭାଷ୍ଟ୍ରୀକର ହେ ଜାତୀୟ କବି

● ଶ୍ରୀମତୀ ମନମୋହିନୀ ଦେବୀ

(୧) ଅନ୍ତର କୋଣୁ ଚେତୁଛି ଚକ୍ରତେ ଉଦୀପନା,
(କଣି) ଜାତି ମଣ୍ଡପେ ଜାତୀୟ କବର ସବର୍ଦ୍ଧନା !
ବିଗତ ଜୀବନ ବିଶାଳ ସ୍ଵାରକ୍ଷା-ଆଲୋକ ବାପ୍ତ
ସଦା ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରିୟମନ୍ତ ପ୍ରେରଣାଦାୟୀ

ମୁମୂର୍ଷୁ ଜାତି-ବନ୍ଧ ଗହନ ତଳେ
ଗୁମର ଗୁମର ହୃଦୟ ଯେବେ ସରେ,
ନିରାଶ-ପରାସ ବୋଲା ଜାତି ଆଶିକୋଶ
ତୋଡ଼ୁଥିଲା ଯେବେ ମାରବରେ ହାହାସ୍ତନ,

ମହାମାନବର ଇଚ୍ଛା କବି ମଥାରେ ଧରି,
ଭାରତ କଷଣେ ସେହିନ ମରମେ ବେଦନା ଭରି ।
ଗାଇଲ ଯେଗୀତି ମନ ମତାଣିଆ ନୂତନ ହୃଦେ,
ମାଡ଼ିଲା ଏ ଜାତି-ଜୀବନ ନିମିଷେ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟ ।

“ଆସରେ ସ୍ଵରାଜ-ସୈନିକ ମୋର ଭାଇ ।
ବାଜପତି ଜାତି ଭୁଲ ଆମେ ଯିବା ନାହିଁ ।
‘ଦୟା’ ‘ଧରମା’ ବଂଶର ରଖି ଖ୍ୟାତି,
ପାତିଦେବା ଦେଶ-ମଙ୍ଗଳେ ନିଜ ଛୁତି ।”

✱

✱

✱

✱

ଉଠିଥିଲା ବାଜି ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରବଣେ ତୁମର ବାଣୀ
 ଯା' ଶକତି ବଳେ ହୋଇଲୁ ଜନତା-ଜୀବନ କଣୀ ।
 ବଜ୍ର କଠିନ ପୁଷ୍ପ କୋମଳ ଚର ନୟନା,
 ଓଜସ୍ବିନୀ ସେ ଆହ୍ୱାନ ବାଣୀ ଜଗତଜଣା ।

ଆତ୍ମୀୟ-ଗୃହ-ମାୟା ଦେଲ ତେଜ ନିଃସ୍ବ ତୁମେ,
 ମୋହନବର୍ଣ୍ଣୀ ବାଇଲ ହେ ବୁଲି ଓଡ଼ିଶା ତୁମେ ।

ନାରୀ ଯଉବନ ଶିଶୁ ମଧୁ ଆବେଦନ,
 କରନାହିଁ ତବ ପଉରୁଷ ବିଚଳନ ।
 ପିତା-ଗୁରୁଜନ ପ୍ରଶର ବାରଣ ରାଜି
 ଶୁଣିନାହିଁ, ଦେଇ ବଧୂର ଶ୍ରାବଣ ସଜ ।

ମାଧୁଲ୍ୟ ଯେ ହିତ ଜାତିର ସେତବ ଲେଖନୀ ଧାର,
 ନୟ-ସ୍ଥଳ-ଜଳ ଆଲୋକ-ଅନଳ ସାକ୍ଷୀ ତାର ।

* * * *

ଯାଇଛି ସେଦିନ ପାରିଛ ସକଳ ବ୍ୟାଘାତ ଏଡ଼ି,
 ଦେଶ ମାତୃକାର ଫିଟିଛି ଚରଣୁ ବିଦେଶୀ ବେଡ଼ି ।
 ଦଃ୍ଵ ନାହିଁତ ଜନମାର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ;
 (କରେ) ନିଜ ଘରକୋଣେ ଅଶେଷ ଯାତନା ଶ୍ରେଷ୍ଠ !
 (ମାସ) ତବ ସୁକରମ ତୁମେତ ଯାଇଛ ସାଧୁ
 (ଆଜ) ଘାରିଛି ସାହସୀ-ବପୁକୁ ବପୁସ ବ୍ୟାଧି !

ଜାଣିବ ଏତିକି ତବକୃତି ଭୁଲି ନପାରେ ଜାତି,
 (ତେଣୁ) ଜାତିର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଘେନ ତବ ସ୍ନେହ ହୃଦୟ ପାତି ।

ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂଚୟ ସିଦ୍ଧିରୁଚିରେ ଅର୍ଥ ବିନିଯୋଗ କରିବା ଆଜିକାଲି ଅଧିକ ଲାଭଦାୟକ

୨ ବର୍ଷିଆ ନ୍ୟାସନାଲ ସେଭିଂସ୍ ସାଫ୍ଟି କେଟ (ସେକେଣ୍ଡ ଲସ୍)—

ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୁଧ ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା * (ଆୟକର ମୁକ୍ତ)

୨ ବର୍ଷିଆ ନ୍ୟାସନାଲ ସେଭିଂସ୍ ସାଫ୍ଟି କେଟ (ଆର୍ଡ଼ ଲସ୍)—

ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୁଧ ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା * (ଆୟକର ମୁକ୍ତ)

୨ ବର୍ଷିଆ ନ୍ୟାସନାଲ ସେଭିଂସ୍ ସାଫ୍ଟି କେଟ (ଫୋର୍ଥ ଲସ୍)—

ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 7½ ସୁଧ
ସୁଧ ଉପରେ ଆୟକର ପଡ଼େ ।

ସେ ଷ୍ଟ ଅଫ୍ ସ ରେକର୍ଡ଼ ଡିପୋଜିଟ—

ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 6½ ସୁଧ
ସୁଧ ଉପରେ ଆୟକର ପଡ଼େ ।

ସେ ଷ୍ଟ ଅଫ୍ ସ ଟାଇମ୍ ଡିପୋଜିଟ—

ସୁଧ—୧ ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା ୭

୩ ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା ୭

* ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 7½

ସେ ଷ୍ଟ ଅଫ୍ ସ ସେଭିଂସ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ ଏକାଉଣ୍ଟ—

(କରମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୁଧ) ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା ୪

୧୦୦ ଟଙ୍କା ବା ତହିଁର ଲୁଣିତ ଟଙ୍କା—

୧ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଗଠିତ ରହିଲେ ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା } 4½
୩ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଗଠିତ ରହିଲେ ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା }

ସି. ଟି. ଡି ଏକାଉଣ୍ଟ—

(କରମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୁଧ) * ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 4½

୧୦ ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 4½

୧୫ ବର୍ଷିଆ ଏକାଉଣ୍ଟ—ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 5

ଫିକ୍ସଡ୍ ଡିପୋଜିଟ—

କରମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୁଧ ବାର୍ଷିକ ଶତକଡ଼ା 4½ (5½ ସରଳ ସୁଧ)

ଲୋକସଂପର୍କ ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା

ଅଶୁ-ତପଣ

● ଶ୍ରୀ ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ମୋର ପୁତ୍ର ଗୁରୁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତ ସନ ୧୮୯୬ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ତା. ୨୦ ରଖରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାସୁଦେବ-ପୁର ଥାନା ଅଧୀନ ଲରମ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଲଭ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାୟତ୍ତ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ବି.ଏ, ବି.ଏଲ୍.ଡିଗ୍ରୀ ଲଭ କରି ଅଜସ୍ର ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରି ପାରିବାର ଦକ୍ଷତା ତାଙ୍କର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ମୋହନ-ମନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ଏପରି ପାଗଳ କରିଦେଲା ଯେ ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇ ଶ୍ରବତ ଜନମାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୀର୍ଘ ୨୦୦ ବର୍ଷର ପରାଧୀନତାର ରକ୍ତ ଛିନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବାପୁଜୀଙ୍କର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ରୂପକ ଅଗ୍ନିରେ ଝାମଦେଲେ । ଫଳରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ସୁପ୍ତ ଜନତା ପ୍ରାଣରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ପାଇଁ ଏକ ନିଶାନ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ହେଲା । ୧୯୨୧ ମସିହା ଠାରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବଳ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ମୋଟ ଉପରେ ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ମୁଁ ମୋର ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଆସିଲି । ସେହିବର୍ଷ ମୋର ଅଙ୍ଗେ ନିଶ୍ଚୟିତ୍ୱ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ମୁଁ ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି ।

ସିମ୍ବଲିଆ ଥାନା ଅଧୀନ ବରିନପୁରୀ ଗ୍ରାମରେ ତତ୍ତ୍ୱରେ ପଟ୍ଟ-ନାୟକ ଜଣେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଥିଏଟର ଦଳ ଆରମ୍ଭ କରି ମୋତେ ଏବଂ ମୋ ପରି ଏଗାର ଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ନାଟ ଶିଖାଇଲେ । ସେହିବର୍ଷ କଟକରେ ନିଶିଳ ଉତ୍କଳ ରାଜନୈତିକ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ତତ୍ତ୍ୱରେ ବାବୁ ମୋତେ ଏବଂ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମକ ଆଉ ୨ ଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ବଢ଼ାଇଲେ । ଦିନେ ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ଏହି ତିନି ପିଲାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେବା ନିମିତ୍ତ ସେ ମାର୍କୋଶା ଷ୍ଟେସନରୁ ରେଳ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଗାଡ଼ି ଉଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ ସ୍ତେସନରେ ଛୁଟା ହେବାର ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍ ପରେ, ଜଣେ ଖଦଡ଼ ପୋଷାକ ପରିଧାନ କରିଥିବା ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକ ଆମର ଡବାକୁ ଉଠି ଆସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହଜାରେ ଆଉ ଗୁରୁଜଣ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ହାଇମନିୟମ୍ ଓ ଗୋଟିଏ ମୃଦଙ୍ଗ ଧରି ଆସିଲେ । ରଥଧର ବାବୁଙ୍କ ସହିତ କେତେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଗାଡ଼ି ଚାଲିଲା । ତାପରେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ହାଇମନିୟମ୍ ବଜାଇ ଆମ ଶଲ୍ୟାଙ୍କର ସ୍ତବ୍ଧ ପରୀକ୍ଷା କଲେ ଏବଂ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ କହିଲେ । ଆମେ ଥିଏଟରରୁ ଶିଖିଥିବା ଗୀତ ଦୁଇଟି ଗାଇଲୁ । ଆମର ଗୀତ ଶେଷହେବା ପରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଆଗ ଗାଇଲେ ଓ ଆମକୁ ପଛରେ ଗାଇବା ପାଇଁ କହିଲେ । ସେ ଗୀତଟି ତାଙ୍କ ନିଜର ରଚିତ କି ଅନ୍ୟ କାହାର ରଚିତ ମୁଁ କହି ପାରୁନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପ୍ରାଣରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନମାଙ୍କ ସେବା କରିବା ପାଇଁ କପରି ନୂତନ ଉନ୍ନାଦନା ପୃଷ୍ଠା କରିବାର ଏକ ଅମୋଘ ଅସ୍ପରୁପେ ସେ ଗୀତଟି ଲେଖା-ଯାଇଥାଏ । ସେ ଗୀତଟି ସେ ଯେତେବେଳେ ଗାଇଲେ, ସେହି ଡବାରେ ବସିଥିବା ଆବାଳ-ବୃଷ-ବନତା ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧବଦ୍ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇ ଥାଆନ୍ତି । ପରେ ମୁଁ ଉକ୍ତ ସଙ୍ଗୀତଟି ତାଙ୍କଠାରୁ ଲେଖିନେଇ ଶିଖିଥିଲି । ତାହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି ।

“ଆସରେ ଆସରେ ସୁପ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଗର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି
ଆସରେ ଆସରେ ମାଆ କୋଳେ ଧାଇଁ ଜାଗାୟୁ ଗୌରବେ ମତି
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜନମା ବିକଳାଙ୍ଗୀ ହୋଇ
ସୁଅଙ୍କୁ ସୁମରି ଅଧୀରେ କାନ୍ଦଇ
ଦେଖ କହେ ଭାଇ ଦୁଃଖ ନ ଆସଇ ସଥର କଲକ ପ୍ରତି ।”

ସତ ପ୍ରାୟ ୩ଟା ବେଳେ ଗାଡ଼ି କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆମକୁ ପାଗ୍ରେଟି ନେବା ପାଇଁ କେତେ କର୍ମୀ ସ୍ତେସନର ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଆମେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ମାତ୍ରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଖଣ୍ଡ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ବସିବା ପରେ ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ଚାଲିଲା ।

ରାତିରେ ଆମେ ଗୋଟିଏ କୋଠାଘରର ରହିଲୁ । ସକାଳର ନିର୍ଦ୍ଦୟକର୍ମ ସମାପ୍ତି ପରେ ବାହାରିବା ବାବୁ ଆମକୁ ପାଖରେ ବସାଇ ଗୀତ ଗାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ ୧୫ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆମକୁ ଗୀତ ଶିଖାଇଲେ ! ଗୀତଟିଏ ନିମ୍ନ ଲେଖି ଆମ ସ୍ମରଣରେ ଧରି ରଖିବା । ଆମ ତାଙ୍କର ସ୍ମରଣ ଧର । ଏହିପରି ସେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଗୀତ ଆମକୁ ଶିଖାଇଲେ । ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କଣି ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକର ସ୍ମରଣ କରିଦେଲେ, ତାଙ୍କର ସେହି ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତେ ସେହି-ବୋଲା ଗୁଡ଼ିଏ ଏ ଗାଳରେ ବସିପାଠକରୁ, ତାର ସ୍ମରଣ ବା ନାହିଁ । ଆବାହନ ସଂଗୀତ କଣ, ବଦାୟ ସଂଗୀତ କଣ, ଜାଣିବୁ ସଂଗୀତ କଣ, ଏ ବିଷୟରେ ଆମର ପ୍ରଶ୍ନ ଧାରଣା ନଥାଏ । ଦୁଇ ଦିନିକି ପରେ ଆମେ ବାହାରିବା ବାବୁଙ୍କୁ ‘ମାଷ୍ଟର’ ବୋଲି ଡାକୁ । ସେ ଆମ ଜଣାଣକୁ ଅତି ଭଲପାଆନ୍ତି ଓ ଆମର ଖାଦ୍ୟପେୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶୁଣି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବେ ଆମର ଗୀତ ଶିକ୍ଷାଲାଭୀୟ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ ଗତିରେ ଚାଲିଥାଏ ।

ଆମେ ସେଠାରେ ରହିବାର ପ୍ରାୟ ଗୁରୁଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ନେତୃତ୍ୱମୟ ଲୋକ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କ୍ରମେ ଆମ କୋଠାଘରଟି କର୍ମୀବୃନ୍ଦଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଡ଼ିଆସ୍ଥଳ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ମନମୋହନ ସାବତ, ତାଙ୍କର ଜଗୁଆ ନାମଧର ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟରେ ଯେନି ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଭଜା ବେହେଲକୁ ନୂତନ କଳେବର ଦେଇ ସେ ଏପରି ବଜାଇ ପାରନ୍ତି ଯେ, ପଶୁପକ୍ଷୀମାନେ ବି ତାଙ୍କର ଶେଷତା ସ୍ୱୀକାର କଲେବର ମନେହୁଏ । ମନମୋହନ ସାବତ ପ୍ରାୟ ୮୫ଟି ଭଜନା ବିଶିଷ୍ଟ ଭଜନାୟ ମୂର୍ତ୍ତି । ଗୋଟିଏ ତଳ ତଳ ବେହେରା, ମସ୍ତକାପରି ଭୁଲିବା କୃଷ୍ଣବଦନ ନିର୍ଦ୍ଦୟ କେଶବଳି, ଓ ସ୍ୱଳ୍ପ ଦେଶର ଭାବେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କର ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣନା ପେଣ୍ଡି, ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ବି ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଝଲୁଥି ପାଉଛି । କାଳର କବଳ କବଳରେ ପଡ଼ି ସେ ଭବଧାମରୁ ବଦାୟ ନେଲେଣି । ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଗୁମ୍ଫା ତତ୍କାଳୀନ ଜଗୁଆ, ଆଜି ଭଦ୍ରକ ନାଲ ସ୍ଥଳରେ ସଂଗୀତ ଶିକ୍ଷକ ବିଶିଷ୍ଟ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସାହୁ ନାମରେ ବମ୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୁମ୍ଫା ନାମ

ସ୍ଵରଣୀୟ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଘୋଷରେ ସ୍ଥାପିତ ମନମୋହନ ଫରୀଦ
ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସେ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗୀ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କର୍ମମୟ ଜଞ୍ଜାଳରେ ପଡ଼ି
ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଇଁ କେତେବେଳେ ହେଲେ ଟିକିଏ ଅଶ୍ରୁତର୍ପଣ
କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଡିକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସର
ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀରୂପେ ପରିଚିତ । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ସେ ନାଗପୁର
କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗଦେଇ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ସ୍ଵରଜ ସାଧନାରେ
ଘଣିତ ହେଲେ ଏବଂ କଲେଜ ଅଧ୍ୟାପନ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ।
ସେ ପ୍ରାୟ ବହୁ ସମୟ ଆମର ଏହି କୋଠାରେ ରହି କର୍ମୀମାନଙ୍କ
ସହିତ ନାନା ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଆମେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ
ଛୁପ ହସାବରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଗୀତ ଗାଇବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ପାଉ-
ଥିବାରୁ ସେ ଆମକୁ ଅତି ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ରଚିତ ଗୀତ
ଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଵର ଓ ଘବ ଶୁଣି ଅତି ଖସି ହୁଅନ୍ତି ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ସେତେବେଳେ ହାଜାରିବାଗ୍ ଜେଲରେ
ଥିଲେ । ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆମ ମୁହଁରେ ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଜେଲରୁ
ଖଲାସ ହୋଇ ଆମର ଏହି କୋଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ
ଆମ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ, ଜ୍ଞାନୀୟ ଦାସ,
କରୁଣାକର ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସ, ମହମ୍ମଦ ହନୁ ଆଦି
ବହୁ ନେତୃବୃନ୍ଦ ଆସି ଏଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ
ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆସିବା ଦିନ
ଗତରେ ତାଙ୍କୁ ପାଟ୍ଟୋଟି ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ମସସ୍ତ୍ର କର୍ମୀ ଶ୍ରେୟନକୁ
ପାଇଥିଲେ । କେବଳ ମାଷ୍ଟ୍ର ଆମକୁ ଗୀତ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ରହିଲେ ।
ପରଦିନ ସକାଳେ ଦେଖିଲି ଯେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ବସାଇ
କେତେକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେହରେ
ଖଣ୍ଡିଏ ସଫା ଧଳା ମୋଟା ଖଦଡ଼ ଚାଦର, ଆଣ୍ଟି ଲୁଚିଥିବା ଭଲ ଖଣ୍ଡିଏ
ଧଳା ଖଦଡ଼ ଧୋତି, ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଅଳ୍ପ ଦାଗ, ମସ୍ତକରେ
ସ୍ଵଳ୍ପ ଲମ୍ବ କେଶରାଶି ଓ କାନରେ ଝୁଲୁଥିବା ଲମ୍ବ ଓଢ଼ାରିଆ ଫିତାର
ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଗ୍ ଯେ ଦେଖିଲୁ ସେ ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ ଭୁଲି ପାରିବ

ନାହିଁ । ସଭାର ଆୟୋଜକ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଠି କଣ ଆସେ, କିଏ ବା କିଏ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ କପରି ଖାଆନ୍ତି ଓ କେଉଁଠି ରହନ୍ତି ତାହା ଏବେ କଲ୍ୟାଣ କରବା କଷ୍ଟପାଥ ।

ଆମ କୋଠାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧମାଇଲ ଦୂରରେ ସଭାମଣ୍ଡପ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଯେତେଦୂର ମୋର ମନେ ହେଉଛି ତା'ଖାତା'୨୪ ମସିହାରେ ରାଜନୈତିକ ସମ୍ମିଳନୀ ହୋଇଥିଲା । ବରଷ ଜନତାର ସମାବେଶରେ ୩୦୦୦ ଧରି ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଥିଲା ।

ବଙ୍ଗର ବଶିଷ୍ଠ ନେତା ଆରୁଫ୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ସଭାପତି ଭାବେ ପାଇଁ ଆଗରୁ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣକୁ ସେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଲେଖିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ତାଙ୍କର ଉକ୍ତ ଇଂରାଜୀ ଅଭିଭାଷଣକୁ ବୁଝିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହା ଓଡ଼ିଆରେ ଛପାଯିବା ଏକାନ୍ତ ଦରକାର । ଏତେ କମ ସମୟ ଭିତରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କପରି ସମାଧାନ ହେବ, ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଏକାନ୍ତ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ୨୪ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଇଂରାଜୀ ଅଭିଭାଷଣକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କୁ ଦେଲେ । ନନ୍ଦବାବୁ ତାହାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରି ଦେବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗଳ ଚାହା ପ୍ରେସ୍‌ରେ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ବହି କରାଯାଇ ସଭାରେ ବଣ୍ଟାଯିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଦେଲା । ଉକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଭାଷଣର ବହି ସେହି ସଭାରେ ବଣ୍ଟାଯିବା ସମୟରେ ମୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଆଣିଥିଲି । ଏ ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାହା ରଖିଛି ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସଭାପତିଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀରେ ମାତ୍ର ଆମକୁ କଲକତ୍ତା ଗୀତଟି ନିଜେ ରଚନା କରି ଖାଇ ଥିଲା । ମନ୍ତ୍ରପତି ତାଙ୍କର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲାପରେ ଆମେ ଉକ୍ତ ଗୀତଟି ଗାଇଲୁ ।

“ଦେଖ ଆସିଛନ୍ତି ଆମ ଦେଶକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଗର ଜ୍ଞାନ ସାଗର,
ତ୍ୟାଗୀ ପ୍ରବର
ଦୁଇ ଆମ୍ଭ କରମକୁ ସରଳତାର, ସେ ଅବତାର ଧୀର ସୁନ୍ଦର”

ସେତେବେଳେ କନିକାର ଅତ୍ୟାଶୁର ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ମର୍ମ-
ନୁତ ଘଟଣା ଥିଲା । ଗୁରୁ ମୋର ପ୍ରଥମ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷହେବା
ପବନ ଯେତେବେଳେ କନିକାର ଅତ୍ୟାଶୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିଜ ଲେଖିଥିବା
ଗୀତଟି ଗାଳିଲେ ସେତେବେଳେ କିଏ ନ ଲାଗିବ ? ଗୀତଟି ଗାଉଥିବା-
ବେଳେ ତାଙ୍କ ଚଷ୍ମରୁ ଅବସମ ଅଶ୍ରୁଧାରୁ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାପତ
ମଧ୍ୟ କନିକାର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରି ଶୋକ ସମ୍ବରଣ କରି ନ ପାରି
ନିନ୍ଦିତ ପକାଇ ଥିଲେ । ପରେ ମୁଁ ମାଷ୍ଟ୍ରିକ ଠାରୁ ଗୀତଟି ଲେଖି ନେଇଥିଲି ।
କାହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି ।

“କେତେଦିନ ଆଜି ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ଅମାତ୍ୟ ଯାତନା ସହିବ
ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ଦୁଃଖିନୀ ଲଳିତେ ଲିପିଥିଲା କିବା ଦଇବ ।
କିଏ ଦେଇ ଦେଇ ସାରିଛି ସମ୍ବଳ, ମାତ୍ର ଖାଲ ଖାଲ ହସିଲେ ବଳ
ଆହା ବୋଲିବାକୁ ସାହା କେହି ନାହିଁ କା ଆଗେ ଏ ଦୁଃଖ କହିବ ।
ପଞ୍ଚାବ କାହାଣୀ ଶୁଣିଥିଲି କାନେ, କନିକାର ଲୀଳା ଦେଖିଛି ନୟନେ
ଶବ୍ଦ ଅତ୍ୟାଶୁର କନିକାର ଭୂଲେ, ପଞ୍ଜାବ କି ସରି ହୋଇବ ।
କନିକା ରାଜନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଗୁଲ୍ ଏତେ ଅତ୍ୟାଶୁର ଏତେ ବଳାହାର
ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ମୈତ୍ରୁର ଜୈତ୍ରୁର, କି ହୁଅନ୍ତା କିଏ କହିବ ।
ଅତ୍ୟାଶୁର ନବ ପିଣ୍ଡର ମାନସ, ଅତ୍ୟାଶୁରେ ସିନା ଲଭଇ ସନ୍ତୋଷ
ପାଣି ପାମ୍ରକର୍ମ ହେବ ନ କରୁଲେ ଆହାର କି ତାକୁ ରୁଚିବ ।
ଦୁଃଖ ସହି ମହି କନିକା ରମଣୀ ଅଦଲ୍ୟା ସୁନ୍ଦର ହୋଇଲ ପାଷାଣୀ
ନାହିଁ ବି ଭାବେ କେହି ଶାର ସମ ପାଦ ପରଶେ ଉଦ୍ଧରିବ ।
ତାଦୁଃଖ ଯେଉଁବା ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣ ଧନଜନ ବନ୍ଧୁ
ବରିନେଲେ ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟର ଦଣ୍ଡ ନାହିଁ କେହି ଏହା ସହିବ ।
ନାହିଁଟି ଉତ୍କଳ ଦଣ୍ଡଟି ଅକାଳୀ, ବାଲିବାକୁ ଶାର ବାଲିଦ କାହାଣୀ
ହୁଅନ୍ତା ଦିନକେ ନାଗପୁର ନାଗ, ଗୁରୁଦ୍ବାର ଆହା ଆହବ ।”

ଏହି ଗୀତଟି ଶୁଣି ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ
ଯାଇଥିଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରି ଗାଇସାରିବା ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ କାନ୍ଦ
କାନ୍ଦ କନିକାର ନିରତ ଜନତା ଉପରେ ଘଟୁଥିବା ଅତ୍ୟାଶୁରର କରୁଣ
କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚଷ୍ମ ହସ୍ତରୁ ଅବସମ ଗତିରେ

ଲେଚକଧାରା ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଓଜସ୍ବିମା ଭାଷଣରେ ଶୋକାକୁଳ ହୃଦୟରେ କନିକା ବାସୀଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ବର୍ଣ୍ଣନା ସଭା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନରନାରୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖର ସେ, ତ ଛୁଟାଇ ଦେଇଥିଲା ! ଏହି ସଭାରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ‘ଉତ୍କଳମଣି’ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରା ଯାଇଥିଲା । ତାପରେ ଗୁରୁ ମୋର ଗାନ୍ଧିଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତଳଲିଖିତ ଗୀତଟି ଗାଇଥିଲେ ।

“ଭବୁନାହୁଁ ଭାଇ ମହାତ୍ମା କାଗାଇଁ କମ୍ପା ଏତେ ଦୁଃଖ ସହୁଛିରେ
ସହି ସହି ସେତ ପଥର ହେଲଣି ତଳ ତୋ ଚେତନା ନୋହୁଛି ରେ”

ଅବଶ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଜୀ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ । କେତେକ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ତାଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିଲେ, ଗାନ୍ଧିଜୀ କିଏ, ସେ କାହିଁକି ସାରା ଭାରତରେ ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଚତୁର୍ଥ ପକାଇଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶା ତଥା ସାରା ଭାରତର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ନେତୃବର୍ଗ ଅନଳରେ ପତଙ୍ଗ ଲମ୍ଫ ମେଲଭଳ ନିଜର ସ୍ବାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ମୋହନ ମନ୍ଦିର ପାଷାଣିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ୭୫ଜଣ ଜାଣି ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କର ଉପସ୍ଥେତି କବିତା ଛଳରେ ତାଙ୍କର ତ୍ୟାଗ, ସାଧନା ଓ ସ୍ବାଧୀନତା ପଥରେ ଅଗ୍ରଣୀ ରୂପକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା, ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ନିର୍ଭୀକ ଓ ଓଜସ୍ବିମା ଭାଷଣଦ୍ବାରା ଜନସାଧାରଣରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଆଲୋକିକ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଓ ଅହଂକାରୀ ବା. ୧ ପ୍ରଭୃତି ଓ ସଂଗଠନ ଦ୍ବାରା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ହୃଦୟରେ ଏକ ଅଭିନବ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ଦିନର ସଭାକ ଯ୍ୟ ଶେଷରେ ଆମେ ବସାକୁ ଫେରିଯାଇ ଥିଲୁଁ । ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ଆମ ଭିନ୍ନ ପିଲାଙ୍କୁ ଏକସେଟ୍ ଲେଖାଏଁ ଖଡ଼ଡ଼ ପୋଷାକ ତିଆରିକରି ଦିଆଯିବାପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ କହିଲେ ଏବଂ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଆମକୁ ନେଇ ବାଲୁବଜାରର ଗୋଟିଏ ପିଲେଇ ଦୋକାନରେ ମାପ ଦିଆଗଲା । ହୁଣ୍ଟାୟୁଦିନ ସଭାକୁ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଉକ୍ତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଗୀତ ଗାଇବାପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁଁ । ଏହି ପୋଷାକ ସଙ୍ଗରେ ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଲଲ ଖଡ଼ଡ଼ ଫିତାର ଓପାରିଆ ବ୍ୟାଜ ମଧ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ସକାଳୁ ଆରମ୍ଭ ହେବାପରେ ଆମ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍-
ବୋଧନ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇଥିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟଦିନ ସକାଳରେ ମଧୁବାକୁଳର କେତେ-
ଗୁଡ଼ିଏ ଝିଅ ଗାନ ଦେଇଥିଲେ । ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ଖବ୍ ସୁନ୍ଦରତ୍ଵବେ
ସେମାନେ ଗାଇଥିଲେ ଓ ସକାଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ରହିଥିଲେ ।

ଅସ୍ପଷ୍ଟ୍ୟତା ବର୍ଜନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଆମକୁ ତଳଲୁଗିତ ଗୀତଟି
ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଏହି ଦିନ ସକାଳରେ ଆମ ତାହା ଗାନ କରିଥିଲା ।

‘ଅହୁଆଁ ଦୋଷ ମହାପାତ୍ରକୁ ଉଠାଅ ଭାଇ
ଅହୁଆଁ ହୁଆଁ ଜାତି ପ୍ରମାଣ କାହିଁରେ ନାହିଁ ।

*

*

*

“ନିଜ ଭାଇଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବେ ଦେଖିଲ ନାହିଁ
କେମନ୍ତେ ବିଦେଶୀ ଦାସଙ୍କର ସମତାପାଇଁ ।”

ଠୋର ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଏକାନ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଆମେ
ଗୀତ ଗାଇବା ସମୟରେ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ହାରମନିୟମ ବଜାନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ତରଣ
ପାତ୍ର ନ ମଳ ଜଣେ କର୍ମୀ ତବଲ ବଜାନ୍ତି । ମନମୋହନ ସାବତ ବେହେଲ
ବଜାନ୍ତି । ଆଉଜଣେ କର୍ମୀ ଦଶୀ ବଜାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯନ୍ତ୍ରର ସ୍ଵର
ଓ ତାଳ ସହିତ ଆମ ଗଳାର ସ୍ଵର ଏସରି ମିଶିଯାଏ ଓ ଗୀତଗୁଡ଼ିକ
ଦୂରକୁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଓ ମଧୁର ଶୁଣାଯାଏ ତ ହା ମୁଁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟରେ ପ୍ରକାଶ
କରି ପରୁନାହିଁ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଯେଉଁ ଟ୍ରେଟ ସିଙ୍ଗଲ ହାରମନିୟମଟି ବଜାନ୍ତି
ତାର ସ୍ଵର ଏତେ ମଧୁର ଓ କୋମଳ ଏବଂ ମାଷ୍ଟ୍ରେର ତାକୁ ବଜାଇବାର
ଭଙ୍ଗ, ମୁଁ ମୋ ଜୀବନରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେଉଁଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ-
ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମଧୁବାକୁଳ ଝିଅ ସବୁ ଗୀତ ଗାଉଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ
ଶରୀର ଗୋଟିଏ ଚେୟାର ଉପରେ ବସି ଗୋଡ଼ରେ ସେଡେଲ କରି
ଗୋଟିଏ ଖବ୍ ବଡ଼ ହାରମନିୟମ ବଜାଉଥିଲେ । ପରୁର ବୁଝିଥିଲି
ତାହା ସେଡେଲ ହାରମନିୟମ । ଆଜିକାଲି ପ୍ରାୟ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଦେଖିବାକୁ
ପାଉନାହିଁ । ସେତେଯେ ଯାହା ବଜାଉ ନା କାହିଁକି, ମନମୋହନ ସାବତ
ଙ୍କର ବେହେଲ ବଜାଇବାର ଦକ୍ଷତା ଓ ମାଷ୍ଟ୍ରେର ହାରମନିୟମ ବଜାଇ
ବାର ପରିପାଟି, ସେ ଅନୁଭବ କରିଛି ସେ ଆଉ କେହି ବେହେଲ
ବାଦକ ଓ ହାରମନିୟମ ବାଦକକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେଇ ପ୍ଵାରିବ ନାହିଁ

ଏହି ଦିନ ସକାଳୁ ଶେଷ ହେବା ପରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ତା'ର ସମସ୍ତ କର୍ମୀଙ୍କୁ ନେଇ ସହର ପରିଭ୍ରମଣର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଆମକୁ “ଉତ୍କଳ ବନ୍ଦନା” ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୀତ ଶିଖାଇ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଶୋପାଣୀ ନେଇ ବାଜାଉଥିଲା ।

ଏହି ଶୋପାଣୀରେ ଆମେ ଗାଇଥିଲୁ—

“ଆସରେ ଆସରେ ସୁଗଳ ଧୈନିକ ଆସ ଖର ମୋଦେ ମାତି
ଇଂରେଜ ରାଜସ୍ୱ କରିଦେବା ଲୁପ୍ତ ଆମ୍ଭେ ଗଜପତି ଜାତି

ଅନ୍ଧ ସରକାର ଖୋପରେ ପାଗଳ

ନିଜଲକ୍ଷି ବୁଦ୍ଧି ସରିଲକ୍ଷି ବଳ

ତାର ଜ୍ଞାନ ଧାନ ହୋଇଲକ୍ଷି ଶୂନ୍ୟ ଧରିଣୀ ମାରିବା ମାତି ।

ନାଶକୂଳ ଘାତ ଦେଖ ସବେଜମା

ନାଗଫାଶେ ଆଜି ହେଲେଣି ବନ୍ଦୀମା

ବିମଳାଦି କେତେ ଭାରତର କନ୍ୟା ବନ୍ଦୀଶାଳେ ଷଡ଼ଂସିଦ୍ଧି ।

ଆମେରିକା ତେଣେ ଦେଲକ୍ଷି ଚଟାଉ

ଅମାତ୍ୟ ଅନଳ ଜଳାନାରେ ଆଉ

“ବନ୍ଦୀ ଗାନ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟାକର ଅଛି ଯେବେ ଭଲ ଗତି”

ସୀତାଙ୍କୁ ହରିଲ ରାବଣ ମରିଲା

ଦ୍ରୌପଦୀ ଶାପ୍ୟରେ କୁରୁକୁଳ ଗଲା

ଏ ସର୍କାର ଆୟୁଷ ଦୁଇ ଭୂମିମାସ ଯଦି ହୁଏ ବଡ଼ ଅତି ।’

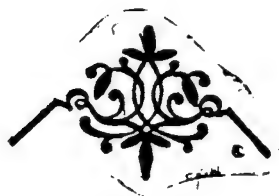
ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମର ଶୋପାଣୀ ସହର ପରିକ୍ରମା ସାରି ଫେରିଲା ବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ୧୨ଟାରୁ ବେଶି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଆଠଶହରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଟଙ୍କା ପ୍ରଶେସନ ବେଳେ ମିଳିଥିଲା । ଏ ପ୍ରଶେସନ ଆଗରେ ଥିଲା ଚରଣା ବହିତ ଫିରିଙ୍ଗ ପତାକା । ଆମେ ବଞ୍ଚି-ନିଧୁକ ନିମ୍ନ କରିବା ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରଶେସନରେ ଚାଲିଥିଲୁ ।

“ରେ ପତାକା, ଜାତିର ଜୀବନ, ଜାତିର ଗୌରବ ପରାଣ ଭୂମିରେ
ଏକତା ପୀରତି, ଶାନ୍ତି ମୁକତି, ସୁନ୍ଦର ଚୋହର ସମାନ ନୋହିରେ

ତୋହର ଲଗି କେତେ ସେ ସମର
 ଲଗିଛି ଜାଗିଛି କାରତ ଅମର
 ତୋହର ଲଗ, କେତେ କାରଗାର, ବସିଲେ, ମରଲେ ସମର-
 ଭୁଲିରେ”

ତାଙ୍କର ଅଲୌକିକ କବିତାର ପ୍ରଭାବରେ ମୋପର କେତେ
 ଅସାଧାରଣ ସନ୍ତାନ ତାଙ୍କର ବରଷା ସୈନ୍ୟ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।
 ଆମେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ମାନଙ୍କ
 ଆଖି ଆଗରେ ଆଜ୍ଞାଳି ହଲାଇ ଦେଶାତ୍ମବ୍ୟତୀ ପ୍ରସାର କରିଥିଲୁ ।
 ତାଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତ ଓ ପ୍ରେରଣାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଦିନେ ମୁଁ ଓ
 ମୋର କେତେ ଯୁବଜ୍ୟ ସୈନିକଭ୍ରମ ତତ୍କାଳୀନ ଇଂରେଜ
 ସୁପରିଂଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ଆଗରେ ଗଲେ ଉଠିଥିଲୁ—“ସାରା ଭାରତରେ
 ହା ହାକାର ଆମ୍ଭେ ପକାଇ ଦେବୁଁ-ପକାଇ ଦେବୁଁ-ଏ ଗୋରା
 ବେପାରୀଙ୍କୁ ଏପାରି ସେପାରି ନରୁର ଦେବୁଁ । ବିଲ୍ଲି ମଟର, ବିଲ୍ଲି
 ପିଙ୍କା, ଦଡ଼ି ଶୁନଗାଡ଼ି ଟାଣଇଁ ଟଙ୍କା, ଟାଣଇଁ ଟଙ୍କା-ତାଙ୍କ ବିକି ପଣ
 ଆଜି ଉଠାଇ ଦେବୁଁ-ଉଠାଇ ଦେବୁଁ ॥ ଆମ୍ଭର ପୋଲିସ୍ ଆମ୍ଭ
 କରେଣ୍ଡା, ଆମ ଭାଇମାନେ ଅଛନ୍ତି ଘେରି, ଅଛନ୍ତି ଘେରି ।”

ଜାତୀୟକବି ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଜୀବନୀ

● ଶ୍ରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ନନ୍ଦ ଏମ୍. ଏ.

● ଶ୍ରୀ ମନୀନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ଏମ୍. ଏ.

ଜାତୀୟକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି କେବଳ ଜଣେ କବି ନୁହନ୍ତି, ନେତା, କର୍ମୀ, ସୁଗାୟକ ଓ ସୁଦକ୍ଷ ଅଭିନେତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଲେଖନୀୟତାରେ ବହୁତାଂଶର ଅଗ୍ନି ଫୁଲିଆ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଜନତାର ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ନବଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସଂଗୀତ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ତେଣୁ ସେହି ଉଚ୍ଚଳବାସୀମାନେ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଜାତୀୟକବି ଅନ୍ୟାୟରେ ଭୁବିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଜନ୍ମ ଓ ଶୈଶବ-ବୟସ -- ବଙ୍ଗୋପସାଗର କୂଳସ୍ଥ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବାସୁଦେବପୁର ଥାନାରେ ‘ଇରମ’ ଗ୍ରାମର ଶ୍ରୀ:ଦ: ୧୮୯୭ ଏପ୍ରିଲ ୨ ତାରିଖରେ ଜାତୀୟକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଜନ୍ମ । ତାଙ୍କର ମୂଳବିଦ୍ୟା ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କୁଡ଼ାପାଠଶାଳାରେ ଯେ—ପଦ୍ମଚରଣଙ୍କର ଦୁଇପୁଅ ଥିଲେ—ସନାତନ ମହାନ୍ତି ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି । ସନାତନ ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ନିଃସନ୍ତାନ, କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଥିଲେ ଚାରିଗୋଟି ପୁଅଙ୍କ ପିତା । ଏହି ଚାରିପୁଅ ଯଥାକ୍ରମେ ହେଲେ—ଜନକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି, ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି, ବିବେକା ନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି । ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ । ପିତା ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି ଇରମର ତତ୍କାଳୀନ ଜମିଦାର ମାଲମାଧବ ପାତ୍ରୀଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଥିଲେ ବେତନଶ୍ରେଣୀ ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ ଗୁମାସ୍ତା ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଯେପରି ଧର୍ମାତ୍ମା, ସେହିପରି ନ୍ୟାୟବନ୍ତ ପୁରୁଷ । ଏକ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ସେ ନିଜେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟରେ ଚାଲିଗଲେ ଇସ୍ତଫା

ଦେଲେ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେ ଭଦ୍ରକ ଶକ୍ତେଶ୍ୱର ମୋହନର ହେଲେ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ୮୯ବର୍ଷ ବୟସ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ମାତା ସାବିତ୍ରୀ ଦେବୀ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ । ସାନପୁଅ ଶ୍ରେମନ୍ତଙ୍କ ବୟସ ୭୮ବର୍ଷ ହେବ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଲଳନ-ପାଳନ ପାଇଁ ଏବଂ ପରିବାରର ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ୨ୟ ବିବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ୨ୟ ପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମ କୁଞ୍ଜଲତା ଦେବୀ । ସେ ବିମାତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କୁ ନିଜ ସନ୍ତାନଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଶୁଣାଯାଏ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଭରମରେ ଶୁଣିଶାଳୀ ପାଠ ଶେଷ ପରେ ଭଦ୍ରକ ଗଲେ ଓ ଭଦ୍ରକରେ ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ ରହି ଭଦ୍ରକ ହାଇ-ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସ୍ୱପ୍ନର୍ଶରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବଡ଼ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ସ୍କୁଲଶିକ୍ଷା—ଭଦ୍ରକ ହାଇସ୍କୁଲରେ ମେଟ୍ରିକ ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଘନଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଦାସ, ଯେ କି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଜନନିକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଔପନ୍ୟାସିକ ରୂପେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଦୁହେଁ ମିଶି ଲୁଚି ଲୁଚି ସଙ୍ଗୀତଗାନ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥାନ୍ତି । ଜନସେବା ମନୋବୃତ୍ତି ତାଙ୍କଠାରେ ଏବେଠାରୁ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ନିଜ ବାସଗୃହ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଆମ୍ବଗଛରେ ଚିଠି ବାନ୍ଧିପଢ଼ିବା ଝୁଲାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଚିଠି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟହ ଛୁଟିପରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଦୁଇସ୍ଥ ଡାକଘରେ ସମସ୍ତ ଚିଠି ନେଇ ଦେଇଆସନ୍ତି । ୧୭ବର୍ଷ ବୟସରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ମେଟ୍ରିକ୍ ପାଶ୍ କଲେ ।

କଲେଜ ଶିକ୍ଷା—୧୯୧୧ରେ ମେଟ୍ରିକ ପାଶ୍ ପରେ ସେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର କଲେଜ ‘ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ’ରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହି ସେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ—କବିମଞ୍ଜୁଳା, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ

ବସୁ । କାରଣ ସେ ଜଣେ ଫଗୀତପ୍ରେମୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତରିକତା ଦର୍ଶିବୁ ହୋଇ ଆସିଲା । ଆଇ.ଏ. ୧ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପରେ ବି.ଏ. ପଢ଼ିଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ସେ ବି.ଏ. ର ଶେଷବର୍ଷର ଛୁଟି କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗହଣରେ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ‘କାଞ୍ଚିକାବେଶ’ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ସଭାସମିତିମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ କରି ସତ୍ୟବାଦୀ ବନବଦ୍ୟାଳୟପାଇଁ ତଥା ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ-ଥିଲେ । ବାଞ୍ଛି ନିଧୁଙ୍କ ସରଳ, ନିଷ୍ଠପଟ ହୃଦୟ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା ।

ବୌଦ୍ଧବାଦୀ ଜୀବନ—କବି ବାଞ୍ଛି ନିଧୁ ୧୯୧୭ ଜୁଲାଇମାସର ଶେଷ ଭାଗରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସୋର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅନନ୍ତପୁର ଗ୍ରାମସ୍ଥ ରାଧାନାଥ ଦାସ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଜ୍ୟୋଷ୍ଠାକନ୍ୟା ହେମଲତା ଦେବିଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ବାଞ୍ଛି ନିଧୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ରାଜି-ନଥିଲେ । କାରଣ ସାମାଜିକ ଜଞ୍ଜଳି ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଦେଶସେବା କରିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ମିଳିପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ଚିତ୍ରକୁମାର ବ୍ରତ ପାଳନ କରିବାକୁ । ମାତ୍ର ପିତା ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କ ଶୃଙ୍ଖଳେ ବିବାହ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲେ । ସେ ଯୌତୁକପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଵର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଇରମସ୍ଥ ‘ରାଧାମହନ ଥିଏଟର ପାର୍ଟି’ର ପୁନର୍ଜନ୍ମପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଇଙ୍ଗିଅଣର ବିଭିନ୍ନ ଉପକରଣ ସ୍ଥାନ, ସିନା ଇତ୍ୟାଦି ଦିଶା କରିଥିଲେ ଶୁଦ୍ଧରାଜ ନିକଟରେ । ଏଥିରେ ଶୁଦ୍ଧରା ସ୍ଵର୍ଗତଃ ଦାସ ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନତ ହୋଇଥିଲେ । ବିବାହର ଚତୁର୍ଥୀଠାରୁ ନବନିର୍ମିତ ପ୍ରେସାଳୟରେ ନିୟମିତ ଅଭିନୟ କଳ୍ପକାଳ ଚାଲିଲା । ବାଞ୍ଛି ନିଧୁ ଏଥିରେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଓ ଗୋଟିଏ ପୁଅ । କନ୍ୟା ଜ୍ୟୋଷ୍ଠା ଓ ପୁଅ କନସ୍ତ । କନ୍ୟାର ନାମ ବାସନ୍ତଲତା ମହାନ୍ତି ଓ ପୁଅର ନାମ ଯଶୋବନ୍ତ ମୋହନ ମହାନ୍ତି । ସେ ସରକାରୀ ଶୁକଣ ବର୍ଜିମାନ ପ୍ରତି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନରେ ଓକଲିତ କରୁଛନ୍ତି ।

ଗଣକର ବାଞ୍ଛାନିଧି ପ୍ରଥମଥର ବି.ଏ.ରେ ଅନୁତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା—ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସଂଗୀତ ନିଶା । ପରେ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କଲେ । ସେ କିଛିକାଳ ଭଦ୍ରକ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା ପରେ ତତ୍ତ୍ୱପା ସର୍ଭେ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିଥିଲେ । ପରେ ‘ଲ’ ମଧ୍ୟ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ ।

ବୈପ୍ଳବିକ ଜୀବନର ଶୁଭାରମ୍ଭ—୧୯୨୧ରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଆହ୍ୱାନରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ଚେଇଁଉଠିଲା । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ବାଞ୍ଛା ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡର ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକୁ ଫଳବଶ କରିବାପାଇଁ ଶପଥ ନେଇ ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ—ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ତାଙ୍କର ସେହି ନେତୃତ୍ୱକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ କେତେଜଣ କର୍ମୀଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରସ୍ତର ଆଗ୍ନେୟ ଶପଥ ନେଇ ନିଜର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇ ସେହି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଲାଗି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଜାତୀୟକବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଅନ୍ୟତମ ।

୧୯୨୧ ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ୩ତାରିଖ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିବସ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ନିମଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଲେ । ତାହାର ୩ ଦିନ ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୬ତାରିଖରେ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଇରମସ୍ତ୍ର ମେଳଣ ପଡ଼ିଆରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା—ଜନ୍ମସ୍ଥାନରୁ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ କରିବା । ପରେ ପରେ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଆଦିଙ୍କୁ ନେଇ ସେଇ ରମ ସିଦ୍ଧହାଟରେ ବିରାଟ ସାଧାରଣ ସଭାମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ କରାଇ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବର୍ତ୍ତିକା ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରାଇଲେ । ଏହାପରେ ତାଙ୍କର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ହେଲା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ ।

ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି—୧୯୨୧ ଏପ୍ରିଲ ୨ୟ ସପ୍ତାହରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି ଆସି ଭଦ୍ରକସ୍ଥ ନୂଆବଜାର ସ୍ଥିତ ଏବର ଗାନ୍ଧିପଡ଼ିଆରେ

ସଭା କରିଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ୮ବାଞ୍ଛିନୀୟ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ —“ଯଦି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଉଠିଯିବ ତେବେ ‘ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମ’ରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ କି ନା ?” ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରୀୟ ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କହିଥିଲେ —“ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମରେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବନାହିଁ । କର୍ମ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱଚ୍ଛରୂପେ ପରିଚାଳିତ ହେବାପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମର ସୃଷ୍ଟି । କିନ୍ତୁ ଜାତି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଭାକୁ ନେଇ ଗଢ଼ାଯି ଉନଥିଲା ।”

ଭଦ୍ରନଗର ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟର ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ବାସଭବନରେ ୧୯୨୧ ଠାରୁ ୧୯୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ରନ ସଚ୍ଚିଦ୍ରଜନର କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ବଂଶୀଧର ଦାସ ଏବଂ ପରେ ସାଲନ୍ଦୀ କୁଳସ୍ଥ କୁଆଁସ ଗ୍ରାମରେ ଶ୍ରୀ ଚୌରମୋହନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦାନରେ ସ୍ଥାୟୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓ ଜାତୀୟବାଦୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି—
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶାପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ପାଇଁ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ପାସ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଚ୍ଛିନ୍ନଂତଳକୁ ଏକତ୍ର କରିବାପାଇଁ ସେ ଗୋଦବଗ୍ଗଣ ମିଶ୍ର, ମୟାଧର ସାମଲ ଓ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ ଆଦିଙ୍କ ଗହଣରେ ମେହମାସୁର, ଫୁଲବେର, ସିଂହଭୂମି ପ୍ରଭୃତି ଅଂତଳରେ ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ସଂଗ୍ରାସମିତିମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ମିଳନା ଓ ଅଧିବେଶନରେ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ହୋଇ ଆସିଲେ ।

ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ସେ ଅନେକଥର ବନ୍ୟାସମୟରେ ନୌକାରେ ଭ୍ରମଣକରି ବିପନ୍ନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରୁଡ଼ା, ଚୁଉଳ, ଲୁଗା ଆଦି ବିତରଣ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାତ୍ମା—କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଭଦ୍ରନ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିବା ସମୟରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟଥିଲେ । ମାତ୍ର ୧୯୨୧ରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସଫର୍ଣ୍ଣ ପୁଅ ଓ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ସହକର୍ମୀ ପ୍ରଭୃତି ଦୁଃସ୍ୱାସିନ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ଭଦ୍ରକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର କଂଗ୍ରେସ ଆଶ୍ରମରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇବେଳେ ମହତାବବାବୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଶାସନ ଆଇନଶାସକ ଚୌଧୁରୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଦାସ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ପରାଜୟ କରି ପାଟନା କାଉନ୍‌ସିଲର ହେବାକୁ ସ୍ଥଳ ମହତାବ ସଭ୍ୟ ହେବାରେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କର ଉଦାମ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଜ୍ଞାନାମୟୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ।

ଡାକ୍ତର ଅଟଳବିହାରୀ ଆଶ୍ରମ ଓ ଗୁରୁଶକ୍ତି ବଞ୍ଚିନିଧି—ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଦୁହିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଘନସ୍ଥ ହୋଇ ଆସିଲା । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଡାକ୍ତରୀ କାଉନ୍‌ସିଲର ସଦସ୍ୟ ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଜମିଦାର ଗୋପ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରତିହତ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବକ୍ତୃତା ଯାହା ଅସମ୍ଭବ ତାକୁ ସମ୍ଭବ କରି ପାରିଥିଲା । ଆଶ୍ରମ ଓ ବିଜୟ ଲାଭକଲେ । ତାପରେ ଦୁହିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଘନସ୍ଥ ହୋଇଆସିଲା ।

ନବକୃଷ୍ଣ ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି—କଟକର କଂଗ୍ରେସ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘନସ୍ଥତା ବଢ଼ିଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ବ୍ୟାପକ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ତାବଗାଳୀ ମାନେଜର ଗୋବିନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିହତ କଲେ, ସେତେବେଳେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଜାଣିପାଞ୍ଚ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବକ୍ତୃତା ତାକୁ ବିଜୟ କରିବାରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଦୁହିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଅଧିକ ଘନସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଆଶୁକି ବଞ୍ଚିନିଧି—ଜନକାରେ ରାଜାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଗୁଣିଥିଲା ବେଳେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘନସ୍ଥତା ବଢ଼ିଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ମିଳନୀ ଓ ଅଧିବେଶନରେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଅଧିକ ନିକଟ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏଡ଼ିଆଲରେ ଜମିଦାର ରାୟବାହାଦୁର ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭୂୟାଁ ମହାପାତ୍ର କୃଷ୍ଣପୁରରେ ଘରକୁ ଗୋପାଳ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଅକଥମୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, ତା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣନିବାରଣ ଟାଣିଥିଲା ବାଞ୍ଛାନିଧି, ଓ

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ କରି ଡକାଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଆସି ଏହି ଅମାନୁଷିକ ଅନ୍ୟାୟର ବିବରଣୀ ଆଣି ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରିଥିଲେ ।

ବିଦେଶୀ ବସନ ବର୍ଜନ ଏବଂ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦିଗରେ "ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଦାନ ଅପରିସୀମ । ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ନିଜେ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ । ମାସ ଶୁଣୁରଙ୍କର ଟଙ୍କା ଜମାରେ ତାକୁ ଛୁଡ଼ିଦିଆଗଲା । ସେ ନିଜ ମାତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଣ ଟୋକେଇ ଧରେଇଦେଇ ସମୁଦ୍ର-କୁଳକୁ ନାଶନେତ୍ରୀ ଭାବରେ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ନାଟ୍ୟପ୍ରେମୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି—ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଇରମରେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ପ୍ରଚରଣରେ ଏକ ଥିଏଟର ପାଟି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଅବ୍ୟୟ ରାଧାକାନ୍ତ ପତି ଓ ମୁକ୍ତିକାନ୍ତ ପତି ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରୁଥିଲେ । ସାତା ବିବାହ, ସୀତାସ ବିଷୀ, ଧମରଲଶୁରୀ ଆଦି ନାଟକ-ମାନ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା ଏହି ଥିଏଟର ପାଟିରେ । ନାଟ ଭୂମିକାରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଅଭିନୟ କରି ବହୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷେ ରାଧାମୋହନ ଥିଏଟର ପାଟିରେ 'ନନ୍ଦକେଶରୀ' ଓ 'ଅହଲ୍ୟା' ନାଟକମାନ ଅଭିନୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭଦ୍ରନ ନିକଟସ୍ଥ ମଇତାପୁରରେ ଏକ ଅପେରାପାଟି ଥିଲା । ଏହାକୁ ଥିଏଟର ପାଟିରେ ପରିଣତ କଲେ ବାଞ୍ଛାନିଧି । ବନ୍ଧୁ ଗୌରୀଜୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାମ ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ ଓ ନିଜେ ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ବହୁସ୍ଥାନ ବୁଲି ସେମାନେ ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ମାଡ଼ପୁଜା, ମହିଷାସୁର ବଧ, କୋଣାର୍କ, ରାମବନବାସ, ଧ୍ରୁବ ଆଦି ନାଟକମାନ ଏହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ବାଞ୍ଛାନିଧି ସେତେବେଳେ ଧର୍ମାତ୍ମ ନାଟକାଦିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ତାହାର ମାଧ୍ୟମରେ ଜାତୀୟ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କ ଦୁଃଖ କହିଲେ ନସରେ । ପିତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ବାଞ୍ଛାନିଧି ଓକିଲ ହେଉ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦେଶସେବା କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ସେ ଓକିଲ ହୁଅନ୍ତା କିପରି । ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାପାଙ୍କ

କଥାକୁ ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଓକଲ ନହେବା ହାସ ବୁଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କ ମାନରେ ଏ ଯେଉଁ ଦରୁଣ ଅଘାତ ଦେଲେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ମନଦୁଃଖ ସିନା କରନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପିତା ବାଞ୍ଛାନିଧିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ କାହିଁକି ପସନ୍ଦ ନକରି ସାମାନ୍ୟ ଓକଲ ହେବକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ କରିଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପିତା ମନଦୁଃଖରେ ପୁସର ଯତାଦୃଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କଥା ଗୁରୁଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହାଜିମ ହୁକୁମା ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ବ୍ୟାଙ୍କ ଆଗରେ ଭୁଲ ଭୁଲି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ବୁଢ଼ାର ମନ ମାନେନାହିଁ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ଘରକୁ ଫେରିବାମାତ୍ରେ ବୁଢ଼ା ଓକଲତ ପଢ଼ିବା କଥା କହିଲେ । ପରିଶେଷରେ ବାଞ୍ଛାନିଧି ସୁଧର ବାବୁଙ୍କୁ ଖସି କରିବାପାଇଁ ଓକଲତଟା ପାଣ୍ଟକରି ନାମକୁ ମାସ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷସେନ୍ଦ୍ର ହାତରେ ରଖିଲେ । ସେହିକଥା ହେଲା । ସେ କଳିକତାରୁ ଓକଲତ ପାଣ୍ଟ କରି ଲକ୍ଷସେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟକୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଚିନ୍ତାକରେ ପ୍ରକାରେ, ଭଗବାନ କରନ୍ତି ଆଉ ପ୍ରକାରେ । ହଠାତ୍ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବସନ୍ତ ଶେଷରେ ଆକାନ୍ତ ହୋଇ ଇହଲୀଳ ସମ୍ଭରଣ କଲେ । ମୃତ୍ୟୁର ଖୁବ୍ କମ୍ ଦିନପରେ ତାଙ୍କର ଓକଲତ ଲକ୍ଷସେନ୍ଦ୍ର ପାଟଣାରୁ ଆସିଲା । ବୁଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କର ସ୍ବପ୍ନ-ସ୍ବପ୍ନରେ ହିଁ ରହିଗଲା । ଏବେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଯଶୋଦ୍ର ମୋହନ ସା.କାଶ ରୁକ୍ମିଣୀ ଗୁଡ଼ି ଇସ୍ତଫାରେ ଓକଲତ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାହାସ ତାଙ୍କର ପିତା ଓ ଜେଜେ ବାପାଙ୍କ ସ୍ବପ୍ନ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଯଶୋଦ୍ର ମୋହନ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ବଂଶ ସାହିର ସେହି ଗୃହରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ଦାଗାନ୍ଧବ ଅହିଂସା ଅସହଯୋଗ ମନ୍ଦରେ ଘଷିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତରମ ବା ସଂସାଧବାପାନଙ୍କୁ ନାପସନ୍ଦ କରୁନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉଥିଲେ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ମାତୃଭୂମିର ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ସ୍ବଚ୍ଛ ପଥ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ଯାହାହାସ ସେ ଆରୁଣ୍ୟାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିର ଆକାଳ ବୁଦ୍ଧ ବନିତାଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ

ଜାଗାୟୁ ନେତାଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସର ଅକଥମାୟୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ଜାଗାୟୁ ନେତାଙ୍କୁ ପୋଲିସ ନେଇ ଜେଲ୍ ହାଜିରରେ ରଖୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ବୈପ୍ଳବିକ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ଯାହା ଓ ତାମସା କରି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ବାଂଛୁନିଧି ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଜନତାଙ୍କ ମନରେ ବିପ୍ଳବର ସାଜମନ୍ତ୍ର ବସନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପୁଲିସ ଫର୍ଜିତ ତାଙ୍କର ଏହି ଜାଗାୟୁ ଜାଗରଣର ଏହି ଅଭିନବ ଉପାୟକୁ ସନ୍ଦେହ କରିପାରୁ ନଥିଲେ । ବାଂଛୁନିଧି ଥିଲେ ଆଶୁକବି । ସେ ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଉଥିଲେ, ସଭାସମିତିରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଗ୍ରନ୍ଥଣ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ସେ ସେହି ସ୍ଥାନର ଚଳାଚଳିତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କବିତା ଲେଖିଯିଉଥିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ନିଜେ ସ୍ୱର ଦେଇ ଗାନ କରୁଥିଲେ; ବାଂଛୁନିଧି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ରହିବାକୁ ପ୍ରେରାମ କରିଥାନ୍ତି, ସେ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କୁ ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ ଧରି ରହିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ।

ଯେଉଁଠି ବଂଶ କବିଙ୍କ କବିତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବଙ୍ଗଲଲନା ନାଟ୍ୟର ରେଖାମୀ ଶାଢ଼ୀ ବର୍ଜନ କରିଥିଲେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବାଂଛୁନିଧିଙ୍କ—

“ତେଜ ତେଜ ଭାବ ବିଦେଶୀ ବସନରେ
(ବିଦେଶୀ) ବସନରେ ବିଲତ ପେସନରେ (ଧ୍ରୁବ)
ପିନ୍ଧୁ ପରଦେଶୀ ସାଜ ନମାସତୁ କି ତିଳେ ଲଜ
ପରଦର ଲୁଗାରେ କି ଥାଏ ଭାବ ସମ୍ମାନରେ
ବିଦେଶୀ ବେଢ଼ାସ ପୋଷି ସୁଦେଶ ଦେଉଛ ନାଶି
ଗାଁ ଚନ୍ଦ୍ରୀ ମଲେ ହୋଇ ଅକାରଣ ହଇସାରେ.....”

ସ୍ୱଚ୍ଛେଦ କବିତା ଗାନରେ ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ ବିଶେଷତଃ ବାୟୁଦେବପୁର, ଭଦ୍ରାଖ ଲୋକ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ କରି ଶ୍ୱଦତ୍ତ ପିନ୍ଧା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର କେତେ ବଳ ଥିଲା, କବିତା କେତେ ଉଚ୍ଚ କୋଟୀର ଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ କେତେ ସୁଦୂରପ୍ରସାରି ଥିଲା ।

ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ୪ବର୍ଷ ପରେ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଇରମରେ ଯେଉଁ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟିଲା, ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ୨୯ଜଣ ଲୋକ ସଶସ୍ତ୍ରଙ୍କରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୨୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିରୁ ପରେ ସେହି ଆହତରେ କେତେ ମଲେ ଆଉ କେତେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶଶିଆ ଖବର ଅଛନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ଶ୍ରୀରାଜର ଦ୍ଵିତୀୟ ଜାଲିଆନାବାଗ । ସାଧାରଣ ମାରିତ ନେତା ଉପରେ ଯୋଲିସର ଏ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟିଲାବେଳେ ଲୋକେ ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ କବିତା ଗାନକରି ହସି ହସି ଗୁଳି ଆଗକୁ ଗୁଡ଼ି ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ କୃତ ଥିଏଟରରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ଗାନ କରାଯାଇ ଓଡ଼ିଶାର ଜନସଦ୍‌ରେ ବିପ୍ଳବର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ରଚିତ ‘ଉତ୍କଳଗଣା’ରେ ‘ଏହି ସଙ୍ଗୀତଗାନ ଯେପରି ସୁଦୂର ପ୍ରସାସ ହେଉ, ତା’ର କାମନା କରିଛନ୍ତି ।

“ବାଜିଉଠ ମୋ ବାଣୀ ଉତ୍କଳର ଘରେ ଘରେ
ବାଜିଉଠ ମୋ ଗାନ ଉତ୍କଳୀ ଅନ୍ତରସ୍ତରେ
ବାଜିଉଠ ଦେଶପ୍ରିୟ ସୁନ୍ଦର-ମଧୁର ତାନ
ଝଙ୍କାରି ଉଠ ମୋ ବାଣୀ ଗାଇ ସେ ମଧୁରଗାନ ।”

ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନବେଳେ ସେ ଯେଉଁ ବିଭିନ୍ନ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ କରିଥିଲେ, ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରିୟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ କଳାକୋକିଳ ଉପାଧିରେ ଭୂଷଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଙ୍ଗୀତଗାନ ପାଇଁ ସେ ଡେଫାନାଲ ନ୍ୟାସନାଲ୍‌ସ୍‌ରେ ପ୍ରାଥମିକ ଉପାୟନ ଲଭି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ।

ସ୍ଵାଦ୍ଵିତ୍ୟ କୃତି - ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଛି, ସେଥିରୁ ବାଂଛାନିଧିଙ୍କ ୪୫ କୃତିକୁ ୩ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ । (କ) ଜାତୀୟ (ଖ) ପ୍ରବନ୍ଧ (ଗ) ନାଟକ । ‘ଉତ୍କଳଗଣା’ର ୨ଟି ଝଙ୍କାର ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଗାୟକ ଏକାଡେମୀ ୧୯୭୩ରେ ପ୍ରକାଶିତ ବାଂଛାନିଧି ସଦ୍ୟାବଳୀରେ ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତମାନ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ଆଉରି ଅନେକ ସଙ୍ଗୀତ ଅପ୍ରକାଶିତ ଅଛି । ସେ ଓଡ଼ିଶୀ ଓ ଭଜନ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗାନ କରିଛନ୍ତି ।

ଏବେ ଗୋଟିଏ ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି । ଏହାର ନାମ 'ବନ୍ଧୁତାର ବିଷ' । ଏଥିରେ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ପରୀକ୍ଷାକୁ ମୁଣ୍ଡ ଖାସୁଷ, ଦୃଷ୍ଟି ନିକାଶ ନେଇ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଛି । ପଲ୍ଲୀଗନ୍ଧ ନାମକ ଏକ ନାଟକ ସେ ଚଉଦା କରୁଥିଲେ ଓ ଏହା ମଞ୍ଚସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ! ମାତ୍ର ଏବେ ଏହାର କେବଳ ୧ମ ଅଙ୍କର ୫ଟି ଦୃଶ୍ୟର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମିଳୁଛି । ଏଥିରେ ସରଳ, ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରଜ୍ଞାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜମିଦାର ବା ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀର ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାର ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରୁଛି । ପଲ୍ଲୀର ନିଖୁଣଗନ୍ଧ ଏଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ସଂଶ୍ଳେଷିତ ହୋଇ ଓହ୍ଲୁଛି ।

ଜାଣିଲୁ କି ?

ଖାନନଗର ଘଣ୍ଟା ସମବାୟ ଷ୍ଟୋରସ୍ ଲିଃ

କଟକ-୩

୧୯୭୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ପହିଲା ଠାରୁ ପୁନଶ୍ଚ ଉପାଦାନ ଆରମ୍ଭ

.....

ଖାଣ୍ଡି ଶୋରସତେଲ, ବ୍ରାଣିତେଲ, ଚାଦାମତେଲ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପିନ୍ଧୁ ଏଠାରୁ ଉପାଦାନ ହୋଇ ମୂଲ୍ୟ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ ।

.....

ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ପାଇକାସ ଦରରେ ଉଚିତ କମିଶନ ସହ ମାଲ ଦେବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।

.....

କିନ୍ତୁ ବବରଣି ନିମନ୍ତେ ନିମ୍ନ ଠିକଣାରେ ପଞ୍ଜୀକାର କରନ୍ତୁ

ଆଡ୍ମିନିଷ୍ଟ୍ରେଟର

ଖାନନଗର ଘଣ୍ଟା ସମବାୟ ଷ୍ଟୋରସ୍ ଲିଃ

କଟକ-୩, ଓଡ଼ିଶା

ବାଞ୍ଛାନିଧିଙ୍କ ନାଟକ ଦଳ

● ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ

କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ବସୁଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ଥିଏଟର ଦଳର ଶିବିରରେ ନେତୃତ୍ଵରେ ଚମ୍ପୂଆଠାରେ ହଠାତ୍ ନଆଁ ଲାଗିଗଲା । ଅଭିନୟ ସମୟରେ ଦିନ ୧୧ଟା ବେଳେ ଏହି ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡ ଘଟିଥିଲା । ଶୁଷ୍କ ତାଳପତ୍ର ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ କୁଟୀର ଗୁଡ଼ିକ ଅସଲମ୍ଭେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ପରଦା, ପୋଷାକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରଞ୍ଜାମ ମଧ୍ୟ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଆମ୍ଭମାନେ ଆପଣା ଘରକୁ ଫେରିଲୁ । ଏହି ଘଟଣାରୁ ହିଁ କୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କର ନାଟକ ଦଳର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ।

ମୁଁ ଉଦ୍ଘ୍ରବରେ ପଡ଼ିଥିବା ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କଲି । ନାଟକ ଦଳର ଦୂରବସ୍ଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ସେତେବେଳକୁ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ୪ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିଥିଲି । ମୋର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହେଲେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସହକାଶ ଭାବରେ ମତେ ସେହିଦିନଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହାର ଲବଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଦୁଇ ନେତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କର୍ମୀମାନେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଯାଇ ସ୍ଵାଧୀନତାର ବାଉଁଶ ପ୍ରସ୍ତର କରୁଥିଲେ । ମହତାବ ବାବୁ ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଉଭୟେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଗଣ୍ଡାକୁ ଯାଇ ସଭାସମିତି ଓ ସଙ୍ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଜାଣିତ ସଙ୍ଗୀତ ଜଗତରେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ବାଉଁଶ ପ୍ରସ୍ତର କରୁଥାଏ ।

ତାପରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଓ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ପାଇଁ ନିବାରନ ହେଲା । ବାଂଛାନିଧି ବାବୁ ଉଦ୍ଘ୍ରବ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ନିବୀଡ଼ିତ ହେଲେ । ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ଚେୟାରମାନ ଭାବରେ ସେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରସ୍ତର ସହିତ ବାଁ ଗହଳରେ

ରାସ୍ତାଘାଟ ଓ ଜଳ ଅଭାବର ଦୁଃଖରଣ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ବସିଥାଉ । ଜଣେ ଲୋକ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି ସେହିବାଟେ ଯାଉଥିଲା । ତା ଦେହରେ ଆଶୁ ଲୁହ ନଥିବା ମଇଳା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିଏ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ନଥିଲା । ବାଂଛାନିଧି ବାବୁ ତାକୁ ଡାକ ଦୁଃଖର କାଣେ ଶୁଣିଲେ । ନିଶ୍ଚୟ ଲୋକଟି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଉତ୍ତର ଦେଲା “ବବୁ ସାତପରଶୀ କୁଟୁମ୍ବ । ମୂଲ୍ୟାନ୍ତର ସେମାନଙ୍କୁ ପୋଷେ । ଜମି ଦିଆଯାଉ ଅଛି । ବର୍ଷ ପକ୍ଷେ ତ ତଳ ବର୍ଷ ମରୁଡ଼ି । ଏଠାରେ ଜଣେ ମହାଜନଙ୍କ ଠାରୁ ଟଙ୍କା ପଚାଶଟି ଧାର କରିଥିଲି । ଦୁଇବର୍ଷ ଉପରେ ଦେଲଣି । ସୁଧ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଦେଲଣି । ଏବର୍ଷ ତ ଇନ୍ଦ୍ର ପାଲଟି ନାହିଁ । ଶୁଷ୍କହେଲା ନାହିଁ । ଖାଇବା ବାସନ ବରା ପକାଇ ମହାଜନକୁ ଟଙ୍କା ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ମାତ୍ର ମହାଜନ ମୋ ଟଙ୍କା ପୋପାଡ଼ି ଦେଲେ । ଅପମାନିତ କଲେ । ଓ ମଡ଼ି ଦେଲେ । ଶେଷରେ କହିଲେ ଆଠଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ନଦେଲେ ଦୁଇଗହ ପରୁଣ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ନିଲମ୍ବ କରି ତୋର ଘରଭିତ୍ତି ନିଲମ୍ବ କରିଦେବ । ଏହି ଅନାଟନ ବେଳେ ମୋର କୁଟୁମ୍ବ ଓଲଟି ଖାଇ ଓଲଟି ଉପାସ ରହୁଛନ୍ତି । ଟଙ୍କା କେଉଁଠି ପାଇବି ସେ ଦେଖା ଶୁଭିକ ।

ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କର ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇଗଲା । ଟିକେ ବସ ବୋଲି ତାକୁ କହି ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଶାଲେ । ଅବଳମ୍ବ ପରଶ ଟଙ୍କା ଆଣି ଲୋକଟି ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇ କହିଲେ ଏହି ଟଙ୍କା ଦେଇ ତୁମ କାଗଜ ବାହାରକରି ଆଣ ।

ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ରେକର୍ଡ଼ କମ୍ପାନୀରେ ଦେଶୀୟବୋଧ ସ୍ୱର୍ଗତ ରେକର୍ଡ଼ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ କଲିକତା ଯାଉଥିଲି । ସେଠାରେ ଜଳାକାର ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସିନେମା କମ୍ପାନୀରେ ହଠାତ୍ ମୋତେ ଶୁକଣିଟିଏ ମିଳିଲା । ଏହି ଶୁଭ ଖବରଟି ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ନେବାପାଇଁ ମୁଁ ଗଭୀର ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଉଦ୍ଗ୍ରହ

ବହୁଡ଼ିଲି, ମାସ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଏହି ଖବର ପାଇ ହଠାତ୍ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଗଲେ । ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ପାଣି ପବନରେ ବଡ଼ହୋଇ ତୁମେ କଲିକତାରେ ଗାୟକ ହେବ ? ସେଠାରେ କ'ଣ ଗାୟକ ଅଭାବ ।

ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସମ୍ମତ ହେଲି । ସେ ନିୟୁକ୍ତ ପସ ଖଣ୍ଡିକ ଚିର ପୋଷାଡ଼ି ଦେଲେ । ସେଠାରେ ଶ୍ରୀମାସ ଉଦ୍ୟମ କରି ଆମେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ଦଳ ଗଢ଼ିଲୁ । ପ୍ରଥମେ କାଉଁସୁର ଜମିଦାରଙ୍କ କଚେରୀରେ ନାଟକ ଅଭିନୟ କଲୁ । ସେଠାରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହେବାରୁ ଆମର ଉତ୍ସାହ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହେଲା ।

ମାଲଗିରି ରାଜବାଡ଼ିରେ ସରସ୍ୱତୀ ସଂଜ୍ଞା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପଲିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ସେହିଦିନ ସେଠାରେ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲୁ । ମାଲଗିରିରାଜାସାହେବ ଆମର ଦେଶସ୍ୱବୋଧ ନାଟକ ଓ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ମାସ ସେଠାରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଆମର ପୋଷାକ ଓ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ସରଜ୍ଜାମ କରିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ସେଠାରେ ମାସେ ରହିବାପରେ ଆମେ ମାଲଗିରି ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ସୁପାରିସ ପସ ନେଇ ବାରିପଦା ଆସିଲୁ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗରେ ଆମେ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନାଟକ ପରିବେଷଣ କରିଥିଲୁ । ସେଠାରୁ ଟାଟା ଶତ୍ରୁଗପୁର ଓ ମେଦିନୀପୁର ପ୍ରଭୃତି ଯାଇଥିଲୁ । ତାପରେ କଲିକତାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲୁ । ପରବର୍ଷ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇ ଆମେ କେନ୍ଦୁଝର ଯାଇଥିଲୁ । କେନ୍ଦୁଝରରୁ ଆମେ ଦଶପଲ୍ଲୀ, ଢେଙ୍କାନାଳ ଓ ତାଳଚେର ମଧ୍ୟ ନାଟକ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ ।

୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଗାର୍ଲୀ ସେବାସଂଘର ଅଧିବେଶନ ପାଇଁ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଡେଲୁଙ୍ଗା ଆସିଲେ । ଡେଲୁଙ୍ଗା ସମ୍ମାନ ପରେ ତାଳଚେର ଫେରିବାର ଥାଏ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଝୁଟ

ହେଲା । ତାପରେ ବସନ୍ତ ଶେଷରେ ସେ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତେଣୁ ସାନ ଭାଇ ସହିତ ସେ ଉଦ୍ବୃକ ଫେରିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା-
କରି ଆମେ ନୟାଗଡ଼ ଗଲୁ । ନୟାଗଡ଼ରେ କେତେଦିନ ଅଭ୍ୟାସ
ପ୍ରଦର୍ଶନ ପରେ ଆମେ ରଣପୁରଗଲୁ । ସେଠାରୁ ଦୁଇଦିନ ପରେ
ରଣପୁର ରଜାଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବସାକୁ ଫେରିଲୁ ଓ ଚିତ୍ର ଗେଟିଏ
ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ଦେଖି ଚମକ ପଡ଼ିଲି । ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ଖୋଲି ଦେଖିଲି—
'Banchhanidhi Expired'.

— — —

ସ୍ବାଧୀନତାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୁବୁଲି ଉପଲକ୍ଷେ ଜାତୀୟକବିଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା

ଆକାଶର ଝାଁ ଗୁଡ଼ାଝୁ

କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ନୁହେଁ ସାରା ଭାରତରେ ଗୃହିତା
ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି

ସ୍ବାଗତିକା

● ବିଶ୍ଵମୁର ପରିଡ଼ା

* ଘନ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ରାତି
ଅପମାମା ନୈରାଶ୍ୟ ପ୍ରହାନ୍ତି
ଦେଷ, ହିଂସା, ଅଭବର ସାଥୀ
ଦଗ୍ଧଭୂତ ଏ ବିଶାଳ ଜାତି
ତମ ଆଗମନ ପାଇଁ ସଜାଡ଼ୁଛୁ ବେଶୀ
ଏତେକେଳେ !

ତବ ଶୁଭ ଶଙ୍ଖଧ୍ବନି ଆସେ କର୍ଣ୍ଣ ଉଡ଼େ !

* ଚାରିଆଡ଼େ ଜଳିଉଠେ ବିପ୍ଳବର ଯୁଦ୍ଧ
ପ୍ରାଚୀ ଦଗ୍ଧଲୟ କୋଳୁ
ସ୍ଵାଭିମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସେ ଉଦ୍ଧ
ଜନତାର ପଟୁଆର ରୁଲେ—
ଜନପଥ ପୁରସାଏ
ଆଶା ଆଉ ବିଜୟର ସୁବାସିତ ଫୁଲେ ।
* ତମ ଗୀତି ତମ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ‘ସ୍ଵାଗତିକା’
ଜାତିପାଇଁ
ଦେଶପାଇଁ
ଶତାବ୍ଦୀର ପାଇଁ
ଏହା ଏକ ଜ୍ଵାଳାମୟୀ ଲେଲିହାନ ଶିଖା ।

(ସ୍ଵାଧୀନତା ରଜତଜୟନ୍ତୀ ଅବକାଶରେ ଜାତୀୟ କବି ଶ୍ରୀ ବୀର-
କିଶୋର ଦାସ ଓ ସ୍ଵର୍ଗତ ବାସ୍ତବିକ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଏକ ଭକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

ଜାତୀୟ କବି ସଂବର୍ଦ୍ଧନା କମିଟିର ସଭ୍ୟବୃନ୍ଦ

ସଭାପତି : ଶ୍ରୀ ଯଦୁନାଥ ଦାଶ ମହାପାତ୍ର

ସମ୍ପାଦକ : ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାପାତ୍ର

ସଭ୍ୟ : ଶ୍ରୀ ମୁରଲୀଧର କାନୁନ୍‌ଗୋ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ

ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ କର, ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ୱୈତବିଞ୍ଚିତ୍ତ ରାୟ, ଡାକ୍ତର ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ଡାକ୍ତର
ଜେନାମଣି ନରେନ୍ଦ୍ରକୂମାର, ଆଧ୍ୟାପିକା ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣା କୁମାରୀ ପରିଜା, ଶ୍ରୀମତୀ
ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା, ଶ୍ରୀମତୀ ବିନୟା ପାଠକ, ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ପରିଜା, ଶ୍ରୀ ବସନ୍ତ
କୂମାର ଦାସ, ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥକୂମାର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ହରିପାଠୀ, ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର
ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ହୈଲେକ୍ୟନାଥ ମହାନ୍ତି, କବିରାଜ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଆଧ୍ୟାପିକା ବାଣୀ
ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ରାମପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ରାମହର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ଆର. ପି. ଶାସ୍ତ୍ରୀ ।
ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ।

କମିଟିର ବସ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶରେ ଶ୍ରୀ ସୁରେଶ-
ଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନ୍‌ଗୋ ଓ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମସିଦ୍ଧି ନନ୍ଦଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

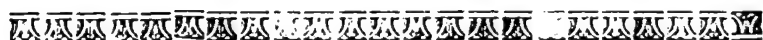
ସ୍ୱାଧୀନତାର ରଜତ ଜୟନ୍ତୀ ଅବସରରେ

ଓଡ଼ିଶାର ଜନପ୍ରିୟ ଜାତୀୟ କବିଙ୍କୁ ଆମର ଦ୍ୱାର୍ଦ୍ଧିକ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା

ରଞ୍ଜିତାବଳୀ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର

ବାଙ୍କୀ ବଜାର, କଟକ-୨

ସ୍ଵାଧୀନତା ର ରକ୍ତ ଜୟନ୍ତୀ ଅବକାଶରେ

ଦେଶର ଅଶେଷ ଜନ ସମୁଦାୟ ‘ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନତା’ରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ
କରିଥିବା

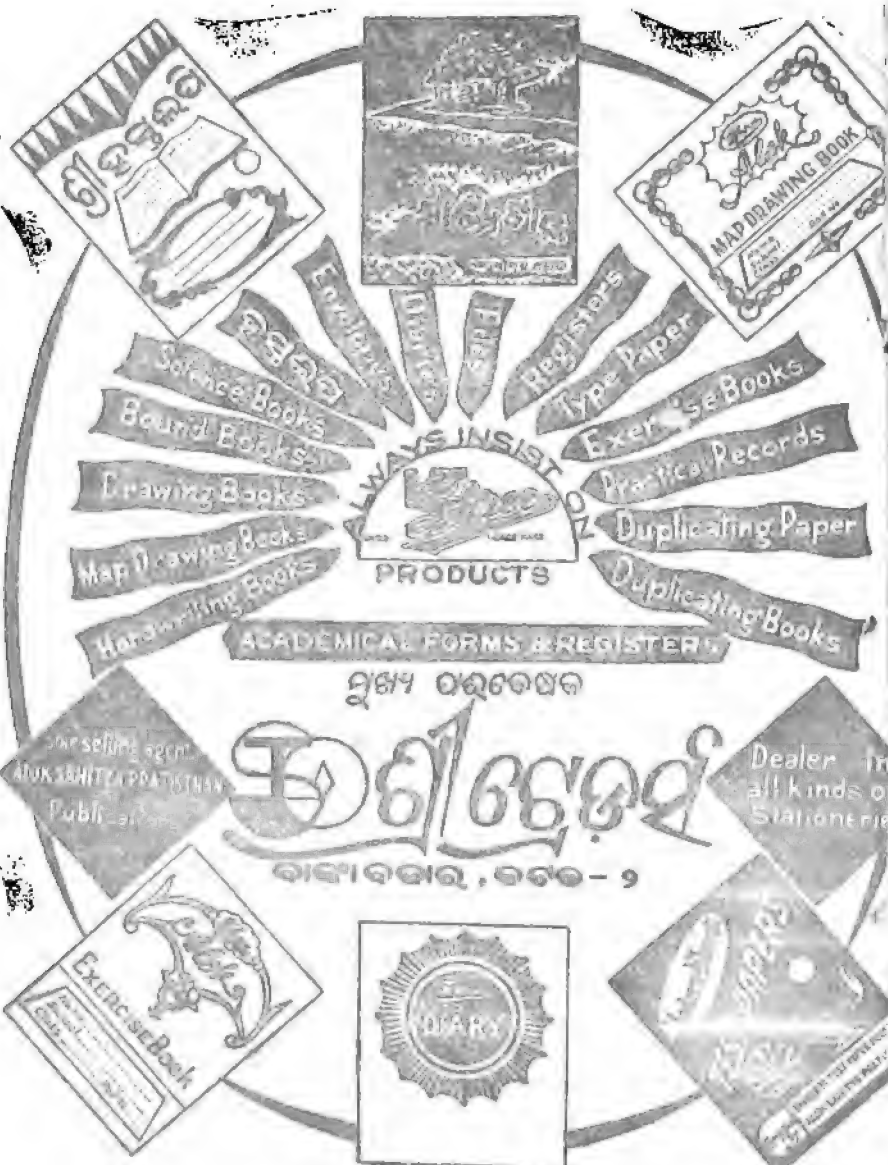
ଜାତୀୟ କବି ‘ବଞ୍ଚିନିଧି ଓ ବୀରକିଶୋର’ଙ୍କ
ଉକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରୁଛି

ବିନୀତ

ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି

କଟକ-୨

Science Books
 Bound Books
 Drawing Books
 Map Drawing Books
 Handwriting Books
 Exercise Books
 Practical Records
 Duplicating Paper
 Duplicating Books
 Type Paper
 Registers
 Maps
 Libraries
 Exhibits

ACADEMICAL FORMS & REGISTERS

ସ୍ୱାଧୀନ ଗବେଷଣା

ପ୍ରୋଗ୍ରେସ୍

କଟକ, ୧୯୩୯-୨

Sole selling agent
 ATUL KHANDA PRASTHAN
 Publications

Dealer in
 all kinds of
 Stationery

ଗାୟକଙ୍କ ଅନୁଭୂତି

ଶ୍ରୀ ଅଦୈତ ବଲ୍ଲଭରାୟ

ବ୍ରହ୍ମଣ ସରକାର ବରୁଣରେ ଏବଂ ଦେଶାଭିଷେକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପାଇଁ କବିତା ଲେଖି ଜାଣିବୁ କବି ବାରିକିଶୋର ଦାସ କାରୁକରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କବିତା ଗାନ ପାଇଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତତ୍କାଳୀନ କର୍ମରୂପ ଗୋଷ୍ଠୀର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ପଡ଼ି ଶେଷରେ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲି । ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର କବିତାରେ ବିଳାସିତ ଥିଲା । ସାହୁ କଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହୃଦୟବଦାରକ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ।

ଛୋଟ ଛୋଟ ବାଳକମାନେ ନିଶାନିବାରଣ ପାଇଁ ମଦ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କତେରା ଭିତରେ ଖାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଠିଆ କରାଯାଇ ବେତମାଡ଼ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସାରବାବୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ କବିତା ସେହି ଘଟଣାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲେଖା ଯାଇଥିଲା । ତାହା ମୁଁ ଗାନ କରିଥିଲି । ତଦ୍ୱାରା ଗୋରା ଓ କଳା ହାକିମମାନେ ଏତେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ ଯେ, ଆଉ ବେତମାଡ଼ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ବେତମାଡ଼ ଗୀତଟି ବୋଲିବା ପାଇଁ କଟକ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମତେ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଡାକବାଜି ସମ୍ବର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇନଥାଏ । ମାତ୍ର ସାରବାବୁଙ୍କର କବିତା ମୋ ଗଳାରେ ଶୁଣିବା ପାଇଁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ସମବେତ ହେଉଥିଲେ ।

ଜେଲରୁ ଆମେ ମୁକ୍ତ ହେଲୁ । ମାତ୍ର ସାରବାବୁଙ୍କର କବିତା ଗାନପାଇଁ ଗୁରୁ-ଆଡ଼ୁ ମତେ ଏତେ ଅନୁରୋଧ ଆସୁ ଥାଏ ଯେ ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ମନେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେଉ ନଥାଏ । ରାଜନୈତିକ ନେତାମାନଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ଓ ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ତବ୍ଧ ମାନଙ୍କରେ ସାରବାବୁଙ୍କ କବିତା ଗାନ କରିବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ବିରତି ମିଳିନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର କବିତାରେ ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ସ୍ୱାଧୀନତାର ୨୭ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଗର୍ବ ଦିନ ହେଲା ଅସୁସ୍ଥ ଓ ଶକ୍ୟାଶାସ୍ତୀ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ହୃଦ-ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କବିତା ଏବେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବତ୍ର ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ହେଉଅଛି । ତାହା ହେଉଛି—

“ଖଜଣା ଟିକସ ନ କମିଲେ ଭାଇ ସବୁ ଜାଣିଛନ୍ତି କଲ ବୁଝିବ ।” ଏବେତ ଖଜଣା ଟିକସ ବୁଝି ଶାସନର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି । ସାରବାବୁଙ୍କର ଅଜ୍ଞ ଅବଳ ମାତ୍ର ମନ ସତଳ ଅଛି । ସେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦେଶକଥାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ଓ କବିତା ଲେଖୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାରବାବୁଙ୍କର କବିତା ଗାନ କରି ଦେଶାତ୍ମବୋଧକୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଜାଗ୍ରତ ରଖୁଥିବି । ଏହାହିଁ ମୋର ଜୀବନର କାମନା—

କଟକ ସହରରେ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?

ସନ୍ତୋଷ ଭବନ

ଚଉଧୁରୀ ବଜାର

ଏକମାତ୍ର ପୁରତନ ଲଜ୍ ହାଉସରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ

ପ୍ରେ। :—ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଲାଲ ମୋହା

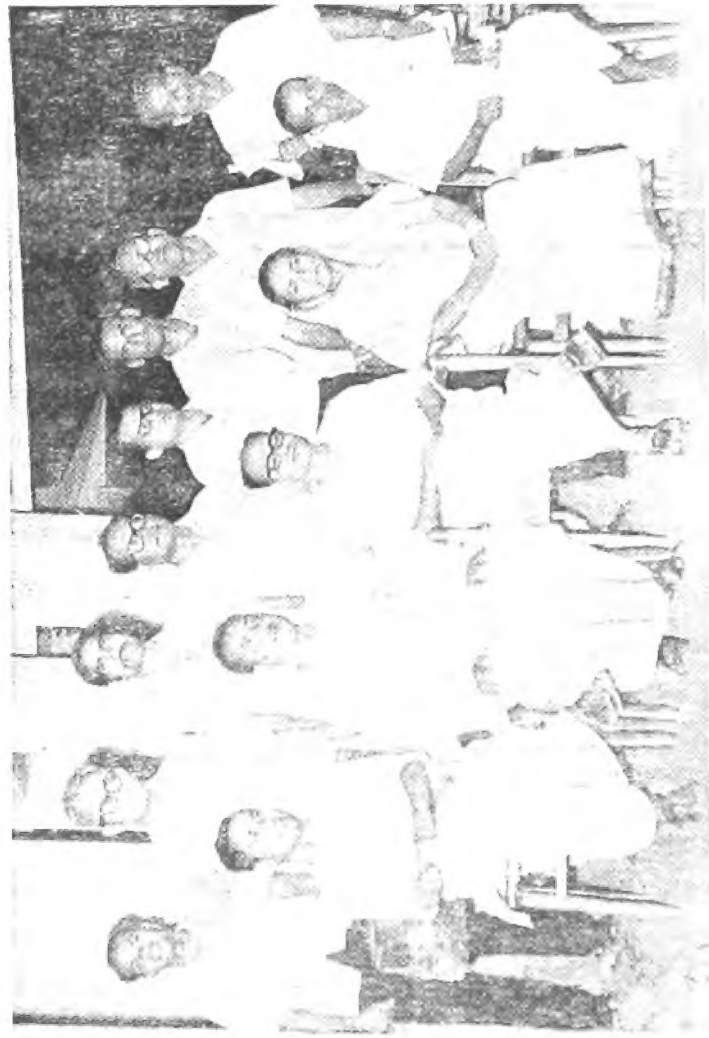
With Best Compliments to the Poet patriots :

SURAJ TALKIES

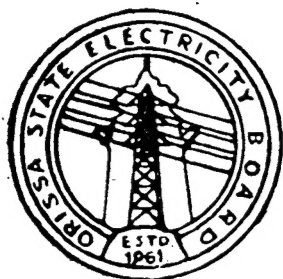
BIHARI BAG

CUTTACK

Most popular House which brings always
attractive pictures.

କାବ୍ୟାକାଶ ସମ୍ମିଳନ। କମିଟିର ପ୍ରଥମ ବୈଠକ

THE ORISSA STATE ELECTRICITY BOARD

Gives Power
for
FARMS * FACTORIES & HOMES
at reasonable rates

It has achieved an unprecedented success in
electrifying 2288 villages in Orissa
during the 1971-72 Financial year.

●
It stands for the prosperity of Rural
Orissa through massive Rural Electrification
and agricultural pumps and agro-industries
energisation

●
It invites prospective industrial entrepreneurs
to set up new industries and explore the
rich mineral resources of Orissa

Orissa State Electricity Board
Bhubaneswar